

# **”DET ÄR SÅ HIMLA VIKTIGT KRING YRKESIDENTITET”**

**En narrativ studie av berättelser om  
bibliotekarien**

**Annette Sjöberg  
Annika Toft**

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap  
vid Lunds universitet.

Handledare: Olof Sundin

BIVILs skriftserie 2007:21

ISSN 1401:2375

© Författarna

## **Title**

"There's so much fuss about identity": A narrative study of stories about the librarian

## **Abstract**

This Master's thesis aims to investigate librarians' identity construction through the study of their narratives about themselves and their lives. We want to understand in what way the education in Library- and Information science contributes to shape the students professional identity and how these identities then continue to be transformed when they enter their professional lives. We assert that this construction of identity takes place through socialisation. We start with the reference work because we think this is a central part of librarians' tasks. Our theoretical starting point is constructionism, we mean that professional identity is a social construction that continuously is formed and transformed.

We interviewed six former students at Library- and Information science at Lund University. All of them are working or have been working at public libraries. The interviews show that the former students could be categorized as either institutional- or function oriented. By institutional oriented we mean a librarian who is connected to the library as an institution and see themselves as librarians. By function oriented we mean that the librarian is independent of the library as an institution and that he or she is open for other work possibilities. Even if they can be categorized as institutional- or function oriented they have things in common that has to do with the education in Library- and Information science. They all think that the education is more or less relevant to their current work. They all think that service for the library users is very important and they have flexibility when they are put into situations that challenge their role as librarians.

The former students construct their identities as librarians' against other librarians with qualities they approve or dislike. The former students' constructions of their identities depend upon time and space. In another context, in presenting themselves, their identities probably will have a different construction.

## **Keywords:**

Yrkesidentitet, folkbibliotekarie, livsberättelse, narrativ, socialkonstruktionism.

## **Tack**

Vi vill rikta ett varmt tack till alla våra informanter för att de tagit sig tid och generöst delat med sig av sina berättelser. Vi vill också tacka vår handledare Olof Sundin för all uppmuntran och allt stöd vi fått under arbetet med denna uppsats. Tack för gott samarbete!

## INNEHÅLLSFÖRTECKNING

<b>1. Inledning.....</b>	<b>4</b>
1.1 Problemområde .....	5
1.2 Syfte .....	8
1.3 Forskning om yrkesidentiteter inom B & I .....	8
1.3.1 Forskning inom andra discipliner .....	10
1.4 Disposition .....	11
<b>2. Teoretiska utgångspunkter .....</b>	<b>12</b>
2.1 Socialkonstruktionism .....	12
2.2 Narrativ teori.....	13
2.2.1 Definition av narrativ .....	14
2.2.2 Livsberättelser .....	14
2.2.3 Narrativ och diskurs .....	15
2.2.4 Narrativ som kunskapsform.....	15
2.3 Identitet och yrkesidentitet .....	17
2.4 Narrativ yrkesidentitetsforskning .....	19
2.5 Frågeställningar .....	23
<b>3. Metod.....</b>	<b>25</b>
3.1 Nivåer i forskningsprocessen .....	25
3.2 Urval.....	26
3.3 Intervjuer .....	27
3.4 Transkribering .....	28
3.5 Analysmetod .....	29
3.6 Trovärdighet .....	31
3.7 Etiska aspekter .....	32
<b>4. Resultatredovisning.....</b>	<b>34</b>
4.1 Presentation av informanterna.....	34
4.2 De fyra grundelementen.....	36
4.2.1 Sökandet .....	37
4.2.2 Steget.....	39
4.2.3 Initieringen/socialiseringen.....	40
4.2.4 Övergången.....	43
4.3 Yrkesidentiteten .....	45
<b>5. Analys .....</b>	<b>49</b>
5.1 Yrkesval.....	49
5.2 En yrkesidentitet tar form.....	50
5.3 Yrkesidentitetens beståndsdelar .....	51
5.3.1 Institutions- och funktionsorienterade.....	52
5.3.2 Praktiker och teoretiker.....	52
5.3.3 Kompetens .....	53
5.3.4 Yrkesroll.....	54
5.3.5 Stark eller svag yrkesidentitet?.....	55
5.4 Konstruktion av identitet .....	57
<b>6. Konklusioner .....</b>	<b>59</b>
6.1 Besvaras frågeställningarna?.....	59
6.2 Urvalets betydelse för resultatet.....	62
6.3 Teorins för- och nackdelar .....	63

6.4	Metodens för- och nackdelar .....	64
6.5	Trovärdighet .....	64
6.6	Slutdiskussion .....	65
<b>7.</b>	<b>Referenser .....</b>	<b>67</b>
7.1	Intervjuer .....	67
7.2	Litteratur.....	67
<b>Bilagor.....</b>	<b>.....</b>	<b>71</b>
Bilaga 1.	Intervjuguide .....	71
Bilaga 2.	Brev till informanterna.....	72

# 1. Inledning

När vi träffar nya människor är ofta den första frågan vi får ”Vad jobbar du med”? Det är inte bara en fråga som ställs av ren artighet, för att få igång ett samtal, utan också ett sätt för oss att placera in varandra i fack. Om vi vet vad någon arbetar med tror vi oss också veta något om hur den andre är som person. För oss här i Sverige, där arbetet tillmäts stor betydelse, är det yrke vi har ofta intimt förknippat med den personliga identiteten. Språkbruket visar på detta, man inte bara har ett yrke som till exempel bibliotekarie, utan man säger att man är bibliotekarie. Ända sedan vi började på utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap har vi funderat över hur det går till när man utvecklar eller tilldelas en yrkesidentitet. I vårt fall var det bibliotekarieidentiteten som upptog våra tankar eftersom det var bibliotekarier vi själva ville bli.

När vi började på utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap uppfattade vi det som att vi skulle ingå i en ny gemenskap. Vi lämnade våra gamla yrkesidentiteter bakom oss för att träda in i något nytt. Vi hade känslan av att vara utvalda, lite speciella och i och med att vi blev antagna, lämpliga för bibliotekarieryrket. Vår lämplighet hade blivit bekräftad, först genom ett skriftligt antagningsprov och senare genom personliga intervjuer med två lärare från institutionen. Redan på detta tidiga stadium började vi betrakta oss som blivande bibliotekarier. Vi internaliserade<sup>1</sup> ett sätt att tänka och vara som började förmedlas till oss redan under antagningsintervjun. Denna internalisering av utbildningens rådande normer och värderingar fortsatte sedan genom undervisning, litteratur, examination, studiebesök och så vidare.

Att börja en ny utbildning eller ett nytt arbete innebär ofta att vi till en början inte känner till de normer och värderingar som gäller på just den utbildningen eller arbetsplatsen. Vi känner inte till ”rätt” sätt att klä sig eller ”rätt” sätt att tala eller vara. Men efter hand stöps vi om och socialiseras in i ett sätt att vara genom att vi till exempel lägger oss till med ett visst sätt att tala och tar till oss gruppens normer och värderingar. Som person blir vi delaktiga i en gemenskap och får ta del av en yrkesidentitet. Ett bra exempel på denna socialisering utgör en av de första kurserna vi läste. Den handlade om referensarbete och vi fick bland annat lära oss hur vi på ”bästa” sätt ska bemöta en biblioteksanvändare i informationsdisken. Det var en praktiskt utformad kurs där både undervisning och litteratur var till för att lära oss hur man hanterar olika typer av frågor i referensarbetet och hur vi ska bemöta användarna på ett sätt som stämmer överens med det som vi uppfattar som de rådande värderingarna.

---

<sup>1</sup> Internalisation är den process där omgivningens kultur, värderingar och moraluppfattningar successivt blir till integrerade delar av individens personlighet (Stier 2003, s. 63).

Vi anser att referensarbetet är kärnan i allt biblioteksarbete. Referensarbetet handlar om att samla in och välja ut information, att strukturera och organisera information och att förmedla information till användarna. Detta har varit bibliotekariens huvudsakliga arbetsuppgifter ända sedan biblioteksväsendet startade för cirka 4500 år sedan. Eftersom dessa arbetsuppgifter är så centrala för yrket och mycket av en bibliotekaries kompetens ligger i att samla, strukturera och förmedla information, tror vi att referensarbetet är en viktig källa till yrkesidentiteten. På utbildningen har vi fått lära oss att en referensbibliotekarie också ska kunna värdera och förhålla sig kritisk till den information som tas fram. Hon eller han ska vara serviceinriktad och kunna bemöta människor på ett bra sätt, ha ett pedagogiskt förhållningssätt vilket bland annat innebär att bibliotekarien ska låta användaren delta i sökprocessen. Men det är samtidigt viktigt att vara lyhörd eftersom det alltid finns användare som av olika anledningar inte vill söka själva och inte är intresserade av att bli undervisade. De vill bara att bibliotekarien ger service och hjälp med att till exempel söka information. Alla dessa uppmaningar, och många därtill, är ett uttryck för de värderingar som råder inom utbildningen och till stor del också inom yrkeslivet.

Dessa normer och värderingar har vi fått ta del av genom bland annat undervisning i referensarbete och genom att lyssna till yrkesverksamma bibliotekariers berättelser under studiebesök och fältstudier. Dessa berättelser utgör sedan i sin tur material för våra egna berättelser om vår egen yrkesidentitet. I denna uppsats låter vi några före detta BIVIL<sup>2</sup>-studenter berätta om sina tankar kring den egna yrkesidentiteten. Vårt mål är att få en bättre förståelse för hur en yrkesidentitet blir till, upprätthålls och omformas. En anonym talare lär ha sagt att det ofta sägs att den eller den personen ännu inte har funnit sig själv. Men jaget är inte något man finner. Det är något som skapas. Likadant är det med yrkesidentiteten som är en del av det personliga jaget.

## 1.1 Problemområde

Arbetet är för många människor en viktig del av livet. Det är inte bara ett sätt att förtjäna sitt levebröd utan även något som kan definiera vem man är som människa. Beroende på hur stor vikt människor lägger vid arbetet får yrkesidentiteten olika stor betydelse. När vi påbörjade denna uppsats hade vi en föreställning om att majoriteten av alla bibliotekarier identifierade sig starkt med sitt arbete, men det visade sig inte vara helt korrekt.

Det är få forskare som har intresserat sig för bibliotekariers yrkesidentitet men desto fler bibliotekarier som har brottats med frågan om vad en bibliotekaries yrkesidentitet består av. Det talas mycket om kompetens i sammanhanget och ibland sätts det likhetstecken mellan identitet och kompetens. När det talas om yrkesidentitet i den allmänna debatten åsyftas ofta kompetens. Fackförbundet DIK menar att en bibliotekaries speciella kompetens består i att hantera och strukturera information ur ett användarperspektiv ([www.dik.se](http://www.dik.se)). Inom en del yrkesgrupper har bland annat fackförbunden drivit frågan om professionalisering i syfte att stärka yrkesidentiteten. Frågan om bibliotekarieryrket är att betrakta som en profession eller ej har länge diskuterats i den allmänna debatten. Det

---

<sup>2</sup> BIVIL står för biblioteks- och informationsvetenskap i Lund.

som kännetecknar en profession är att det finns en gemensam kunskapsbas som oftast har en akademisk status, formell legitimation genom utbildningen, gemensamma etiska normer samt att medarbetarna själva styr utförandet av det egna arbetet (Lindgren, Packendorff & Wåhlin 2001, s. 44-46). Det har skett en akademisering av bibliotekarietutbildningen, vilket innebär att den vetenskapliga kunskapen betraktas som den avgörande auktoritetsformen inom bibliotekarieprofessionen, till skillnad mot tidigare då det praktiska kunnandet var det som var det viktigaste (Moring & Hedman 2006, s. 97). Men det finns de som hävdar att bibliotekarieyrket inte kan räknas som profession utan snarare bör betraktas som en semiprofession eftersom yrket bland annat inte uppfyller kraven på en gemensam kunskapsbas. Professionsförespråkarna menar dessutom att kunskapsbasen ska vara speciell för just bibliotekarier. De som anser att det finns en gemensam kunskapsbas säger att den ligger i delområdet kunskapsorganisation (Ducander 1999, s. 96-99).

Den osäkerhet om vad som kännetecknar en bibliotekaries kunskapsbas kan påverka bibliotekariernas yrkesidentitet negativt. Romulo Enmark (1991, s. 168) anser att påståendet om bibliotekariers svaga yrkesidentitet delvis är felaktigt. Enmark menar att den pessimistiska synen på bibliotekariers yrkesidentitet kan böttna i det faktum att, om pessimistiska sanningar upprepas tillräckligt ofta, finns det en risk att bibliotekarierna gör dessa ”sanningar” till sina egna åsikter. Barbro Thomas (1991, s. 142-143, 146) säger att bibliotekarieyrket tidigare har betraktats som ett kall och att många bibliotekarier har arbetat, och fortfarande arbetar, deltid och att detta faktum har gett yrket en låglönestämpel som har bidragit till att urholka yrkesidentiteten. Schablonbilden av bibliotekarien, eller ”idealbilden” som Thomas kallar den, som en sträng, glasögonprydd kvinna med knut i nacken är enligt henne universell men det finns ingen motsvarande manlig nidsbild utan den manlige bibliotekarien ses som en lärdomsgigant.

Yrkesidentitet har studerats utifrån skilda perspektiv inom flera olika discipliner och olika metoder har använts för att analysera data. Det sätt vi valt att närma oss ämnet på är genom att studera berättelser, eller narrativ. Att studera yrkesidentiteter ur ett narrativt perspektiv rekommenderas av flera forskare, bland annat Barbara Czarniawska (2004) och Elliot G. Mishler (1999). Vår utgångspunkt är att människor uttrycker och reflekterar över sina erfarenheter genom berättande. Genom olika former av berättande, muntligt och skriftligt, formas identiteten. Att studera yrkesidentiteter blir ett sätt att studera människors skapande av sig själva och sin egen verklighet och, i ett större perspektiv, också samhällets och kulturens skapande. Organisationsforskaren Barbara Czarniawska uttrycker det på detta sätt:

Each field of practice, including research, has, at any point in time, a series of stories in circulation. They might concern recent events that are in need of emplotment or to the contrary, be focused on a distant history, giving coherence and legitimacy to the field of practice as it is today. [...] They are offered to newcomers as the means of introduction to a community, but they are also repeated in the presence of the very actors who participated in the event, thus consolidating a community feeling by reifying its history.

*(Czarniawska 2004, s. 36)*

Vad är då att betrakta som en berättelse? Det finns nästan lika många teorier om vad en berättelse är och uppfattningar om och hur man kan analysera den som det finns



berättelser att analysera. Berättande handlar inte bara om att skildra händelser ur det förflutna utan det utgör också en form av kunskap (Johansson 2005, s. 17). I det moderna samhället har berättelsen setts som underordnad den vetenskapliga kunskapen eftersom kunskapens uppgift har varit att representera verklighetens sanna natur. Forskarna har sökt efter en absolut och objektiv kunskap om världen ”därute”. Men idag finns ett stort intresse för berättelser och den kunskap som studiet av berättelser kan ge. Berättande är något som vi alla ägnar oss åt dagligen, muntligt, skriftligt eller genom en inre dialog med oss själva. Vi inte bara lever våra liv, vi talar, skriver och tänker dem också. Språket har central betydelse i sammanhanget. Man kan betrakta språket på olika sätt och vilket sätt man väljer får konsekvenser för hur man angriper sitt forskningsproblem och presenterar sina empiriska data. Detta är något som kommer att diskuteras längre fram i uppsatsen.

Våra informanter är alla tidigare studenter på BIVIL och de berättelser de låter oss ta del av tror vi är färgade av den utbildning de genomgått. Vi menar att deras berättelser visar på ett sätt att tänka och uttrycka sig språkligt som har att göra med att de läst på BIVIL. Antagningsförfarandet på BIVIL skiljer sig från andra utbildningar i biblioteks- och informationsvetenskap i landet genom att det inte räcker att bara ha de akademiska meriter som krävs för att bli antagen, utan den sökande måste också genomgå ett skriftligt prov och en intervju. Utifrån dessa prov och intervjuer sällas sedan de personer ut som anses vara mest lämpade för utbildningen. De antas till utbildningen eftersom de uppfyller vissa krav, både kompetenskrav och krav på personliga egenskaper. Så här uttrycker sig utbildningsanordnarna på institutionens hemsida: ”En professionell bibliotekarie behöver ha en god akademisk bakgrund, snabbt kunna sätta sig in i nya frågeställningar, vara orienterad i aktuella omvärldsfrågor och behärska en rad tekniker för att kunna tillgodose människors skiftande informationsbehov.” Med hjälp av detta antagningsförfarande menar utbildningsanordnarna att de får noggrant utvalda studenter och att utbildningen därmed kan ”hålla en hög akademisk standard samtidigt som den präglar en helt ny typ av bibliotekarié, utbildade för informationssamhället” ([www.kult.lu.se](http://www.kult.lu.se)).

Vi tror att studenterna som antas till utbildningen i stor utsträckning har ett gemensamt förhållningssätt och en stor motivation att gå utbildningen och detta bildar, tror vi, en gemensam grund för en socialisering in i rollen som BIVIL-student och vidare in i rollen som bibliotekarie. Vi tror, men vet inte säkert eftersom det faller utanför ramen av denna uppsats, att detta antagningsförfarande och den starka socialisering som sker under utbildningen gör att BIVIL-studenter utvecklar yrkesidentiteter som har vissa gemensamma drag och som skiljer dem från studenter som läst biblioteks- och informationsvetenskap på andra orter i landet. Utbildningen på BIVIL är serviceorienterad och denna inriktning är något som tydligt märks i kurserna i referensarbete. Som studenter lär vi oss vikten av att sätta användaren i centrum och tillmötesgå hans eller hennes behov vad gäller service och information. Detta gäller inte bara det arbete som bedrivs i informationsdisken utan är något som ska genomsyra allt biblioteksarbete. För att leva upp till rollen som den serviceinriktade bibliotekarién måste de utexaminerade bibliotekarierna skapa en yrkesidentitet som står i samklang med denna roll. Användarens möte med biblioteket sker främst i informationsdisken och det är också där som en stor del av bibliotekariernas yrkesidentiteter formas och omformas.

## 1.2 Syfte

Syftet med denna uppsats är att få en djupare förståelse för hur bibliotekariers yrkesidentiteter formas genom berättelser om utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap och senare i yrket som bibliotekarie. Det gör vi genom att undersöka hur berättelser om utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap i Lund bidrar till att forma yrkesidentiteter hos studenterna och hur dessa identiteter sedan fortsätter att formas eller omformas genom inträdet i yrkeslivet. Vi menar att detta identitetsskapande sker genom socialisering och att denna socialisering kan studeras med utgångspunkt i berättelser om bland annat referensarbetet. Vi tar vår utgångspunkt i referensarbetet eftersom det är en central del av bibliotekariens arbetsuppgifter. Vår ståndpunkt är antiessentialistisk, det vill säga vi menar att yrkesidentiteter är sociala konstruktioner som kontinuerligt formas och omformas. Det finns inte något som kan betecknas som en ”objektiv” bibliotekarieidentitet som är konstant över tid.

Eftersom våra frågeställningar är nära förknippade med narrativ teori har vi valt att presentera dem i avsnitt 2.5. Vi tycker det är viktigt att våra teoretiska utgångspunkter presenteras först eftersom de har stor betydelse för förståelsen av frågorna och för att visa vad som skiljer en narrativ analys från andra analysmetoder.

Vår utgångspunkt är socialkonstruktionistisk vilket vi redogör närmare för i kapitel 2, men kort uttryckt innebär det att vi betraktar språket och berättandet som skapare av den sociala verkligheten. Genom att berätta gör vi något antingen det är att argumentera, förneka eller förklara. Därigenom presenterar vi också en viss version av oss själva och skapar personliga och sociala identiteter.

## 1.3 Forskning om yrkesidentiteter inom B & I

Det finns en del forskning inom biblioteks- och informationsvetenskap som behandlar bibliotekarieprofessionen och bibliotekariers yrkesidentitet. De studier vi har valt att presentera här är studier som ligger nära det perspektiv vi själva valt även om de inte helt delar de teoretiska utgångspunkter som vi har och som vi presenterar i kapitel 2.

Jenny Hedman, doktorand vid institutionen biblioteks och informationsvetenskap vid högskolan i Borås (BHS) har tillsammans med sin danska kollega Camilla Moring publicerat ett antologibidrag till boken *Bibliotekarerne: en profession i et felt af viden* som heter *At blive bibliotekar: om learning og udvikling af professionsidentitet i uddannelse og i praksis* (2006). De undersöker hur studenter i biblioteks- och informationsvetenskap upplever hur utbildningens kunskapsinnehåll förhåller sig till de krav som de förväntas möta på kommande arbetsplatser. Moring och Hedman utgår ifrån teorier om att professionsidentiteten lärs in men att den också utvecklas i interaktion med andra. De undersöker också vilken betydelse studenternas upplevelser, erfarenheter och förväntningar har i utvecklingen av, vad de kallar, en professionsidentitet. Moring och Hedman finner två olika professionsidentiteter och slår fast att utvecklingen av professionsidentiteten inte enbart sker under utbildningen utan också genom deltagande i praktiken.

Jenny Hedman har också skrivit ett paper *On librarians' occupational identities: ICT and the shaping of information seeking expertise* som presenterades vid IFLA-konferensen i Oslo 2005. Hon diskuterar expertisen hos bibliotekarier vid forskarbibliotek utifrån Patrick Wilsons (1983) texter om "unik kompetens" samt utifrån professionsteori. Yrkesidentiteten skapas i interaktion med andra, med början under utbildningen och fortsätter därefter på arbetsplatsen. Yrkesidentiteten är en av många identiteter och ska inte ses som en stabil essens inom individen.

Det finns några magisteruppsatser som behandlar bibliotekariers yrkesidentitet. Nino Dawods och Maria Gottbergs uppsats *Akademiker bland bokhyllorna* (2005) handlar om biblioteks- och informationsvetares upplevelser av övergången från utbildning till yrkesliv. De har undersökt om, och i så fall vilka, problem som finns i övergången från utbildning till yrkesliv och vilken nytta bibliotekarierna upplever sig ha av utbildningen i sitt dagliga arbete. Linnea Johanssons uppsats *Utbildning och yrkesliv* (2006) handlar också om nyutexaminerade bibliotekariers upplevelser av övergången från utbildning till arbetsliv men också hur de ser på sin egen yrkesidentitet. Hennes utgångspunkt är uttalat socialkonstruktivistisk. Lina Malms uppsats *Yrkesroll i förändring* (2006) behandlar forskningsbibliotekariers syn på sitt arbete och på sin yrkesroll. Anna Kappelin Rääfs och Martina Lundgrens *Folkbibliotekariens yrkesidentitet* (2004) handlar om vad som formar yrkesidentiteten och vad den är uppbyggd av. De menar att folkbibliotekariens yrkesidentitet består av utbildning, kompetens och arbetsuppgifter. Den kompetens som är mest central för yrkesidentiteten är kunskapen och förmågan att söka och återvinna information, men även förmågan att kommunicera är viktig.

Jesper Ducander beskriver i sin magisteruppsats *Quo Vadis bibliotekarie: bibliotekarierollen utifrån en analys av de fyra utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige* (1999) likheter och skillnader mellan de dåvarande fyra utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap. En av hans frågor är hur bibliotekarierollen och bibliotekariens yrkesidentitet beskrivs och detta besvarar han utifrån intervjuer med utbildningsansvariga, studenter och verksamma bibliotekarier. Ducander utgår ifrån Donald Broadys (1984, 1989) tolkning av Pierre Bourdieus terminologi: fält, doxa, symboliskt kapital och habitus. Ducander konstruerar ett eget begrepp, biblioteksmässigt kapital, när han diskuterar bibliotekarierollen. Deltagarna i hans undersökning tycker inte att det finns en roll eller en identitet utan flera roller eller yrkesidentiteter och att det beror på vilken typ av bibliotek man arbetar på och vilka arbetsuppgifter man har. Han menar att på grund av bibliotekarierollens generalistiska karaktär kommer bibliotekarierna inte att ha samma identitet under sin yrkesverksamma tid utan den växlar beroende på var man arbetar och vilka arbetsuppgifter man har. Sammanfattningsvis handlar dessa uppsatser till stor del om kompetens och yrkesroll. Räcker den kompetens en nyutexaminerad bibliotekarie bär med sig från utbildningen och hur uppfattar bibliotekarierna sin eller sina yrkesroller.

Fyra nordiska fackförbund som organiserar bibliotekarier gjorde en minnessamling bland bibliotekarier som resulterade i rapporten *Biblioteken, bibliotekarien och professionen: en rapport från fyra nordiska länder* (2000). Syftet med rapporten var att ge en bild av bibliotekarien och biblioteken ur bibliotekariernas eget perspektiv och därmed kunna ge ett underlag för en bred diskussion om bibliotekens framtid. Fackförbunden i de respektive länderna svarade för insamlingen. Analysen är gjord av Peter Almerud från

DIK förbundet och Hilde Trygstad från Fagbibliotekarförbundet, medan Peter Almerud svarar för rapporten. Rapporten är intressant för vår del eftersom den bland annat beskriver varför bibliotekarierna valt att bli bibliotekarier samt vilken bakgrund och tidigare utbildning som bibliotekarierna i undersökningen har.

I avhandlingen *Informationsstrategier och yrkesidentitet: en studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen* (2003) vill Olof Sundin förstå fackinformationens sociala betydelse i yrkespraktiken och framför allt hur fackinformationens symboliska värden utnyttjas i informationsstrategier för att påverka professionella intressen, maktrelationer och yrkesidentiteter. Begreppet yrkesidentitet använder han för att relatera enskilda sjuksköterskor till yrkesgruppens normer, värderingar och förväntningar kring frågor som rör kunskapsutveckling och fackinformation. Hans avhandling visar att en traditionell yrkesidentitet dominerar på arbetsplatsen och att den kännetecknas av en inordning i en medicinsk kunskapshierarki. En ny yrkesidentitet dominerar inom yrkesgruppen, en identitet som utmanar det medicinska kunskapsföreträdet och som självständigt söker information. I artikeln *Användarundervisning inför informationssökning i yrkeslivet: en kunskapsöversikt från 2004* i tidskriften *HUMAN IT* applicerar Sundin sin avhandlingsdiskussion kring bibliotekariers yrkesidentiteter.

Gemensamt för den forskning om yrkesidentitet inom biblioteks- och informationsvetenskap som vi tagit upp här är att den baseras på samhällsvetenskapliga teorier där identiteter betraktas som något socialt och föränderligt och inte som något stabilt och essentiellt. Forskningen om yrkesidentitet inom biblioteks- och informationsvetenskap kännetecknas också av att den är influerad av pedagogiska teorier om lärande, till exempel Moring och Hedman som menar att yrkesidentiteter lärs in i samspel med andra människor.

### 1.3.1 Forskning inom andra discipliner

Inom andra discipliner har det gjorts en del forskning om yrkesidentitet och vi har valt att ta upp två studier. Dessa är intressanta för oss eftersom de båda har en konstruktionistisk syn på identitet, det vill säga de betraktar identitet som något som konstrueras i samspel med andra människor.

Gunilla Thunborgs avhandling *Lärande av yrkesidentiteter* (1999) handlar om hur läkare, sjuksköterskor och undersköterskor successivt lär in olika yrkesidentiteter och hur dessa identiteter kommer till uttryck i föreställningar, handlingar och interaktionsmönster vid olika vårdenheter. Att studera hur yrkesidentiteter lärs in innebär att studera hur de formas, upprätthålls och utvecklas i samspel med daglig yrkespraktik. Hon menar att yrkesidentiteter kan karaktäriseras på tre olika nivåer: en yrkesrelaterad, en verksamhetsrelaterad och en individrelaterad nivå och att identiteterna lärs in i samspel mellan dessa nivåer.

Sara Irisdotters avhandling *Mellan tradition, demokrati och marknad* (2006) behandlar konstruktionen av lärares yrkesidentitet ur ett kritiskt diskursanalytiskt perspektiv, företrätt av Norman Fairclough. Studien bygger på upprepade gruppsamtal med lärare under ett års tid. Tre centrala teman utkristalliserade sig vid analysen av materialet;

eleverna och deras livsvillkor, läraren som fostrare och moraliskt handlande objekt och gränsdragningar, integritet och privata affärer. Hon fann tre olika lärardiskurser utifrån vilka hon analyserar lärarnas identitetskonstruktioner. Irisdotter betraktar identitet som något som ständigt konstrueras i verbal interaktion, utan språk ingen identitet. Identitet handlar både om hur vi faktiskt ser på oss själva och på hur vi vill se på oss själva, alltså den ideala människa vi skulle vilja vara. Det finns en moralisk aspekt, i och med att i den stund vi gör anspråk på en viss identitet åtar vi oss också att gestalta den så som det förväntas.

Vi kommer i uppsatsen att ta upp relevant narrativ forskning kring yrkesidentitet i anslutning till våra teoretiska utgångspunkter som presenteras i nästa kapitel. Detta gör vi eftersom vi tycker att narrativ teori måste förklaras först för att forskningsöversikten ska bli meningsfull.

## 1.4 Disposition

I det inledande kapitlet redogör vi för vårt forskningsområde, syftet med uppsatsen samt forskning om yrkesidentiteter inom biblioteks- och informationsvetenskap och inom andra discipliner.

I kapitel 2 tar vi upp våra teoretiska utgångspunkter och tidigare forskning om yrkesidentiteter ur ett narrativt perspektiv. I detta kapitel återfinns också våra frågeställningar.

I kapitel 3 redogör vi för den analysmetod vi använt oss av och vi diskuterar även frågor som rör urvalet av informanter, genomförande av intervjuer, transkribering och trovärdighet. Vi resonerar även kring etiska aspekter som man måste ta hänsyn till när man bedriver forskning som involverar människor.

I kapitel 4 redovisar vi resultatet av undersökningen. Det inleds med en kort presentation av informanterna och därefter följer en presentation av de fyra grundelementen; sökandet, steget, initieringen/socialiseringen och övergången samt ett avslutande avsnitt som tar upp yrkesidentiteten mer specifikt.

Kapitel 5 innehåller en analys av det empiriska materialet. Kapitlet är indelat i fyra delar: yrkesval, en yrkesidentitet tar form, yrkesidentitetens beståndsdelar och konstruktion av identitet.

I kapitel 6 återknyter vi till uppsatsens syfte och frågeställningar och för en diskussion kring hur uppsatsen besvarar frågeställningarna. Därefter följer en diskussion om övergripande frågor som till exempel rör urvalets betydelse för resultatet, teorins och metodens för- och nackdelar och dess betydelse för studiens trovärdighet.

## 2. Teoretiska utgångspunkter

I detta kapitel redogör vi först för vår vetenskapssyn följt av en diskussion av narrativ teori som är relevant för denna studie. I anslutning till den narrativa teorin tar vi också upp vår syn på identitet och ett urval av narrativ forskning kring yrkesidentitet. Slutligen presenteras de frågeställningar som ligger till grund för uppsatsen.

Biblioteks- och informationsvetenskapen har länge dominerats av tillämpad forskning som varit till nytta inom olika professionella områden. Det har inte funnits ett lika stort intresse för att forska kring epistemologiska frågor, även om vissa forskare försökt lyfta fram vikten av att studera även detta (Sundin & Johannisson 2005, s. 23). Som Birger Hjørland (2003, s. 805) säger kan en forskare inte välja mellan att använda sig av en speciell filosofisk ram eller att inte använda sig av någon ram alls. Det går så att säga, enligt Hjørland, inte att låta bli att välja perspektiv och att vara helt neutral. Forskningen vilar alltid på en mer eller mindre uttalad metateori och den utgångspunkt man som forskare har avgör både hur man definierar sitt forskningsproblem, hur man väljer att lösa det och på vilket sätt man väljer att presentera sina empiriska data.

Olika vetenskapsteoretiska perspektiv, eller metateorier, har diskuterats inom biblioteks- och informationsvetenskapen. Sanna Talja, Kimmo Tuominen och Reijo Savolainen urskiljer i artikeln "Isms" in information sciences: constructivism, collectivism and constructionism (2005, s. 80-82) tre perspektiv som för tillfället är framträdande inom ämnet. Dessa är konstruktivism, kollektivism och konstruktionism. I sin artikel diskuterar de vad som är utmärkande för respektive perspektiv och hur de har applicerats inom biblioteks- och informationsvetenskapen.<sup>3</sup> Det mest utmärkande för det konstruktionistiska perspektivet är, enligt dem, att betrakta kunskap som något som skapas genom pågående samtal. Kunskap och identiteter är något som skapas genom olika diskurser. Dessa diskurser kategoriserar fenomen i världen och låter dem bli synliga för oss. Det skulle föra alltför långt att här ta upp en diskussion om de olika metateorierna. Vi nöjer oss med att slå fast att vi väljer att utgå från ett konstruktionistiskt perspektiv.

### 2.1 Socialkonstruktionism

Socialkonstruktionism är inget enhetligt perspektiv utan består av flera olika inriktningar. Enligt Vivien Burr (2003, s. 4-5) finns det vissa gemensamma antagande och dessa är att

---

<sup>3</sup> Sanna Talja använder sig av termen Information science, men vi väljer att använda oss av den svenska benämningen Biblioteks- och informationsvetenskap.

socialkonstruktionister är kritiska till självklar kunskap och anser att kunskapen är historiskt och kulturellt specifik. Socialkonstruktionister menar också att det finns ett samband mellan kunskap och sociala processer samt mellan kunskap och social handling. Det betyder, menar Burr, att den kunskap vi har om världen endast kan ses som en av många variationer av sanning. Människors uppfattning om verkligheten är historiskt och kulturellt specifik och vissa kategorier och perspektiv dominerar mer än andra. Perspektiven och kategoriseringarna är något som förändras vilket innebär att synen på världen, likväl som identiteter, är något som förändras över tid. Kunskapen om världen konstrueras och upprätthålls i interaktion mellan människor. Den världsbild som existerar medför att vissa beteenden ses som naturliga och andra som otänkbara. Konstruktionen av världen är därför, säger Burr, bunden till maktrelationer och detta får konsekvenser för hur vi handlar och för hur vi behandlar andra.

Vetenskapen har länge präglats av en instrumentell syn på språket. Språket har betraktats som en representation av verkligheten, som en spegel som reflekterar den ”objektiva” verklighet som antas finnas därute (Wikström 2005, s. 55). Den ”språkliga vändningen” som skett inom humaniora och samhällsvetenskap har inneburit att forskare i allt högre grad tagit till sig uppfattningen att den sociala verkligheten är språkligt, eller diskursivt, konstruerad. Språket är inte en reflektion eller en exakt bild av en redan existerande verklighet utan språket skapar den sociala verkligheten och ger den materiella världen mening och betydelse. Att uttrycka sig språkligt är en social aktivitet och det är genom berättelser, beskrivningar och förklaringar som vi skapar våra identiteter, relationer, värderings- och normsystem (Johansson 2005, s. 18). Vår kunskap och vårt vetande ses därför som socialt konstruerade faktorer och denna kunskap kommer bland annat från det språk vi växt upp med och som redan på förhand har strukturerat verkligheten åt oss (Wenneberg 2000, s. 12).

För vår undersökning betyder detta att vi ser språket som grunden för identitetsskapandet. Med hjälp av språket berättar vi vilka vi är eller framställer oss själva så som vi vill bli betraktade av andra. Eftersom människan ständigt förändras och hamnar i olika situationer där hon vill förmedla en viss bild av sig själv till andra, är också identiteten föränderlig och nya berättelser måste hela tiden konstrueras.

## 2.2 Narrativ teori

Intresset för berättande har att göra med den ”språkliga vändningen” som nämndes ovan. Från att narrativ använts av historiker som ett sätt att återge kunskap, kom det som kallas den narrativa vändningen. Man började då hävda att det sociala livet i sig är narrativer och att våra identiteter och handlingar kommer till genom dem. De forskare som inspirerats av den narrativa vändningen anser att våra identiteter inte är givna utan att de ständigt omförhandlas genom narrativa handlingar. De historier vi berättar och de historier som berättas för oss, begripliggör samhället och det är genom dessa narrativer som vi tydliggör vår och alla andras situation i ett politiskt och kulturellt landskap. (Robertsson 2005, s. 220-222)

### 2.2.1 Definition av narrativ

Att hitta någon entydig definition på vad en berättelse, eller ett narrativ är och hur man kan skilja ut dem från andra språkliga uttrycksformer är inte helt lätt. Detta beror till stor del på att det narrativa forskningsfältet är relativt nytt inom samhällsvetenskaperna och att ingen gemensam terminologi ännu har etablerats. De båda begreppen narrativ och berättelse används omväxlande. Ofta föredrar lingvistiskt orienterade forskare begreppet narrativ. Vi kommer i det följande att använda oss av båda begreppen synonymt.

Enligt Robertsson (2005, s. 229) är den mest grundläggande definitionen av ett narrativ att det är en redogörelse för något som har hänt, antingen i verkligheten eller i fantasin. Lars-Christer Hydén (1997, s. 19-20) tar upp två definitioner: en minimal och en vid. Den minimala definitionen av termen är, att en berättelse är en avgränsad enhet inom ramen för ett pågående samtal eller en språklig framställning, till exempel självupplevda händelser. Den vida definitionen utgörs av så kallade livsberättelser som består av en mängd underberättelser. I denna definition används berättelsebegreppet aktivt för att binda samman och tolka olika språkliga händelser som en del av en helhet. I denna uppsats ser vi berättelser som livsberättelser enligt Hydéns vida definition.

### 2.2.2 Livsberättelser

Tidigare sågs livsberättelser som en sann rekonstruktion av ett liv. Detta har på senare år ifrågasatts allt mer och inom den konstruktionistiska forskningen ses i stället livet som en konstruktion genom berättelser och att dessa berättelser måste tolkas. Genom våra berättelser konstituerar vi vår världsbild och våra identiteter. Redogörelsen för ett liv kan aldrig bli exakt så som det var utan är en pågående konstruktion av historia, kultur och själv. Den självbiografiska berättelsen strukturerar den sinnliga erfarenheten, organiserar minnet och delar in livet i händelser (Johansson 2005, s. 215 ff.). Enligt Jerome Bruner (1987, s. 12 ff.) blir vi de självbiografiska berättelser vi berättar om våra liv. Händelser plockas ut för att placeras in i ett visst narrativ. En livsberättelse som berättas är formad av de konventioner som finns i det omgivande samhället. Bruner menar att berättelsen skapas genom ett samspel mellan berättare och publik och det sammanhang som den berättas i.

Vi kommer härnäst att använda livsberättelser, berättelser och narrativ synonymt med varandra. Oavsett vilket av orden vi skriver är det Hydéns vida definition vi använder, det vill säga livsberättelser. Vi menar att det inte finns någon anledning att särskilja dessa begrepp. När vi refererar från olika texter använder vi de begrepp som författarna använder men i våra egna diskussioner används det begrepp som är mest lämplig i förhållande till det vi diskuterar. Innebörden i begreppet är dock detsamma eftersom vi definierat narrativ som livsberättelser.

Även om skiftet till en konstruktionistisk ansats när det gäller livsberättelser också medfört ett skifte av fokus från att uteslutande behandla innehåll till att också i hög grad analysera berättelsens form (Johansson 2005, s. 220) kommer vi att fokusera på innehållet, det vill säga vad som sägs. Men detta återkommer vi till i metodkapitlet, i avsnitt 3.5.



### 2.2.3 Narrativ och diskurs

En annan central fråga för definitionen, enligt Alexa Robertsson (2005, s. 229), är dess relation till diskurs i betydelsen vad som uttrycks i ett visst sammanhang. Narrativ kan, enligt Robertsson, ses som åtskilda eller som fristående från diskurser. De kan också betraktas som tänkbara former av en diskurs, som texter bland många andra. Ett annat alternativ är den tolkning som Robertsson (2005, s. 229-230) gör av Seymour Chatmans (1978) definition, nämligen att narrativ består av historia och diskurs.<sup>4</sup> Det betyder att historia är innehållet, eller händelseförloppet, och de karaktärer eller företeelser som har att göra med iscensättningen. Historia är narrativets vad. Diskursen är med vilka medel eller med vilkas hjälp innehållet förmedlas. Diskursen är narrativets hur. Diskursen innebär att det sätt som historien förmedlas på, påverkas av sociala praktiker och genrer.

Vi ser livsberättelser som bestående av historia och diskurs. De narrativ som finns på BIVIL, inom utbildningen, består dels av historia, det vill säga vad som sägs och dels av diskurs, det vill säga hur historia förmedlas. De narrativ som vi tillgodogör oss i arbetslivet består även de av historia och diskurs. Dessa narrativ behöver inte nödvändigtvis vara desamma som de vi mött under utbildningen. De upplevelser vi själva skapar narrativ om som nyutbildade bibliotekarier kan se annorlunda ut än både de som finns på arbetsplatsen och de vi har med oss från utbildningen. För yrkesidentiteten innebär det att vi ser utbildningen som förmedlare av de narrativ som anses ge ”rätt” förhållningssätt och beteende som BIVIL-are och bibliotekarier. Ute på arbetsplatsen får vi sedan ta del av ytterligare narrativ. Dessa olika narrativ finns med när vi sedan skapar vår egen identitet som bibliotekarie och därmed också skapar egna narrativ.

### 2.2.4 Narrativ som kunskapsform

Som tidigare nämnts finns det inget enhetligt perspektiv på vad ett narrativ är eller vad en narrativ analys är. Robertsson (2005, s. 221) skriver att sätten att betrakta narrativ skiljer sig åt i åtminstone tre avseenden: olika utgångspunkter om varför man använder sig av narrativ i sitt arbete, hur man definierar ett narrativ och hur narrativ används, det vill säga om narrativ är analysmetoden, analysobjektet eller resultatrapporteringsmetoden.

Enligt Hydén (1997, s. 17-20) finns det två perspektiv på hur man kan betrakta berättelser. I det första perspektivet är berättelser intressanta ur ett metodologiskt perspektiv och utgör en av många källor till den sociala verkligheten. Berättelsen är en av flera språkliga eller diskursiva former och skiljer sig från till exempel en beskrivning eller en predikan. I det andra perspektivet har man ett ontologiskt förhållningssätt till berättelser och antar då att den sociala verkligheten till sin natur är narrativ och antar berättelsens form. Berättandet ses då, menar Hydén, som en grundläggande och universell kunskapsform. Skillnaden mellan dessa två perspektiv, enligt vår tolkning, är att i det första perspektivet är berättelserna bara en del av de former som man når kunskap om den sociala verkligheten. Andra texter, till exempel olika former av beskrivningar, ses inte som berättelser, men kan för den sakens skull ge kunskap om den sociala verkligheten. Men det innebär också att om man som forskare ansluter sig till det

---

<sup>4</sup> Vi har inte haft tillgång till originalkällan.

första perspektivet har man också en snävare definition av vad som är att betrakta som en berättelse. I det andra perspektivet betraktas berättelser som en grundläggande kunskapsform där berättelserna svarar på hur verkligheten är beskaffad. Med ett ontologiskt förhållningssätt antar man att den sociala verkligheten består av berättelser och att det är genom dessa berättelser vi konstituerar vår världsbild och våra identiteter. Det är också inom detta perspektiv som den bredare definitionen av narrativ återfinns.

Diskursresonemanget ovan har betydelse i detta val av perspektiv. Om man väljer att se narrativ som fristående eller som ett uttryck för en diskurs, betyder det att narrativet bara är en av många texter. Då kan man inte se dem ur det ontologiska perspektivet eftersom det innebär att den sociala verkligheten är narrativ till sin natur och antar berättelsens form, och att allting i så fall är berättelser. Såsom Robertsson (2005) tolkar Chatmans (1978) perspektiv kan man inta en ontologisk ståndpunkt. Skillnaden mellan diskurs, i ordets vanligaste definition, som innebär vad som sägs och får sägas i ett visst sammanhang och mellan narrativ i Chatmans definition kan tyckas vara obetydlig. Narrativ som bestående av historia och diskurs betyder vad som sägs och hur det sägs. Det som skiljer diskurs och narrativ åt är att narrativen här ses som en grundläggande kunskapsform.

Vi ansluter oss till en ontologisk ståndpunkt då vi menar att den sociala verkligheten består av berättelser i form av livsberättelser. De olika berättelserna vi tar del av och de vi själva berättar, skapar den verklighet vi lever i och med hjälp av olika berättelser konstruerar vi våra identiteter. Barbara Czarniawska (2004, s. 5) menar att de narrativ som vi konstruerar om oss själva, skapas för att vi ska förstå våra egna liv. Denna socialkonstruktionistiska ståndpunkt har kritiserats eftersom det skulle innebära att människor skulle kunna skapa vilka berättelser de vill. Men vi menar att vi aldrig är ensamma författare till våra narrativ utan vi påverkas ständigt av andra. Dessutom finns det andra som skapar narrativ åt oss utan vår medverkan. Vi skapar narrativ om oss själva i interaktion med andra. Utbildningen och arbetsplatsen skapar narrativ som vi tar del av utan att vi nödvändigtvis har medverkat i skapandet av dem. De olika berättelserna ligger sedan till grund för den kunskap vi har om oss själva och världen.

Eftersom det socialkonstruktionistiska perspektivet är antiessentialistiskt, det vill säga utmanar idéer om att det skulle finnas en sann reell verklighet ser vi, liksom Anna Johansson (2005, s. 26) inte berättelser som uttryck för hur det faktiskt var och inte heller som direkta reflektioner över en viss kulturell eller social identitet. Vi ser inte en berättelse som en direkt avbild av ett verkligt skeende utan en berättelse är alltid en personlig tolkning och konstruktion av upplevelser. En berättelse är en produkt av en människas personlighet och tidigare upplevelser och viljan att framställa sig själv och sitt liv på ett visst sätt. Berättelser uttrycker ingen bakomliggande essens utan deras mening och betydelser produceras genom språklig kommunikation i socialt samspel i ett visst kulturellt och historiskt sammanhang.

## 2.3 Identitet och yrkesidentitet

Begreppet identitet är komplext, och är som Jonas Stier (2003, s.19) så träffande uttrycker det, ett ”rör(l)igt” studieobjekt. Richard Jenkins<sup>5</sup> definierar identitet som:

...as the ways in which individuals and collectivities are distinguished in their social relations with other individuals and collectivities. Identity is a matter of knowing who's who (without which we can't know what's what). It is the systematic establishment and signification, between individuals, between collectivities, and between individuals and collectivities, of relationships of similarity and difference.

(Jenkins 2004, s. 5).

Stier<sup>6</sup> (2003, s. 21) menar i boken *Identitet: människans gåtfulla porträtt* att det finns åtminstone tre olika sätt att betrakta identitet: ett essentialistiskt, ett socialkonstruktionistiskt och ett postmodernt sätt. Eftersom vi intar en socialkonstruktionistisk position innebär det att vi betraktar identiteter som helt och hållet sociala konstruktioner. Oavsett hur subjektiv en individs självuppfattning kan verka så påverkas den av andra. Detta synsätt skiljer sig, enligt Stier, från det essentialistiska och det postmoderna. Det essentialistiska synsättet innebär att identiteten har en kärna och att denna kärna till största delen formas under barndomen. Inom postmodernismen, som har sin grund i socialkonstruktionism, ser man identiteter som flytande, dynamiska och osäkra.

Enligt Stier (2003, s. 17-18) innebär det socialkonstruktionistiska synsättet att identiteter bara blir meningsfulla i relation till något eller någon annan. Genom språket kan vi signalera relationer och tillskriva människor identiteter. Svaret på frågorna: vem är jag och vilka är vi, har att göra med identitet. I det första fallet, menar Stier, handlar det om den individuella identiteten och i det andra handlar det om en grupp individer, den kollektiva identiteten. Utgångspunkt för den kollektiva identiteten är att personerna förväntas dela eller förmodas dela, en uppsättning egenskaper, kvaliteter eller en tillhörighet. En kollektiv identitet förutsätter, enligt Jenkins (2004, s. 88), både en intern gruppidentifikation och en extern kategorisering.

En människa består av många olika identiteter varav yrkesidentiteten är en. Alla identiteter formas och omformas i en kontext och människor måste ha något signifikant gemensamt innan det går att prata om tillhörighet till ett kollektiv. Som bibliotekarier, eller blivande bibliotekarier, tillhör vi en grupp som definierar sig själva internt och kategoriseras externt av andra som just bibliotekarier. Som bibliotekarier förväntas vi till exempel ha vissa kunskaper och ett visst sätt att bemöta användare. Det kan räknas som den interna definitionen. Av andra tillmäts vi vissa egenskaper, viss kompetens och så vidare, som tillhörande en yrkesgrupp.

---

<sup>5</sup> Jenkins teoretiska bakgrund är en pragmatisk individualism, som inspirerats av Goffman och till viss del av Giddens.

<sup>6</sup> Stier använder sig av ett eklektiskt tillvägagångssätt i sin bok, när han ska försöka förstå den mänskliga identiteten. Detta innebär att han hela tiden överskrider de olika -ismernas gränser och tagit till de teorier och resonemang han ansett vara fruktbara för förståelsen.

Miegel och Johansson (2002, s. 145-146) refererar i sin bok *Kultursociologi* till sociologen Peter Berger (1974).<sup>7</sup> Berger menar att livet i det moderna samhället skiljer sig markant från andra typer av samhällen och att detta får konsekvenser för individernas identiteter. En människas livskarriär är inte längre lika fast och förutsägbar som tidigare utan hon kan själv forma sin biografi och sin karriär på ett helt annat sätt än tidigare. Förr föddes människor ofta in i ett yrke och det var självklart att man skulle förbli vid det. Idag måste vi själva planera vår framtid genom att överväga olika val. Dessa olika val utgör vad Berger kallar hennes livsplan och den är en av identitetens primära källor.

Individens biografi ses av individen som ett designat projekt. Denna design inbegriper identiteten. I den långsiktiga livsplaneringen planerar individen med andra ord inte bara vad han kommer att göra utan också vem han kommer att bli.

*(Berger et al. 1974, s. 4, citerad av Miegel & Johansson 2002, s. 146)*

Identiteten är således något som individen deltar i att utforma men den är också starkt påverkad av det omgivande samhället. Att hela tiden vara tvungen att göra olika livsval kräver reflektion över det egna jaget och den egna livssituationen. Frågan om identitet blir ett personligt projekt för individen att förverkliga. (Berger et al. 1974, s. 4, se Miegel & Johansson 2002, s. 145-146)

Ibland sätts det likhetstecken mellan roll och identitet men vi menar att de har olika betydelser, även om de är närliggande. Eva Ekstrand (1998, s. 83) menar att rollen är en tradition och en konvention, en given plats vid en given tid i ett på förhand bestämt socialt rum. Man kan sakna till exempel en yrkesroll, men teoretiskt är detta inte detsamma som att vara utan yrkesidentitet. Identiteten är jagets igenkänningstecken och det kommer till uttryck i talet. Vi anser att yrkesidentitet och yrkesroll har olika betydelse men att yrkesrollen är en del av yrkesidentiteten. Yrkesrollen är den funktion man har som till exempel bibliotekarie och som är beroende av vilken typ av bibliotek man arbetar på. Man kan till exempel ha en roll som kulturförmedlare, pedagog eller informationsförmedlare. Men för att klara den rollen behöver man en viss kompetens. Vad den består av råder det delade meningar om men att samla, organisera och förmedla kunskaper och information samt servicekänsla, anser de flesta vara utmärkande. Hur ens roll och kompetens värdesätts, statusmässigt och lönemässigt, påverkar yrkesidentiteten, både för en själv och för yrkesgruppen. Den roll man innehar, den kompetens man besitter och den känsla av tillhörighet till en yrkesgrupp man känner, utgör enligt vår mening yrkesidentiteten.

Eftersom vi utgår från att den sociala verkligheten är konstruerad i form av narrativ får detta till följd att en människas identitet, som vi betraktar som en social konstruktion, kommer till uttryck, formas, omformas och upprätthålls genom berättande. Det blir därför intressant och viktigt att studera narrativ för att få en djupare förståelse för hur nyblivna bibliotekarier formar, omformar och upprätthåller sina identiteter i berättelser om sig själva.

---

<sup>7</sup> Vi har inte haft tillgång till originalkällan.

## 2.4 Narrativ yrkesidentitetsforskning

Det har skrivits en del om yrkesidentiteter med utgångspunkt i narrativ teori och metod. En studie som ligger nära vår egen och som har inspirerat oss i vårt arbete är medie- och kommunikationsforskaren Eva Ekstrands rapport *Någon sa att jag borde skriva: om yrkesidentiteter i nio kvinnliga journalisters berättelser* (1998). Syftet med hennes studie är att undersöka hur identiteterna skapas när nio verksamma kvinnliga journalister berättar om sig själva. Genom intervjuer som rör sig kring fyra teman, där yrket är ett av dem, analyserar hon hur journalisterna ser på sin yrkesidentitet. En av huvudfrågorna är hur den kvinnliga journalisten skapar sin yrkesidentitet och hur denna identitet kan förstås när den relateras till samhällsliga och organisatoriska villkor i den dagliga praktiken. Den tolkning av yrkesidentiteten hon gör ställs sedan mot en modern schablonbild av journalisten och resultaten diskuteras mot bakgrund av den postmoderna synen på identitet.

I Ekstrands undersökning framträder ett mönster där kvinnornas journalistiska identitet i första hand är som arbetstagare och inte som fritt handlande subjekt, det vill säga som demokratiska medborgare. Att ingå i en arbetsorganisation betyder att man måste professionaliseras, det vill säga lära sig de skrivna och oskrivna reglerna och normerna för journalistik och hur det ska praktiseras.

Arbetsorganisationen kräver anpassning av individen, men individen måste även värna om sin identitet för att inte uppslukas. Det som sker är ett kontinuerligt tillägnande och avståndstagande, en relationsskapande process mellan organisationen och individen

(Ekstrand 1998, s. 26)

Ekstrand analyserar de nio journalisternas berättelser utifrån tre grundelement: steget, bekräftelsen och återgåldandet. I steget framkommer att de flesta av journalisterna inte medvetet sökt sig till yrket utan att någon, en hjälpare, varit den som fört dem in i yrket. Yrkesidentiteten manifesteras i bekräftelsen. Den journalistiska identiteten är stabil och bekräftas och reproduceras dagligen. Det finns inget hinder för personlig utveckling och ett gemensamt drag för journalisterna är viljan att hela tiden gå vidare. Det sista elementet återgåldandet, har hon svårare att tolka. Det finns ett gemensamt drag hos dem eftersom de ser det journalistiska arbetet, att förmedla upplysningar och information, som en skyldighet mot publiken. Samtidigt finns det en förståelse för att produktionsvillkoren inte medger att idealen förverkligas.

Journalisternas identiteter visade sig vara skiftande, flexibla och anpassade. De beskriver sig inte som förtryckta kvinnor, men jaget underordnas i berättelserna då yrkesvalet snarare ses som en slump än ett medvetet och rationellt val. De identifierar sig inte med idealbilden av en journalist, tvärtom eftersom de, förutom några undantag, inte känns vid några ideal. De visar förnöjsamhet med arbetsledningen trots att de som individer objektgörs. De får skriva vad de vill bara det är tillräckligt bra. Vad som är bra avgör någon annan.

En forskare som har ett lingvistiskt perspektiv på berättelser och som sätter berättelsens form och uttryckssätt är i fokus är Elliot G. Mishler. I *Storylines* (1999) studerar han fem yrkesverksamma konstantverkare genom att använda sig av ostrukturerade

djupintervjuer. Som så många andra narratologer<sup>8</sup> är han inspirerad av sociolingvisterna William Labov och Joshua Waletzky (1967) och han använder sig av deras modell för språklig analys.

Två antaganden är viktiga i Mishlers sökande efter narrativ om identiteter. För det första är en intervju en dialogisk process, ett samspel mellan intervjuare och den intervjuade där de tillsammans förhandlar om vad de ska tala om och hur de ska tala om det. Informanternas svar är beroende av intervjusituationen och det samspel med lyssnaren som äger rum och berättelsen kan sägas vara en gemensam produkt som skapats av berättare och lyssnare tillsammans. För det andra är narrativ sociala handlingar liksom andra typer av diskurser. Genom att tala uttrycker vi våra identiteter. Vi uttrycker oss på ett sätt som passar i just den situationen och på ett sätt som ligger i linje med våra intentioner.

Mishler söker efter berättelsernas början och vad han kallar för ”identity claims” (1999, s. 21) eller, översatt till svenska, anspråk på identitet.<sup>9</sup> Om respondenten säger att han eller hon har hållit på med konstnärlig verksamhet ända sedan barndomen tolkar Mishler detta som ett uttalande om identitet. Respondenten väljer att framställa sig själv på ett speciellt sätt bland många möjliga sätt. Mishler börjar intervjun genom att klargöra sina egna ställningstaganden. På detta sätt skapar han samförstånd mellan sig själv som forskare och informanten. Eftersom forskare och informant skapar en berättelse tillsammans menar Mishler att det är nödvändigt att göra en noggrann analys av dialogens alla delar. Även om Mishlers studie är lingvistiskt inriktad och han utför en mycket noggrann analys av dialogen, är hans antaganden om att informant och forskare tillsammans skapar en berättelse och att informanten väljer att presentera sig på ett sätt bland många möjliga sätt, intressant för oss. Genom att vi, uppsatsförfattarna, är de personer vi är, med vissa egenskaper och ett visst sätt att uttrycka oss på och att agera, bidrar vi till vilken version av sig själv informanten väljer att presentera och detta får betydelse för intervjun och för resultatet av studien.

Den gränsöverskridande människan studeras i Monika Lindgrens, Johann Packendorffs, och Nils Wåhlins *Resa genom arbetslivet: om människors organisationsbyten och identitetsskapande* (2001).<sup>10</sup> Som grund för analysen använder de berättelser från fyra personer de intervjuat och studien rör bland annat frågor kring organisationsbyten, karriär och identitet utifrån den enskilda människans perspektiv. Författarna menar att förändringar på arbetsmarknaden gör att yrket inte längre är något stabilt att identifiera sig med. Förändringarna är inte bara institutionella och framtvungade av global konkurrens utan i lika hög grad en konsekvens av människors förändrade värderingar om hur livet och arbetet ska gestalta sig. Vi tror dock att de flesta människor fortfarande identifierar sig med sitt yrke eftersom yrket för de flesta utgör en stor och viktig del av livet. Hur starkt man identifierar sig med sitt yrke beror dels på vilken typ av arbete man har och dels på vilka andra identiteter som är viktiga för en till exempel identiteten som förälder, make eller maka.

<sup>8</sup> Narratolog är en nyare term för att beteckna en forskare som studerar berättelsekonsten genom att använda sig av narrativ teori och metod.

<sup>9</sup> Uppsatsförfattarnas översättning.

<sup>10</sup> Författarna har en bakgrund i företagsekonomisk organisationsteori.

Lindgren, Packendorff och Wåhlin anser vidare att en identitetsförändring inte bara styrs av den sociala kontexten utan människan är en aktiv deltagare och kan förändra identiteten genom eget överskridande av kategorier och typifieringar. Identitet är en process där historia, nutid och framtid ingår samt individens förmåga att betrakta sig själv med distans, att kunna reflektera. Ingen av deltagarna i deras studie ger uttryck för en professionstillhörighet trots att de har en akademisk utbildning som bas och som skulle kunna innebära en stark grund för identifikation. Däremot finns det en tydlig könsidentifikation, framför allt hos kvinnorna. Identitetsskapandet hos de intervjuade synliggörs med hjälp av de ”resor” de gör, det vill säga att kriser har orsakat omprövningar och därmed tvingat dem till eftertanke och reflexion. Författarna menar att möjligheten att skapa sin egen identitet genom att ”hänga” den på etablerade kollektiva identitetskategorier minskar och att detta i allra högsta grad gäller de gränsöverskridande människorna. Men genom självreflexion och social interaktion utvecklar man en självbild som kan vara en kombination av många olika kollektiva identiteter. Denna reflexion kommer inte av sig själv och den är heller inte rationell i den meningen att man alltid förmår vara ärlig mot sig själv och sina erfarenheter.

Utifrån Lindgrens, Packendorffs och Wåhlins undersökning kan man dra paralleller till vår studie. Merparten av våra informanter kan betraktas som gränsöverskridande människor, inte i den meningen att de ofta byter arbetsgivare eller bransch, utan mer i bemärkelse att de är öppna för att tänja på yrkets och den egna yrkesidentitetens gränser. De är inte lika bundna till biblioteket som institution som tidigare generationer bibliotekarier varit. Den etablerade bibliotekarieidentiteten fungerar inte för dem att hänga upp sin egen yrkesidentitet på och därför måste de själva skapa nya identiteter.

I *Shaping a professional identity: stories of educational practice* (1999) av Michael Connelly och Jean Clandinin (red.) studeras undervisningsplanens betydelse för lärarnas arbete och deras yrkesidentitet.<sup>11</sup> Skolan förstås som ett ”landskap” av interagerande berättelser. Om skolan förändras skapas nya berättelser att förhålla sig till, om skolan är stabil upprätthålls berättelserna. Dessa berättelser kallar författarna ”stories to live by” (1999, s. 4). Deltagarna i deras undersökning upplever ett dilemma mellan vad de enligt undervisningsplanen ska göra och vad de i själva verket gör. Det finns en diskrepans mellan hur lärarna ska undervisa och hur de faktiskt undervisar och detta påverkar deras identitet som lärare. I de fall där en lärare gör allt för att undervisningen ska ske enligt undervisningsplanen sker detta ofta till ett högt pris. De börjar fråga sig själv: vem är jag? Hur ser min yrkesidentitet som lärare ut? De krav på lärarna som uttrycks i undervisningsplanen infogar de i sin identitet, men när identiteten, som bygger på de krav på hur undervisningen ska bedrivas, hamnar i konflikt med de krav på hur undervisningen rent faktiskt bedrivs ute på arbetsplatsen, ger detta ger upphov till identitetsproblem.

En av deltagarna i studien skiljer sig från de andra genom att den identitet hon formade under sina två första år som lärare inte utvecklades eller förändrades när den utmanades. I en situation där en alternativ ”story to live by” eller ny identitet utvecklades och

---

<sup>11</sup> Boken består av fyra delar. Del 1 och 2 är den empiri som ligger till grund för analysen. Empiribidragen har olika författare, dessa bidrag har vi dock inte använt oss av. Del 2 och 4 är analys av empiri och Michael Connelly och Jean Clandinin är författare till dessa två delar.

därmed också nya krav ställdes, fanns inte längre något stöd för den identitet som hon utvecklat under sina första år och detta skapade problem.

Resultatet av Connelly och Clandinins analys visar att de som forskare eller utbildare av lärare inte har till uppgift att utbilda för ett fixerat kunskapsfält eller fixerade identiteter utan att utbilda för skiftande berättelser att förhålla sig till. De riktar kritik mot utbildningen eftersom den utbildar som om omgivningen såg likadan ut hela tiden och att läraridentiteten var en fast identitet. När de nyblivna lärarna kommer ut i ”verkligheten” och den inte stämmer överens med utbildningen, uppstår en osäkerhet som inte alla kan hantera. Lärarna ifrågasätter då sin identitet. Denna studie är intressant för vår del med tanke på den kritik som framförts mot att utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap är alltför akademisk och att man som nyutexaminerad bibliotekarie av arbetsgivaren inte ses som färdig att direkt börja arbeta som bibliotekarie.

I *Stories of Entrepreneurs: narrative construction of identities* (2003) vill Ulla Hytti veta hur entreprenörers identitet utvecklas genom att studera deras egna konstruktioner av hur de blev entreprenörer. Hytti intar ståndpunkten att identiteter skapas i relation till andra och i sin studie undersöker hon hur deltagarna konstruerar sin identitet i relation till hennes närvaro som forskare. Det är intressant att se hur informanterna konstruerar sina identiteter i förhållande till hennes närvaro som forskare. Det visar att berättelser om identitet i en intervjusituation är, precis som Elliot G. Mishler (1999) påpekar, ett samspel mellan informant och forskare. De identiteter som våra informanter presenterar för oss är en konstruktion som sker i samspel med oss som intervjuare. Om situationen varit annorlunda, om någon annan hade utfört intervjuerna och ställt andra frågor hade identitetskonstruktionen förmodligen sett annorlunda ut.

Hytti undersöker vad som sägs, hur det sägs, var spänningarna finns i det som sägs och vilken hennes egen roll i processen är. Deltagarna i studien har olika sätt att tillägna sig entreprenörskapet som en del av sin identitet och meningen med entreprenörskapet skiftar mellan de olika deltagarna. Entreprenörskapet är bara en del av den egna identiteten och denna yrkesidentitet konstruerar de visserligen gentemot andra entreprenörer, men av ett slag som de inte vill identifiera sig med. Likadant gör informanterna i vår undersökning. De ger alla exempel på dåliga bibliotekarier som de inte vill efterlikna. Entreprenörernas berättelser visar dem som tillhöriga den sociala kategorin entreprenörer samtidigt som de antingen frigör sig från den och placerar sig i subgrupper av entreprenörer eller försöker hävda en mer individuellt konstruerad identitet.

Hytti studerar deras livshistorier utifrån den rådande kontexten. Deras inträde i entreprenörskapet skedde under en tid av stor arbetslöshet. Även om deltagarna annars har en varierande bakgrund tycks de alla ha befunnit sig vid ett vägskäl där de övervägt sina möjligheter. Den narrativa metoden i Hyttis studie innebär en fokusering på den kunskap entreprenörerna genererar om sig själva. Saker och ting händer oss bara inte, det finns alltid en aktiv tolkning och en meningsskapande process som äger rum. Entreprenörerna är aktivt engagerade i att ge mening åt sina erfarenheter som entreprenörer. Deras identiteter är inte fixerad över åren utan de konstruerar aktivt det förflutna baserat på sin nutida kunskap och med ett framtidsperspektiv. Detta gör att de



kan presentera sig själva som kompetenta och professionella entreprenörer och som bra personer.

Hyttis studie är intressant främst av två skäl. För det första visar den på att berättelserna skapas i mötet mellan forskare och informant. Utan hennes närvaro som forskare hade informanterna inte konstruerat just de berättelser de konstruerade i mötet med henne. För det andra använder informanterna i hennes studie dåliga exempel på entreprenörer när de konstruerar sina identiteter. Det är intressant att de väljer dåliga exempel istället för goda. Det kan bero på att det alltid är lättare att framhålla sig själv som en bra entreprenör om man gör det mot någon som man anser är en dålig entreprenör.

Annika Åkerberg har i *Changing identities in changing societies: a narrative for empirical research* (1999) som utgångspunkt att förändringar på en samhällelig nivå, till exempel förändringar i människors arbetssituation, innebär en omdefinition av identiteten. Hon baserar sitt argument på att individer konstruerar en förståelse för meningsfull kunskap som behövs i det lokala samhället. Identiteter ser hon som berättelser skapade i individens interaktion med omgivningen. Hennes avsikt är att föreslå ett ramverk för en omdefinition av sociala identiteter, i samtida och föränderliga samhällen, och visa hur dessa kan studeras empiriskt. Detta gör hon genom att studera arbetslösa som startat eget. Arbetslösheten innebär att identiteten ifrågasätts och konsekvent rekonstrueras när informanterna startar eget. Något hon kallar för individuella meningsfulla rollmodeller och styrande stereotyper, menar hon är intressanta att beröra när man studerar identiteter. Sådana roller och stereotyper kan förväntas vara betydelsefulla på det mentala planet, där narrativer skapas, struktureras och igenkänns.

Identiteten blir viktig när ovissheten ökar och traditionen mister sin roll. Åkerberg menar att man kan studera identitet genom narration. Detta baseras på att människor inte är i besittning av en identitet, eller en portfolio av identiteter, där hon eller han kan välja en lämplig identitet. Olika aspekter av hur en individ uppfattar sig själv och andra beror på tid och rum och de meningsfulla associationer och samband som individer befinner sig i kan ses genom narration. Man presenterar sig själv inom dessa specifika relationsmönster. När dessa förändras visar sig andra aspekter av individers identiteter både för en själv och för andra. Identitet som narration inkluderar alltid individers livsberättelser och hur dessa tolkas av dem själva i en meningsfull och individuell kontext.

## 2.5 Frågeställningar

När vi nu presenterat de teoretiska utgångspunkterna återvänder vi till syfte och frågeställningar samt en diskussion om hur frågeställningarna kommer att besvaras. Syftet med denna uppsats, som presenterades utförligt i avsnitt 1.2, är att studera nyblivna bibliotekariers berättelser om utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap och i yrket som bibliotekarie och genom detta få en djupare förståelse för hur deras yrkesidentiteter formas, omformas och upprätthålls. För att uppnå detta syfte har vi följande frågeställningar:

- Hur kan man med hjälp av narrativ metod studera bibliotekariers yrkesidentiteter?

Detta är en teoretisk metodologisk fråga vars syfte är att undersöka om narrativ metod är lämplig vid studier av identiteter. Vi menar att genom att studera bibliotekariernas berättelser om sig själva, utbildningen och sitt yrke kan man se hur de ger uttryck för sin yrkesidentitet och hur de aktivt konstruerar denna eller dessa identiteter i relation till olika handlingar och händelser. Berättelser producerar och reproducerar sociala relationer och identiteter och vi menar att genom att studera dessa kan man se hur identiteter formas, omformas och upprätthålls i syfte att skapa mening.

- Hur beskriver bibliotekarierna sin yrkesverksamhet och hur kan dessa berättelser analyseras som uttryck för olika yrkesidentiteter.

De berättelser som bibliotekarierna konstruerar om sig själva kommer att vara påverkade av det sammanhang berättandet försiggår i. Den person de väljer att presentera sig som inför oss, genom sina berättelser, tror vi kommer att ge uttryck för en eller flera olika identiteter.

- Vad händer när yrkesroller kommer i konflikt med varandra i olika situationer som kan uppkomma i yrkeslivet?

Om de nyblivna bibliotekariernas berättelser ger uttryck för olika yrkesroller är det intressant att studera vad som händer när de som bibliotekarier ställs inför situationer där dessa roller ifrågasätts och hur detta i sin tur kan påverka yrkesidentiteten.

Med dessa frågor och med hjälp av den metod som kommer att presenteras i nästa kapitel, gör vi en analys av yrkesidentitet med utgångspunkt i de berättelser som framkommer i intervjuer med relativt nyutexaminerade och nu verksamma bibliotekarier.

## 3. Metod

Att arbeta med narrativ metod innebär att samla material från fältet för att sedan själv författa en berättelse om fältet (Nylén 2005, s. 48). Det kan tyckas att den narrativa metoden ligger nära den etnografiska, men Catherine Kohler Riessman (1993, s. 4) menar att det finns en viktig skillnad. Den etnografiska forskningen är realistiskt orienterad och fokus ligger på realistiska beskrivningar av vad som verkligen hände, medan den narrativa metoden lägger fokus på själva beskrivningen av händelseförloppet som respondenterna konstruerar genom berättelser.

I detta kapitel diskuterar vi inledningsvis olika nivåer i forskningsprocessen och vad dessa har för betydelse för vår egen undersökning. Därefter redogör vi för urval, datainsamling, transkribering, svårigheter vi stött på och ställningstaganden vi gjort. Efter detta följer en utförlig presentation av den analysmetod vi använt och slutligen förs en diskussion kring trovärdighet och etiska aspekter.

### 3.1 Nivåer i forskningsprocessen

Att arbeta med narrativ metod innebär att arbeta med flera olika nivåer av representation i forskningsprocessen. Riessman (1993, s. 10) har skapat en illustrativ modell för att åskådliggöra detta:

- Steg 1. Varseblivning (Attending)
- Steg 2. Berättande (Telling)
- Steg 3. Transkribering (Transcribing)
- Steg 4. Analys (Analyzing)
- Steg 5. Läsning (Reading)

Riessman (1993, s. 10 ff.) menar att när vi varseblir verkligheten sker detta alltid genom selektiv perception. Det är vissa saker vi väljer att lägga märke till och andra som vi inte uppmärksammar. Redan på denna första nivå av representation sker ett urval. När vi senare berättar om våra upplevelser för någon annan re-presenterar vi händelserna. Vi skapar en berättelse av det inträffade. Vad vi tar med och hur vi berättar har att göra med många saker, till exempel för vem och i vilket sammanhang vi berättar vår historia. När vi berättar finns det ett ofrånkomligt gap mellan upplevelsen och själva berättelsen. När lyssnaren, eller forskaren, transkriberar materialet sker ytterligare ett urval. Forskaren måste ta ställning till hur hon eller han ska transkribera. Ytterligare en berättelse skapas, forskarens berättelse. När forskaren sedan ska analysera materialet måste hon eller han ta ställning till saker som form, ordningsföljd, stil och så vidare. Forskaren skapar därvid sin egen metaberättelse. När någon läser den färdiga texten, menar Riessman, att hon eller

han tolkar den på sitt eget personliga sätt och ytterligare en berättelse har blivit till. Vi är således både mottagande åskådare och skapande aktörer då vi genom vår tolkning av verkligheten formar och omformar vår verklighetsförståelse (Wikström 2005, s. 57).

Att hålla dessa olika steg i minnet har hjälpt oss att se både vår egen och informanternas roll i forskningsprocessen. Informanterna tolkar sina upplevelser och förmedlar dem genom berättelser och vi lyssnar, transkriberar samt tolkar och slutligen gör kanske läsaren av denna uppsats sina egna tolkningar av texten. En positivistiskt orienterad forskare skulle förmodligen hävda att varje steg i processen betyder ett steg längre bort från sanningen, det vill säga verkligheten så som den är i sig själv. Vi menar däremot att verkligheten består av mer än endast den ursprungliga varseblivna händelsen. Informanternas berättelser och vår egen berättelse är också en del av verkligheten.

## 3.2 Urval

Antalet informanter som ingår i undersökningen är sex stycken. Detta antal motiveras av den analysmetod vi använder oss av. Det är en krävande metod som innebär en nära granskning och analys av de transkriberade intervjuerna. Längre fram i detta kapitel kommer vi att presentera analysmetoden närmare. Vårt urval av informanter har styrts av ett par kriterier: de blivande informanterna måste vara relativt nytexaminerade från utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap i Lund och de måste arbeta som folkbibliotekarie idag eller ha erfarenhet av arbete på folkbibliotek. Anledningen till att vi har valt att koncentrera oss på bibliotekarier med erfarenhet av att arbeta på folkbibliotek är att vi föreställer oss att bibliotekarier konstruerar olika yrkesidentiteter beroende på vilken typ av bibliotek de arbetar på och vilka arbetsuppgifter de har. Genom att fokusera just på folkbibliotekarier tror vi oss kunna få en bild av hur just denna typ av bibliotekarier konstruerar sina identiteter.

Vi tog kontakt med ett fyrtiotal före detta studenter på utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap i Lund via e-post. Eftersom vi var intresserad av att studera det identitetsskapande som påbörjas under utbildningen och sedan fortsätter i yrkeslivet, ville vi ha informanter som var relativt nytexaminerade och hade utbildningen och övergången från utbildning till yrkesliv i färskt minne. I brevet presenterade vi syftet med vår undersökning och frågade om de var intresserade av att ställa upp för en intervju. Vi skickade brevet till deras studentadresser, väl medvetna om att alla kanske inte längre kontrollerar dessa, men det visade sig vara svårt att på annat sätt snabbt få tag i deras adresser. Förutom att analysera intervjuer hade vi, när vi påbörjade denna studie, även för avsikt att analysera texter så kallade ”library visit studies”, en tentamensuppgift som de före detta studenterna skrivit under utbildningen i referensarbete. Brevet till informanterna formulerade vi utifrån denna ambition.<sup>12</sup> Det visade sig senare vara svårt att kombinera dessa texter med intervjuer och när vår uppsats tog en annan vändning än vad som först var tänkt valde vi att bara inrikta oss på analys av intervjuer. Sexton personer svarade att vi fick lov att använda oss av deras ”library visit studies” och sju personer anmälde sitt intresse av att bli intervjuade. Av dessa valde vi ut sex stycken

---

<sup>12</sup> Brevet finns som bilaga 2.

utifrån de ovan angivna kriterierna. Den sjunde föll bort eftersom personen inte uppfyllde våra kriterier.

Vi har valt att studera en kontext som vi själva ingår i, det vill säga biblioteks- och informationsvetenskap, och vi har också valt att intervjua studenter som läst utbildningen på samma ort som vi själva. Detta kan vara ett problem eftersom det finns en risk med att vara alltför personligt involverad i det som ska undersökas och att man därmed kan förlora perspektivet och mista sin "forskarblick". Men det kan också vara en fördel med att vara en del av den kontext man studerar eftersom man har en inblick som utomstående saknar. Vi delar samma utbildningsbakgrund som våra informanter, delar liknade upplevelser och har en gemensam referensram. Detta kan underlätta kommunikationen i en intervjusituation.

Ett problem som har att göra med närheten till det man studerar brukar benämnas forskningseffekten. Pål Repstad definierar forskningseffekten som " ... all den påverkan på aktörerna och deras samspel som uppstår utifrån det förhållandet att de utforskas och att de vet om detta" (1993, s. 50). När det gäller interjuver kan man istället tala om den så kallade intervjuareffekten, den ömsesidiga påverkan som forskare och informant utövar på varandra. Steinar Kvale (1997, s. 39) menar att det är viktigt att vara medveten om denna ömsesidiga påverkan och att ta hänsyn till den både under själva intervjun och senare under arbetet med analysen. Kvale påpekar att den inte behöver utgöra en felkälla utan att den snarare kan betraktas som en styrka men att det gäller att erkänna och utnyttja de erfarenheter som det mellanmänniska samspelet ger. Ömsesidig påverkan är ofrånkomlig, frågan är snarare hur stor påverkan man som forskare utövar på sina informanter. Vi har velat få våra informanter att berätta så fritt som möjligt och helst med så liten iblandning från vår sida som möjligt för att inte störa och stycka sönder berättelserna. Men bara det faktum att vi själva är en del av den kontext vi ska undersöka gör det svårt att inta en helt saklig position och vi anser inte heller att det är önskvärt i en studie som denna. Tvärtom kan det vara en styrka att vi delar samma bakgrund som informanterna och att vi emellanåt kan le igenkännande och fälla någon bekräftande kommentar om att "så där var det" eller "just det, så upplevde jag det också". Detta kan skapa samhörighet mellan intervjuaren och informanten och göra att informanten känner sig mer avspänd och talar friare. Vår uppfattning är också den att forskare och informant tillsammans skapar en berättelse genom interaktionen i intervjusituationen.

### 3.3 Intervjuer

Vid intervjuerna valde vi livsberättelse som metod. En livsberättelse är den berättelse en person berättar om sitt liv eller valda delar av sitt liv. Livsberättelsen behöver således inte bestå av hela personens livshistoria utan kan röra en specifik period av livet. Utifrån dessa livsberättelser undersöker forskaren olika aspekter, eller teman, av hur människor ger sitt liv mening och skapar identitet. Människors egna tolkningar av sig själva sätts i centrum (Johansson 2005, s. 23, 245). Vi hade bestämt tre övergripande teman som vi lät informanterna berätta utifrån. Dessa var bakgrund, utbildning och yrke. Eftersom vi ville att de skulle berätta så mycket som möjligt utan större iblandning från vår sida,

valde vi att ha en halvstrukturerad intervju med de teman som nämnts ovan som utgångspunkt och med några breda frågor som hjälp.<sup>13</sup> Vi hade också utarbetat extra frågor om det var så att informanterna svarade kortfattat och inte särskilt uttömmande på våra frågor. Vi lämnade samtidigt öppet för frågor som kunde uppkomma under intervjun, saker som vi tyckte var intressanta att följa upp. Efter hand som vi blev mer vana vid intervjusituationen ställde vi fler spontana följdfrågor utifrån de svar vi fick av informanterna. Det faktum att informanterna gav olika långa och uttömmande svar på frågorna, att intervjuerna inte såg likadana ut samt att informanter bara delvis fick samma frågor, har betydelse för resultatredovisningen. När vi citerar informanterna blir deras medverkan därför av olika omfattning.

Intervjuerna pågick mellan tre kvart och en timme och i de flesta fall satt vi i en avskild miljö utan att störas av andra. Informanterna fick själva föreslå tid och plats för intervjun och samtliga intervjuer bandades. Vid varje intervjutillfälle talade vi om syftet med undersökningen och underströk att vi garanterade konfidentialiteten. Efter intervjun tillfrågades alla informanter om de ville läsa den transkriberade intervjun. Det var bara två av informanterna som ville det och vi skickade texterna till dem.

Vi var båda två närvarande vid samtliga intervjuer. Det kan diskuteras om det är en fördel eller en nackdel eftersom det kan kännas stressande för informanten att bli intervjuad av två personer. Men å andra sidan finns det många fördelar med att vara två, särskilt när man som vi är ovana vid rollen som intervjuare. Vi kunde stötta varandra med frågor och hjälpas åt att komma vidare. Vår erfarenhet är att nya oväntade frågor ofta ställdes av den ena av oss under intervjuns gång, frågor som den andra själv aldrig hade kommit att tänka på att ställa. Vi tror att vi gjorde bättre och mer intressanta intervjuer genom att båda deltog vid samtliga intervjuer. Dessutom tyckte vi det var viktigt för analysen. Det är lättare att arbeta med analysen om man själv varit med och samlat in det empiriska materialet.

### 3.4 Transkribering

Intervjuer kan analyseras som vilka andra narrativ som helst. Det innebär att forskaren först transkriberar intervjuerna och sedan skriver ut dem, eller skriver om dem till en ny berättelse och tolkar dem sedan i en skriven text. Genom något av dessa förfaranden skapar forskaren nya berättelser, nya narrativ. Varje utskrivna livsberättelse är en redigerad text som tolkar och förmedlar tal. Hur detta tal presenteras i sin slutliga form är ett resultat av en mängd överväganden. (Johansson 2005, s. 299)

En utskrift av en intervju är alltid fråga om en tolkning (Kvale 1997, s. 150). Fullständig reliabilitet är svårt att uppnå och kanske inte heller önskvärd. Om två personer sätter sig och skriver ut exakt samma intervju kommer de sannolikt att tolka den olika. Detta kan bero på flera faktorer. Människor har till exempel olika sätt att uttrycka sig i skrift och de uttrycker sig med olika grad av noggrannhet. Ljudkvaliteten på inspelningen kan vara dålig, vilket var fallet i en av våra bandade intervjuer, och detta kan få till följd att den

---

<sup>13</sup> Intervjuguiden finns som bilaga 1.

som transkriberar ibland inte riktigt hör vad som sägs eller misstolkar det. Att transkribera innebär att översätta från talspråk till skriftspråk och det är inte helt problemfritt. De olika språken har sina respektive regler vilket försvårar översättningen. En utskrift är alltid en tolkande konstruktion av verkligheten. Det finns, enligt våra teoretiska utgångspunkter, ingen objektiv sann bild av verkligheten, bara en bild som är mer eller mindre lämplig för ens eget forskningssyfte. Genom att anlägga en litterär stil blir det lättare att förmedla en berättelses mening till läsaren (Kvale 1997, s. 152). Detta försöker vi göra i analysavsnittet eftersom vårt primära syfte är att analysera berättelsernas mening.

Det är inte helt enkelt att skilja transkribering och analys åt (Riessman 1993, s. 60). Genom att upprepade gånger lyssna till en intervju eller läsa en text får man ofta nya insikter som bildar grunden till analysen. Johansson och Kvale menar att analysen startar redan i själva intervjusituationen (Johansson 2005, s. 281; Kvale 1997, s. 171). Intervjuaren gör en tolkning av det som sägs och skickar tillbaka denna tolkning till intervjupersonen att reagera på. Intervjusituationen är ett samspel mellan två parter, tid, rum och kontext - en ram inom vilken berättelsen utspelar sig.

Valet av analysmodell avgör vilken transkriptionsmetod man ska använda sig av. Vid lingvistisk analys där formen är det intressanta är en detaljerad transkription nödvändig. Eftersom vi inte är ute efter att göra en språklig analys, det vill säga av berättelsens form, har vi i de transkriberade intervjuerna endast skrivit ut det som sagts. Det vi markerat, förutom det som sägs, är längre pauser. Dessa är markerade med tre punkter inom hakparantes "[...]" och oavslutade meningar som är markerade med tre punkter "...". Kortare pauser, hummanden och liknande har inte tagits med. Vi har valt en transkriberingsmodell med låg detaljeringsgrad eftersom vi anser att detta räcker för vårt syfte, nämligen att förmedla innehållet. Vi har vid transkriberingen översatt talspråk till skriftspråk och det har vi gjort för att öka läsbarheten av citaten. Vi bedömde att läsbarhet var viktigare än en exakt återgivning av uttalandena på talspråk. Förståelsen av innehållet kan för läsaren annars lätt gå förlorad om hon eller han måste koncentrera sig på att förstå det skrivna talspråket.

### 3.5 Analysmetod

Vi ser språket som grunden för identitetsskapandet och det är med språket som vi framställer oss så som vi vill att andra ska betrakta oss. Med utgångspunkt i detta kan man analysera berättelser utifrån två perspektiv: form och innehåll. Dessa utesluter inte varandra utan kompletterar snarare varandra. Det finns narrativa forskare som är mest intresserade av berättelsens form som till exempel Catherine Kohler Riessman (1993) och det finns de som mer fokuserar på innehållet som till exempel Eva Ekstrand (1998). Även om vi tycker att en analys av berättelsens form kan ge ny och värdefull kunskap väljer vi att i den här studien koncentrera oss på berättelsernas innehåll.

Vi har inspirerats av den analysmetod Eva Ekstrands använder i rapporten "*Någon sa att jag borde skriva*" (1998). Hennes analysmetod baseras på Jerome Bruners artikel *Life as narrative* (1987) i *Social Research*. Bruner (1987, s. 16-17) intresserar sig för hur människor berättar om sig själva och är alltså intresserad av berättelsens form. Genom att

referera till bland annat den ryske formalisten Vladimir Propp, urskiljer Bruner tre aspekter av en berättelse: fabula som är berättelsens tidlösa tema, sjuzet, eller diskurs, som innefattar temat i en händelse eller händelseförlopp och slutligen genren, det vill säga den litterära konventionen som bestämmer den yttre formen. Ekstrand (1998, s. 62) använder endast sjuzeten, som hon kallar det aktuella temat och som i hennes undersökning är den journalistiska identiteten. Med hjälp av tre grundelement som hon hittar i journalisternas berättelser: steget<sup>14</sup>, bekräftelsen och återgåldandet, skapas deras berättelser.

Bruner är mest intresserad av berättelsens form, men trots detta har Ekstrand använt sig av hans modell i sin studie som fokuserar på berättelsernas innehåll. Det kan diskuteras om det är lämpligt att i en analys av innehåll använda en metod som är tänkt för en analys av form. Som vi tidigare nämnt ansluter vi oss till Robertssons (2005) tolkning av Seymour Chatmans (1978) definition av narrativ som bestående av historia och diskurs. Narrativ kan därför, anser vi, analyseras med samma metod oavsett om man fokuserar på innehåll (historia) eller på form (diskurs). Vi tycker därför att metoden är användbar även för oss. Som Alexa Robertsson skriver kan man se narrativ som ett ”smyckeskrin, fyllt med inspirationspärlor och insiktsjuveler som man kan gräva runt bland” (2005, s. 224). Detta tolkar vi som att det står forskaren fritt att välja mellan och kombinera olika metoder som tidigare använts, men också att konstruera nya egna och kreativa analysmetoder som passar för det egna materialet.

Sjuzeten, det aktuella temat för vår studie är bibliotekariens identitet. De grundelement vi utgår ifrån, det vill säga det som skapar informanternas berättelser, är dock inte desamma som Ekstrands, eftersom grundelementen ska vara något som återkommer i alla berättelser. När vi letat efter dessa grundelement har vi gått till väga på det sätt som Amia Lieblich, Rivka Tuval-Mashiach och Tamar Zilber (1998, s.12-14) rekommenderar för att läsa en berättelse. De har utvecklat en modell med två av varandra oberoende dimensioner. I den ena fokuserar man på helhet versus kategori och i den andra helhet versus form. Modellen innehåller fyra sätt att läsa en berättelse:

1. Helhet – Innehåll	3. Helhet – Form
2. Del – Innehåll	4. Del – Form

*Figur 1. Modell för att klassificera narrativ analys, utarbetad av Lieblich, Tuval-Mashiach och Zilber (1998), modifierad av Johansson 2005, s. 288.*

Eftersom vi inte är intresserade av att analysera formen bortom så vi från denna, även om författarna framhåller att det är vanligt att man vid läsning blandar de olika dimensionerna. Vi har valt att läsa berättelserna utifrån helhet – innehåll och det innebär att personens livsberättelse som helhet och sektioner i texten tolkas mot bakgrund av andra delar av berättelsen. Det är innehållet i berättelsen som är det intressanta för oss.

<sup>14</sup> I steget använder hon sig också av Vladimir Propps dramatis personae, en person som hon kallar hjälpare och som för berättelsen framåt.



Även om vi inte utgår från deras modell i analysen är sättet att läsa narrativ användbart för att finna grundelementen och att följa upp dem i berättelserna. De fem punkterna presenteras nedan i en förkortad och för våra syften anpassad version.

1. Man läser texten ett flertal gånger tills ett mönster framträder. Denna läsning ska ske med ett öppet sinne.
2. I ett andra steg ska man notera sina reflexioner kring berättelsen och anteckna undantag från de generella intrycken samt ovanliga drag såsom motsägelser och oavslutade beskrivningar.
3. I steg tre ska man bestämma sig för ett speciellt fokus i innehållet eller speciella teman som man vill följa.
4. Olika teman markeras med olika färger och läses separat.
5. Varje tema följs genom hela berättelsen och man antecknar sina reflektioner. (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, s. 62-63; Johansson 2005, s. 291)

De grundelement som framträdde efter att vi läst berättelserna ett flertal gånger var: sökandet, steget, initieringen/socialisering och övergången. I sökandet analyseras informanternas funderingar om vad de ska bli när de blir ”stora”. I steget försöker vi förstå vad som ligger bakom beslutet att utbilda sig till bibliotekarie och vad som händer när informanterna väl bestämmer sig. Initieringen/socialiseringen innebär att informanterna genomgår en slags initieringsrit där de blir invigda i bibliotekarieyrkets ”hemligheter” och slutligen övergången där informanterna är färdiga bibliotekarier och har börjat arbeta.

Den narrativa analysen föreskriver egentligen ingen speciell analysteknik och ingen särskild form av metod för datainsamling. Forskarens egen berättelse kan anta olika former och formen för den empiriska redovisningen är inte given enligt Ulrika Nylén (2005, s. 24, 50). Nylén diskuterar Harry F. Wolcotts (1990) tankar om att det är viktigt att hålla isär beskrivning, analys och tolkning, men att arbetsordningen inte behöver vara given. Wolcott rekommenderar av trovärdighetsskäl, att den empiriska berättelsen skrivs först och därefter analyseras, men Nylén kritiserar detta och hävdar att risken finns att forskaren då tappar kopplingen mellan empiri och analys. Hon rekommenderar istället en medelväg, att betrakta den empiriska redogörelsen både som en självständig process och som ett integrerat moment i analysen. Det är också så vi försökt gå tillväga i vår empiriredovisning och analys. Merparten av resultatredovisningen gjorde vi klar innan vi gick in på analysen. Detta tyckte vi var nödvändigt för att få en överblick och struktur i materialet, men samtidigt som vi arbetade med resultatredovisningen gjorde vi anteckningar om frågor vi skulle ta upp i analysen och utveckla vidare.

### 3.6 Trovärdighet

Narrativa undersökningar står i skarp kontrast till positivistisk vetenskap eftersom narrativa forskare inte tror på en absolut sanning och inte heller att det endast finns ett sätt att tolka en text på. Ett narrativt material kan läsas, förstås och analyseras på många olika sätt. Denna studie är vår tolkning av de berättelser vi tagit del av. Riessman (1993, s. 65) menar att det är mer adekvat att tala om trovärdighet (trustworthiness) än om

sanning (truth) när det gäller narrativa studier. Sanningen förutsätts därmed korrespondera mot en objektiv verklighet, medan trovärdighet förflyttar perspektivet in i den sociala sfären. I och med att korrespondensteorin inte längre ligger till grund för förståelsen av validitet har det skett en förskjutning från verifiering till falsifiering och mycket handlar om att hitta den mest trovärdiga tolkningen av ett fenomen. Validering kommer till stor del att vila på forskarens hantverksskicklighet (Kvale 1997, s. 216).

Lieblich, Tuval-Mashiach och Zilber (1998) föreslår fyra kriterier för att kunna utvärdera en narrativ studie och pröva dess tillförlitlighet:

- Bevisens omfattning. Här handlar det om kvaliteten på intervjun, analysen och tolkningen. Detta uppnås genom att man citerar mycket från intervjun som stöd för sina tolkningar, men även att man föreslår alternativa förklaringar och ger utrymme för läsaren att bedöma ens tolkning.
- Koherens. Samstämmigheten kan mätas både internt det vill säga hur delarna hänger samman och externt mot existerande teorier och tidigare forskning.
- Insiktsfullhet. Här handlar det om originalitet och uppfinningsrikedom i presentationen och i analysen.
- Sparsamhet. Här handlar det om litterära meriter i den skrivna presentationen av berättelsen och dess analys och om att uppfylla de tre tidigare kriterierna samt att hålla sig till ett litet antal begrepp (Lieblich, Tuval-Mashiach & Zilber 1998, s. 173; Robertsson s. 255).

Dessa fyra kriterier har vi försökt utgå ifrån i resultatredovisningen och i analysen, dels genom att citera från intervjuerna och dels genom att visa hur delarna hänger samman och relatera till teorier och tidigare forskning. Men slutligen är det ändå vårt urval av material, metod och teoretiska utgångspunkter som ligger till grund för uppsatsen och det är också vår tolkning av materialet som är resultatet. För att öka transparensen, och därmed trovärdigheten, har vi tagit med många citat i resultatredovisningen för att göra det möjligt för läsaren att bilda sig en uppfattning om det empiriska materialet och göra sina egna tolkningar.

### 3.7 Etiska aspekter

Det finns en skrift från det tidigare Humanistisk- Samhällsvetenskapliga forskningsrådet, numera inkluderat i Vetenskapsrådet (2002, s. 7-14), som innehåller fyra etiska krav. En forskare ska:

1. Informera försökspersoner om syfte och mål med undersökningen
2. Ha försökspersonernas samtycke till att delta
3. Behandla alla uppgifter konfidentiellt
4. Se till så att insamlade uppgifter inte används i kommersiella eller andra icke-vetenskapliga syften.

Etiska aspekter är något man bör beakta under alla de olika faserna i en undersökning (Kvale 1997, s. 105). Redan när man börjar formulera frågeställningar och syftet med studien bör man fundera över, inte bara det vetenskapliga värdet med studien, utan även

det rent mänskliga värdet. Kommer undersökningen att bidra med något positivt till de inblandade människorna eller kommer den till exempel skada intervjupersonerna på något sätt? Det är naturligtvis svårt att veta exakt hur intervjupersonerna kommer att reagera och vilka konsekvenser forskningen eventuellt kan få. Man kan bara göra mer eller mindre bra gissningar. Vi bedömde att ämnet för vår studie inte var alltför känsligt. Vi var noga med att poängtera att deltagandet var helt frivilligt och vi tänkte att de informanter som anmälde sitt intresse av att delta också var intresserade av att tala om och reflektera över sin egen yrkesidentitet.

Vi har varit mycket måna om att bevara informanternas konfidentialitet. Ingen av informanterna ska kunna identifieras och pekats ut. Detta krav från vår sida har ibland under analysens gång hamnat i konflikt med en önskan om att beskriva informanterna så levande och detaljerat som möjligt för att ge läsaren en större förståelse. I dessa fall har vi prioriterat konfidentialiteten eftersom vi anser att denna ändå är det viktigaste. Alla informanter har blivit erbjudna att läsa den transkriberade texten men bara två av dem har tackat ja.

Som forskare bör man också fundera över sin egen roll och hur man själv påverkar undersökningen, hur man kan säkra den vetenskapliga kvaliteten och bevara forskningen oberoende (Kvale 1997, s. 113). Det är ofrånkomligt att man som forskare genom sin egen person, sin kunskap och sin skicklighet påverkar undersökningens resultat. Väljer man att betrakta forskning ur ett konstruktionistiskt perspektiv blir forskaren medskapare av den kunskap som produceras, både i själva intervjusituationen och senare under analysen och rapportskrivningen.

## 4. Resultatredovisning

I detta kapitel presenterar vi resultatet av undersökningen. Inledningsvis ges en kortfattad presentation av informanterna. Syftet är att läsaren ska få en kort och komprimerad bild av dem. Därefter följer en redovisning och en diskussion av de fyra grundelementen som vi funnit i materialet: sökandet, steget, initieringen/socialiseringen och övergången samt ett separat avsnitt som helt ägnas åt diskussion av yrkesidentitet.

### 4.1 Presentation av informanterna

Här följer först en presentation av de sex informanterna. Berättelserna är nedkortade sammandrag av de längre intervjuerna. Alla namn är fingerade för att säkra konfidentialiteten.

#### *Stig – var tvungen att knyta ihop säcken*

Stig är uppvuxen på en bondgård på landet. Pappan var lantbrukare och diversearbetare och mamman arbetade som undersköterska. Ingen av hans föräldrar var någon storläsare och det fanns inte särskilt mycket böcker i hemmet. Stig minns att han brukade läsa mycket serier som barn, men han hade inte någon bokslukarperiod som många andra barn har. Han har läst humanistiska ämnen, allt som allt cirka tvåhundra poäng. Innan han började studera drömde han om att bli journalist och att kanske jobba med radio, men de tankarna övergav han när han började studera. Han funderade över hur han skulle kunna få användning av sina ämneskunskaper i ett yrke och så att säga ”knyta ihop säcken”. Tankarna på att bli bibliotekarie kom ganska sent. Innan han började på utbildningen i Lund tog han ett studieuppehåll och arbetade inom industrin. Han trivdes inte alls och detta befäste bara hans beslut ännu mer om att utbilda sig till bibliotekarie. Stig var under hela utbildningen säker på att det var bibliotekarie han ville bli och att han ville arbeta på bibliotek. Han tycker att bibliotekariers yrkesidentitet är otydlig och svårdefinierad. Kanske handlar det om kompetensen att katalogisera, en kunskap som är specifik för just bibliotekarier.

#### *Robert – referensarbete, där tror jag vi har en unik kompetens*

Robert kommer från ett arbetarhem på landet. Pappan var lastbildchaufför och mamman var undersköterska. Det fanns en del böcker hemma av Danielle Steel och liknande författare i samma genre och tidningar, mest biltidningar. Robert tyckte om att besöka biblioteket och han upplevde det som att en ny värld öppnade sig för honom. Det var häftigt att sitta där som trettonåring och bläddra i *Times*. Robert hade läst samhällsvetenskapliga ämnen i Lund innan han sökte in på BIVIL. Från början hade han ingen tanke på att arbeta som bibliotekarie, även om han alltid haft en särskild kärlek till

biblioteket som institution. Detta intresse var större än intresset för litteratur. Han har alltid varit väldigt öppen för, och intresserad av, att arbeta med många olika saker. Han menar att en referensbibliotekaries yrkesidentitet främst handlar om att samla in information, gallra och att presentera informationen på ett bra sätt. Men det handlar också om att kunna ”läsa av” användaren, för utan denna förmåga gör man inget bra arbete som referensbibliotekarie. Han intar gärna en pedagogisk roll när det gäller informationssökning. Robert poängterar vikten av ödmjukhet. Det är viktigt att våga fråga sina kollegor till råds när den egna kompetensen inte räcker till.

*Mathilda – har aldrig känt att jag klockrent vill bli bibliotekarie*

Mathilda kommer från ett bibliotekariehem. Hennes mamma var bibliotekarie så det var det absolut sista hon själv skulle bli. Det fanns alltid mycket böcker hemma eftersom hennes mamma kom hem med stora högar av böcker. Mathilda läste mycket som liten, men bibliotekarie, nej, det var inget för henne. Det dröjde ganska länge innan hon bestämde sig för att satsa på yrket. Hon funderade över vad hon ville arbeta med och kom fram till att jobbet måste uppfylla tre kriterier: hon ville arbeta med människor och med service, litteratur och kultur och det hon själv kallar för ”mänskliga rättighetsperspektivet”. Men fortfarande kan hon känna sig lite tveksam inför sin egen yrkesroll och har aldrig känt att hon ”klockrent vill bli bibliotekarie”. Det bara blev så. När det gäller yrkesidentitet menar Mathilda att hon länge hade svårt att se sig själv som bibliotekarie. Kanske hänger det ihop med den bild omgivningen har av bibliotekarien som ”tråkig och osexig”. Den bilden vill hon inte identifiera sig med. Hon tycker att bibliotekarier generellt sett verkar vara en yrkesgrupp som är väldigt upptagna av att fundera över sin egen yrkesidentitet. Hon tror att det kan hänga ihop med att andra yrkesgrupper börjar ”komma in” i biblioteket och att man då blir mån om att definiera den egna yrkesidentiteten och kompetensen gentemot de andra. Mathilda har funderat mycket över vad den specifika bibliotekariekompetensen består av. Hon vill framhålla förmågan att strukturera information och att värdera olika källor. Hur viktigt yrkesidentiteten är i ens liv beror på vilken roll arbetet spelar, säger hon.

*Helena – svårt att bara ha det som jobb*

Det fanns massor med böcker i Helenas barndomshem. Väggarna var mer eller mindre tapetserade med bokhyllor. Pappan arbetade i en affär och mamman var från början hemmafru men utbildade sig senare till undersköterska. Genom sitt arbete hade pappan mycket kontakter med en stor bokhandel i staden och till jul och födelsedagar gavs det alltid böcker som presenter. Som tonåring var Helena rastlös och ville bara jobba, spelade ingen roll med vad. Hon fick jobb inom industrin och senare som diskare på ett hotell. Efter ett tag började hon fundera över om det var det här hon egentligen ville göra. Så fick hon en praktikplats på ett folkbibliotek och trivdes väldigt bra. Hon började läsa in gymnasiet och fortsatte sedan med humanistiska och samhällsvetenskapliga ämnen på universitetet i Lund med tanken att utbilda sig till bibliotekarie. Viljan att hjälpa till och respekt för användarna är centrala delar av yrkesidentiteten, enligt Helena. Det är så mycket diskussioner just kring bibliotekarier och identitet och hur de traditionellt sett förväntas vara; Helena tycker inte det går att hitta någon enhetlig bibliotekarieidentitet eftersom arbetsuppgifterna kan vara så skiftande, men förmågan att strukturera information ser hon ändå som ett gemensamt drag hos alla bibliotekarier oavsett var de arbetar. Var och en måste hitta sin egen identitet och lämna bakom sig bilden av den traditionella bibliotekarien med knut i nacken.

*Yvonne – jag är inte bibliotekarie, jag jobbar som bibliotekarie*

Yvonne kommer från ett akademikerhem där det fanns ganska mycket böcker. Pappan läste mycket i sitt arbete som akademiker, mamman var medlem i en bokcirkel och Yvones storsyster jobbade på ett bokförlag. Yvonne har tydliga minnen från biblioteksbesöken i staden där hon bodde när hon var liten och hon säger att ”det var väl ganska välbäddat för att jag skulle vara intresserad av läsning”. Yvonne har en examen inom ett annat samhällsvetenskapligt ämne och har bland annat arbetat som lärare innan hon bestämde sig för att söka in på utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap. Hon kände att hon ville utvecklas och att det fanns vissa beröringspunkter mellan det ämne hon tidigare studerat och biblioteks- och informationsvetenskap. Yvonne upplever sig inte ha någon stark bibliotekarieidentitet, snarare en stark identitet som hör ihop med hennes tidigare studiebakgrund. Hon tror att det beror på att hon inte har arbetat inom bibliotekssektorn särskilt länge och att den kanske kommer att vara starkare om några år, om hon fortfarande är kvar då. Hon säger att hon inte riktigt vet vad bibliotekarieidentiteten består av, kanske av strategiska tänkande och ifrågasättande av biblioteket över huvud taget. Pedagogiskt intresse och pedagogisk kunskap är viktigt, liksom intresse för ny teknik och nya informationskanaler och inte bara böcker.

*Elvira – informationsförmedlare med social kompetens*

Elvira är uppvuxen i en liten ort. Pappan hade eget företag, mamman var fritidspedagog men arbetade också en del i företaget. Elvira har alltid läst mycket och när hon var liten läste hennes mamma ofta för henne och hennes syskon. Från och med mellanstadiet började hon besöka biblioteket och hade då också en riktig bokslukarperiod. Elvira började läsa humanistiska ämnen vid universitetet och hon funderade över hur hon skulle ”knyta ihop sina poäng”. Först då hörde hon talas om utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap och sökte in. Hon hade egentligen inga planer på att bli bibliotekarie utan det var en framtid som informationsarkitekt eller liknande inom det privata näringslivet som lockade. Under utbildningen arbetade hon extra som timanställd på ett folkbibliotek och hon insåg då hur roligt det kunde vara att arbeta på bibliotek. Bibliotekariens främsta uppgift är att vara informationsförmedlare, att leta reda på rätt sak till rätt person, men som bibliotekarie har man också en social roll. Många människor har ett stort behov av att man tar sig tid och lyssnar. Men samtidigt är det en balansgång där man får akta sig för att bli alltför personligt involverad. Det kan vara en svår avvägning. Elvira tycker att de bibliotekarier hon mött är för lite serviceinriktade jämfört med vad hon själv tror att man måste vara

## 4.2 De fyra grundelementen

Vi har valt att studera identitet som en kontinuerligt pågående process, både inom individerna själva, mellan individer och mellan individerna och samhället. Analysen av de sex informanternas livsberättelser utgår från de fyra grundelementen som beskrivs i metodkapitlet: sökandet, steget, initieringen/socialiseringen och övergången. I alla dessa fyra steg kan man finna uttryck för en mer eller mindre stark yrkesidentitet som delvis formats under utbildningen, men som omformats och utvecklats under den korta period informanterna varit yrkesverksamma, en process som säkert kommer att fortsätta. Förutom de fyra grundelementen har vi i analysen valt att lyfta fram berättelser om yrkesidentitet i ett separat avsnitt. Alla informanterna är citerade under respektive

grundelement, antingen i utbrutna citat eller genom citat i den löpande texten. Omfånget på deras medverkan varierar eftersom de inte svarat lika utförligt på alla frågor.

#### 4.2.1 Sökandet

Ingen av informanterna tänkte sig från början att bli bibliotekarie. Bara en av dem, Mathilda, har en förälder som arbetar som bibliotekarie. Stig, som har tagit många poäng i olika ämnen, tänkte innan han började studera att han ville bli journalist. Men han ville absolut inte arbeta som frilansande journalist och tillägger ”jag tror inte yrket hade passat mig heller överhuvudtaget”. Tanken på att bli bibliotekarie kom ganska sent:

... men jag upptäckte att jag på något sätt var tvungen att knyta ihop säcken, att på något sätt få användning för de ämnen som jag har använt... eller läst. Och lite grann tror jag det kan vara, att när jag läste genusvetenskap, det var ganska sent, så fanns det en väldigt entusiastisk, trevlig och bra biblioteksassistent förvisso. Men hon var ju inte bibliotekarie, men då började jag fundera på att det kanske var ett schysst jobb.

Stig ville få användning för det han läst och efter att ha arbetat inom industrin under ett studieuppehåll precis innan han började på BIVIL blev han, som han säger, ”ännu mer fast i min övertygelse att jag ville bli bibliotekarie”. Han har aldrig varit intresserad av att arbeta inom näringslivet. Att arbeta i ett vinstdrivande företag lockar honom inte.

Robert har alltid sett biblioteket som ”en häftig institution” och tyckte att det var ”häftigt att komma till biblioteket och typ som illvillig trettonåring, tyckte [jag] det var fräckt att sitta och bläddra i *Times*”. Han hade ingen önskan om att bli bibliotekarie när han var yngre men han har alltid varit mer intresserad av biblioteket som institution än av böcker eller musik. Han säger att:

... det känns som om man kan göra hur mycket som helst på bibliotek och det tyckte jag var häftigt. Det är ju det jag är intresserad av ... jag är ju mycket mer intresserad av biblioteket i sig än vad jag är intresserad av musik eller böcker eller konst eller skönlitteratur eller så.

Mathilda och Yvonne kommer båda från akademikerhem. Mathildas mamma är bibliotekarie så det var absolut det sista Mathilda tänkte bli. Hennes kompisar skojade med henne och sa att hon inte behövde oroa sig för hon skulle ändå bli bibliotekarie till slut i alla fall eftersom hon alltid läste så mycket. Mathilda läste olika ämnen vid universitetet i Lund och det tog lång tid innan hon började tänka tanken att hon kanske skulle utbilda sig till bibliotekarie:

Jag försökte titta på vad jag som person vill jobba med. Det fanns tre olika kriterier. Jag ville jobba med människor och service, jag ville jobba med litteratur och kultur och jag ville jobba med, jag var väldigt inne på mänskliga rättighetsperspektivet. Det är en så ganska viktig del av min person och det tycker jag att biblioteken som institutioner är som sådan ... det här med alla människors rätt till kultur och så. Det var de tre liksom: mänskliga rättigheter, kultur och litteratur och så att få jobba med människor, olika samhällsgrupper.

Hon tror inte att hennes mamma påverkat hennes yrkesval, inte mer än att hon själv är bibliotekarie och kanske det att det alltid funnits mycket böcker i hemmet. Det har aldrig förekommit några påtryckningar eller övertalningsförsök från någon av föräldrarnas sida.

Mamman blev snarare lite chockad när Mathilda kom hem och berättade om sina framtidsplaner. Hon var rädd att Mathilda skulle tycka att yrket var tråkigt.

Yvonne hade en examen i ett samhällsvetenskapligt ämne och hade arbetat som lärare i högskolemiljö under några år när hon kände att hon ville utvecklas vidare. Valet stod mellan att fortsätta åt mediehållet, men då mer inriktat mot reklam och marknadsföring, eller att läsa biblioteks- och informationsvetenskap. Reklam och marknadsföring lockade inte Yvonne alls utan hon ville arbeta med information, gärna i projektform. Det var inte hennes intresse för böcker och läsning som drev henne att söka in på utbildningen utan snarare hennes intresse för att arbeta med information. Om det sedan blev på bibliotek eller någon annanstans spelade inte så stor roll:

Jag har ju någonstans alltid tänkt att jag kommer att få jobba med projekt och att liksom komma med nya idéer och kanske få förverkliga dem på något sätt eller testa dem och hittills har det ju gått hyfsat bra liksom.

Helena halkade in i biblioteksbranschen av en tillfällighet genom att hon som rastlös tonåring fick en praktikplats på ett litet folkbibliotek. Hon hade provat olika arbeten tidigare, främst industrin och restaurangbranschen, men efter att ha hoppat runt på olika arbetsplatser där arbetet varit ganska fysiskt tungt, fann hon att detta inte var någon hållbar framtid för henne:

Jag var lite orolig som tonåring och så och tyckte att jag ville bara jobba, spelade ingen roll vad jag jobbade med. Men efter att ha gått runt på lite olika jobbställena, bland annat det där fabriksjobbet så kände jag ju det att nej, nej, det går ju bra nu men går det bra om tio år när man har ont i axlarna dygnet runt istället för bara någon timme på eftermiddagen? Det kändes lite så ...

Under tiden som praktikant upptäckte hon att hon trivdes med jobbet och tyckte det var intressant och spännande. Det roligaste var att få träffa så många olika människor i olika åldrar och livssituationer. Trots att hon trivdes på biblioteket funderade hon ett tag på att börja arbeta inom barnomsorgen eftersom hon älskar barn, men hon märkte att hon fick ganska mycket kontakt med barn även på biblioteket och att detta var tillräckligt för henne. Den grupp hon tycker är särskilt rolig att arbeta med idag är vuxenstuderande. Kanske hänger det ihop med att hon själv varit vuxenstuderade en stor del av sitt vuxna liv.

Elvira var inte en särskilt flitig biblioteksbesökare när hon var yngre och hade inte heller någon tanke på att bli bibliotekarie:

Jag hade redan läst 30 poäng tror jag och sedan började jag läsa litteraturvetenskap 40 poäng och då började jag tänka att jag kanske skulle knyta ihop mina poäng på något sätt och det var först då jag hörde talas om bibliotekarieutbildningen, hörde talas om att man skulle ha de här 80 poängen för att komma in och jag tror det var då någon tjej blev anställd som informationsarkitekt på Astra Zeneca, eller om det var Tetra Pak och det var det jag blev intresserad av. Jag tyckte det lät som ett jättespännande framtidsyrke. Det var mer informationsaspekten av bibliotekarieryket som jag var intresserad av. Så det var där, och då tänkte jag att det är ju perfekt, nu när jag har så mycket poäng bakom mig kan jag lika gärna söka den utbildningen. Så det var inte för att jag gillade böcker och att läsa som jag sökte in på utbildningen alls, utan det var mer det här att jag tyckte det lät



spännande att jobba inom företagsvärlden och sedan ja ... Det gör jag ju inte nu ändå men det var det som lockade mig från början.

Det fanns, för de flesta av informanterna, ett intresse för böcker och biblioteket som ett ställe att besöka och låna böcker på, men det fanns inget "bibliotekariekall" hos någon av dem.

#### 4.2.2 Steget

Alla informanterna, förutom Stig, sökte bara till utbildningen i Lund. Stig sökte också till distansutbildningen i Borås, men han säger att han är tveksam till om han hade börjat där. Han ville helst fortsätta läsa i Lund och han hade hört att utbildningen där hade gott rykte. Vad det goda ryktet bestod i kan han inte riktigt redogöra för. Det var bara ett rykte som cirkulerade inom den akademiska världen, säger han. Han hade inte själv pratat med någon som gått utbildningen när han sökte in. Han betraktar utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap som en ren bibliotekarieutbildning och anser också att det är så utbildningen marknadsförs.

Robert lockades av att utbildningen marknadsförde sig som en bred utbildning, "att det var så mycket mera än folkbibliotek och högskolebibliotek". Han säger att han:

... aktivt försökt att träffa någon som gick BIVIL för jag tror ändå att jag var nyfiken på BIVIL, men jag lyckades inte träffa på någon. Jag ... överallt så fort jag tyckte att jag försökte komma in på det är, alla nya människor man träffade och hoppades att någon skulle, men aldrig någon. [Otydligt] Så jag visste ingenting om vad det handlade om och det har jag förstätt att vissa visste, det verkade vara samma prov varje år. Det visste jag som tur var inte heller, för då hade jag nog blivit knäckt på vilket försprång de andra har, för jag tyckte att det gick väldigt dåligt. Så jag tänkte att det här det kommer jag nog inte in på. Fan. Fan, tänkte jag och så åkte jag hem.

Han hade inte från början tänkt sig att arbeta på bibliotek, utan ville läsa om information och säger han "hade nog en tanke kring att jag skulle jobba ännu mer med just referensfrågor och jobba mer med research och sådana saker".

Mathilda var nog den som hade svårast att ta steget och bestämma sig för att söka in på utbildningen och när hon väl hade kommit in blev hon inte jublande glad som många av hennes kurskamrater blev:

Jag vet att jag ringde min kompis och sa: Jag kom in. (skratt) Och hon bara: Men det är, det är ju jätteroligt! Ja, men ja, jag vet inte ... men nu måste jag ju bestämma mig. Jag hade fortfarande ångest [...] Men jag kan ju inte bli bibliotekarie! Det är ju så nördigt och tråkigt så. Medan andra man pratade med i klassen som hade sökt år efter år så ungefär hoppade högt när de fick veta att de kommit in. Jag kände det lite som en chansning. Ja, men nu får jag testa det här och får se om det känns bra.

Om hon inte hade kommit in på BIVIL är risken stor att hon hade struntat i alltihop. Hon hade aldrig någon tanke på att söka till någon annan ort i Sverige. Hon var rädd att utbildningen på BIVIL skulle vara tråkig så hon sökte en kurs på Malmö högskola som hon hade tänkt läsa bredvid. Till sin förvåning märkte hon att utbildningen på BIVIL var väldigt samhällsorienterad och intressant och därför hoppade hon ganska snart av kursen på Malmö högskola.

Mathilda värjde sig länge mot att gå i mammans fotspår. Hon reste jorden runt och arbetade med många olika saker innan hon till slut bestämde sig. Det var absolut inget självklart val. När hon satt på antagningsintervjun på BIVIL kände hon sig helt lugn eftersom hon egentligen inte ville gå där och inte heller trodde att hon skulle komma in. Året dessförinnan hade hon sökt men inte gått vidare till intervju. Ambivalensen var stor. Hon både ville och inte ville:

Sedan när jag satt på intervjun vet jag att de sa det till mig: Du är väldigt lugn, du verkar inte vara stressad så där. Jag bara: Neej ... De ville nog att jag skulle vara det. Och sedan drillade de mig ganska hårt under en timme. För de frågade mig så här: Ja, förra året visste du inte riktigt. Du kanske 50 procent ville gå och nu då så är det så där kanske 80 procent då. Så om du söker nästa år är det typ 95-100 procent då? Och då insåg jag att jag låg risigt till. (skratt) Jag kanske inte skulle komma in. Jag tänkte att jag måste få möjligheten att svara ja eller nej. För då blev jag ganska svettig där och låg på ganska hårt där. Nej nej nej, det är inte så. Jag vill gå och ja. Men de tog in mig, de chansade väl ... (skratt).

För Helena var det inte lika konfliktfyllt att ta steget. Det föll sig ganska naturligt. Hon hade arbetat på biblioteket några år och trivdes bra. Flera av hennes kollegor hade gått utbildningen i Lund och tyckt att den var bra. Därför ville Helena också utbilda sig där. Kollegorna gav henne råd och tips innan hon åkte iväg för att skriva provet och senare även inför intervjun. Hon kände att hon hade stort stöd av kollegorna men var ändå väldigt nervös. ”Jag höll mig i bordkanten.”

För Yvonne var steget att söka in till utbildningen odramatiskt. Hon ville utvecklas och bygga på sin tidigare utbildning. Hennes mål var att få arbeta med övergripande kulturfrågor. Hon valde BIVIL mycket tack vare deras pedagogiska förhållningssätt, något som hon sympatiserar med. Yvonne intog en ganska strategisk roll under antagningsintervjun:

Jag blev intervjuad av A och B och jag tyckte ... jo det jag hade tagit reda på innan var ju att man inte skulle prata om böcker liksom utan att man skulle prata om informations ... jag pratade om att jag gillade den pedagogiska modellen jättemycket och vilket är sant för att jag kommer från en liknande bakgrund från [utbildning]<sup>15</sup> där man jobbar så, så att, men jag betonade ganska strategiskt i det jag trodde att de ville höra men även det jag ... orsakerna till att jag valt BIVIL också. Det handlade ju om att jag hade ganska höga tankar och så där, både pedagogiskt och inriktningsmässigt.

Elvira sökte bara till utbildningen i Lund, främst för att hon inte ville flytta från Skåne. Om hon inte hade kommit in första gången hon sökte hade hon väntat och sökt på nytt året efter.

#### 4.2.3 Initieringen/socialiseringen

För Mathilda, Helena och Yvonne började socialiseringsprocessen redan vid tillfället för antagningsintervjun, kanske ännu tidigare för Helenas del eftersom hon redan hade arbetat på bibliotek en tid vid intervjutillfället. De hade en föreställning om vilka svar

<sup>15</sup> Utbildningens namn har utelämnats för att värna konfidentialiteten.

som förväntades av dem. Man skulle prata om information, inte om böcker, om den pedagogiska modellen och att helt enkelt komma med övertygande argument till varför de ville gå utbildningen. Helena var den som kanske var bäst förberedd:

Jag försökte nog tänka på alla de tips de hade gett mig här, de som hade gått där innan. Och sedan försökte jag tänka, försökte fokusera på varför jag ville jobba på bibliotek egentligen. Försökte hålla det i tanken. Försökte hålla ihop mina svar så att de höll, så att X verkligen skulle förstå att jag ville jobba på bibliotek och att det inte var någon idé jag hade fått i förra veckan.

Alla tre tycker att antagningsförfarandet är ett bra sätt att sålla ut de studenter som verkligen är intresserade av och lämpade för utbildningen. Helena menar att just det faktum att man blivit utvald, att man känner sig speciell, stärker självförtroendet. Utbildningen är en biljett som ger tillträde till bibliotekaryrket. Lärarna på utbildningen poängterar gärna att det finns många andra arbetsmöjligheter än bara bibliotekaryrket och att studenterna ska sträva efter att bredda sin framtida arbetsmarknad. Mathilda tycker att hon under utbildningen har fått upp ögonen för många nya intressanta arbetsområden som hon inte tänkt på tidigare:

Utbildningen drillar väl lite också. Man går ut med [...] Man kan bli vad som helst. Så under utbildningen tror jag att man inser att det finns väldigt många roliga områden som man aldrig hade tänkt sig innan man började.

Hon säger också att femtio procent av studenterna som börjar på BIVIL tror att de kommer att arbeta inom näringslivet, men riktigt så ser arbetsmarknaden inte ut i Sverige idag. De flesta hamnar inom den traditionella bibliotekssektorn. Om man inte hamnar i näringslivet ganska snart efter sin examen tror hon att det är svårt att ta sig in där.

Stig har ingen speciell kommentar till antagningsproceduren mer än att han inte tänkte så mycket utan upplevde sig som ganska tom, fast som han säger ”det var väl ganska trevligt ... sådär. Schysst stämning”. Robert förberedde sig inför intervjun genom att läsa på om bibliotekarier och deras yrkesroller. Han säger att:

... när jag väl kom till intervjun så kände jag att funkade det andra så ... alltså intervjun var ganska lätt, snacka det gillar jag ju som ni kanske har märkt, så jag tänkte att om jag nu får prata så kanske det här kan gå hem ändå. Så jag hade lite bättre ... jag var lite bättre till mods när jag skulle göra...

Han upplevde det ändå som ganska tufft, men att de ställde bra frågor och att han tyckte att han visste vad det handlade om eftersom han förberett sig.

De flesta av informanterna är positiva till utbildningen och nöjda med de kunskaper de fått med sig ut i yrkeslivet. När det gäller utbildningen i referensarbete säger Mathilda att hon främst har fått med sig ett sätt att tänka, en känsla för var hon ska börja leta. Om utbildningen i övrigt så tycker hon:

Det man kan titta på är att man får förståelse för hur information alltså, för hur informationen är strukturerad och liknande, men sedan är det mycket man lär sig på plats. Jag vet inte om det är någonting jag skulle ha velat ha med mig. Ja, kanske att man målar upp en bild av att ... det är så himla klurigt och man ska ... Nej, jag vet inte. Jag kan inte säga vad skillnaden är, men det är som

att man pratar lite om bibliotekarier som gudomliga och kan svara på allt bara man har redskapen. Men det är inte så. Just när man får lämna låntagare så, inte ofta, men här har vi inget svar på det liksom.

Helena betonar att hon genom utbildningen mer medvetet än tidigare har satt användaren i fokus. Men hon tar även upp andra aspekter:

Jag tror inte jag hade klarat av den här arbetslagsledarbiten om jag inte hade haft utbildningen bakom mig. Mycket det här med den strategiska planen har jag mycket mycket nytta av. Inte själva planen som vi gjorde, men själva tankesättet som man då fick pröva på lite där. Och en hel del annat också. [...] Så utbildningen har gett väldigt mycket. Och jag tror det kommer att bli ännu mer framöver allteftersom man landar lite, så tror jag nog att det kommer att komma fram ännu mer. Jag trivdes väldigt bra på utbildningen. Jag tyckte det var en kanonutbildning.

Yvonne menar att hon främst har fått med sig det pedagogiska förhållningssättet. Hon säger att:

... jag tror ju att det är en inställning snarare som jag har fått med mig än någon praktisk färdighet liksom, för att, jag menar på det här biblioteket jag jobbar med så handlar det ju mycket om att söka artiklar i, eller liksom ge användarna redskap i medicinska databaser till exempel. Jag menar det är inget, inget, det är ingen praktisk väldigt konkret kunskap det är inget jag har med mig från BIVIL, utan det har jag ju lärt mig här alltså när jag började, men det är ju ingen, inget jag har haft behov av att lära mig på BIVIL heller för att det är ju någonting jag alltså lär mig på plats och liksom lite övning, så funkar ju det.

Stig tycker inte att någon tydlig yrkesroll förmedlades via utbildningen utan han tycker att yrkesrollen mer formades på biblioteket där han arbetade extra. Han säger att "min input kom ju snarare från jobbet än från utbildningen". De saker han lärt sig under utbildningen anser han inte att han kan använda inom något annat yrke eller någon annan sektor och han tror inte heller att den kompetens som fås genom utbildningen efterfrågas av någon annan sektor. Han anser att biblioteks- och informationsvetenskap "är ett väldigt, väldigt luddigt ämne" och "har ingen egen identitet". Han menar att det skulle kunna vara en styrka men att det inte är det. Stig känner sig inte riktigt säker på någonting av det som han lärt sig under utbildningen.

Robert anser att han lärt sig jättemycket på BIVIL, speciellt om biblioteket som organisation. Mycket av det han lärt sig tycker han är applicerbart överallt men att det finns ett problem med att "när det ska exemplifieras, hur man kan använda det här, så pratar de om bibliotek". Han tycker att det är en nackdel:

... för jag tycker att kunskapen de lär ut teoretiskt funkar i mycket bredare. Jag tycker att jag har glädje av och jag känner att jag är redo att söka andra jobb men man blir inpräntad i det här, alltså det är det som det hela tiden exemplifieras med. Och det är jag lite irriterad över.

Han tror inte på en utbildning med olika inriktningar som till exempel informationsarkitekt eller bibliotekarie eftersom han inte förstår vad de skulle kunna lära ut som han inte lärt sig på BIVIL. Det praktiska, anser han, lär man sig ändå när man kommer ut och börjar arbeta.

Elvira tycker att utbildningen gett henne ”ett helhetsperspektiv som jag tycker varit bra, men sedan tycker jag inte att man lärt sig så mycket om informationssökning”. Även om hon anser att hon lärt sig ett visst sätt att tänka kring informationssökning, saknar hon praktiska tips på informationskällor man kan använda och att hon ofta får börja från noll. Men hon känner sig ändå ”bra förberedd på så sätt att jag kan känna självförtroende att sitta och göra mitt jobb”. Ibland tycker hon dock att låntagarna kan söka bättre än hon eftersom de har kunskaper i det specifika ämne som de vill ha information om, kunskaper som hon saknar. Elvira menar att utbildningen har gett henne en förmåga att tänka brett vid referensfrågor, men att det är så teoretiskt och att låntagarna oftast inte vill säga så mycket utan bara att någon ger dem en ”direktion dit de ska gå”. Det som är viktigt för henne är servicetänkandet, ”man ska vara där för låntagarnas skull och man ska finnas tillgänglig”.

#### 4.2.4 Övergången

Övergången från studier till yrkesliv har för många av informanterna upplevts som lätt och smärtfri. Det kan delvis bero på att flera av dem arbetade under sin studietid och sedan fortsatte att arbeta på samma arbetsplats efter avslutade studier. Fem av informanterna arbetar idag som folkbibliotekarierna, en arbetar som högskolebibliotekarie, men har tidigare arbetat på folkbibliotek. Den verklighet de mötte när de kom ut i yrkeslivet svarade inte alltid mot den föreställning de hade av hur de trodde det skulle vara.

Stig arbetade på bibliotek under utbildningen och har fortsatt med det efter det att han tagit examen. Han har varit på samma arbetsplats hela tiden och många av hans kollegor är före detta kurskamrater. Han har pass ut i informationsdisken men får sällan några svåra referensfrågor och menar ”att det är sällan läge att göra intervjuer eftersom människor är ganska klara över vad de vill ha”, men han tror också att det kan bero på vilken avdelning och vilken typ av bibliotek man arbetar på och på användarnas behov. Han försöker vara pedagogisk så långt som möjligt, och menar att bibliotekarierna är där för att hjälpa till. Ibland är det svårt att veta hur långt bibliotekariernas ansvar sträcker sig. Han har hamnat i situationer där ”så mycket ansvar hamnade på mina axlar som jag inte tycker att jag skulle axla som bibliotekarie”. Det handlade om att ge aktieråd och att formulera ett brev till en sjukvårdsinstans. Han framhåller två exempel på bibliotekarierna som dåliga då han menar att de inte var tillräckligt kunniga och gav felaktig information.

Robert har också arbetat på bibliotek under sin utbildning och hans övergång till arbetslivet har varit smidig. Även han omges av gamla kurskamrater och han säger att ”jag kanske inte riktigt har slutat BIVIL ännu utan känner mig väl mycket BIVIL-student fortfarande”. Han arbetar inte så mycket med referensarbete just nu, men tror att han kommer att arbeta mer med det i framtiden eftersom referensarbetet är grunden i allt biblioteksarbete. Han tycker inte att de kommer så mycket svåra referensfrågor eftersom de flesta vet vad de vill ha och bara frågar var de kan hitta det. Han tycker att det är viktigt att lära låntagarna söka själva eftersom sökningarna då ofta blir bättre och han gillar att jobba på det sättet. Robert har en syn på biblioteket som en plats för lärande där bibliotekarierna har en viktig pedagogisk roll. Men många vill ha hjälp och:

Jag har ju blivit tillsagd ganska många gånger att ”men gör det du i stället då, din kollega fixar det alltid åt mig”. Ja det är ju sant och då får man kanske göra det då liksom och då så skiter man i allt

vad BIVIL lärt en om pedagogik och sånt. För man orkar inte ta det här bråket med den här låntagaren. Och då oftast, ja, nej, då låter man dem göra det själva. Eller så gör man då hela jobbet åt dem menar jag.

Robert har mött några bibliotekarier som gjort dåligt intryck på honom och pratar om den klassiska bilden av bibliotekarien med hårknut i nacken. Men:

... som relativt ung kille var man ju redan fel liksom, det kändes ju ... [otydligt] när man då inte heller var så där jätteintresserad av skönlitteratur så kändes det ju helt kört och inte sett Sally och alla de där. Men jag vet inte ... nej, det var ganska negativt det där, det var ju något som man får slåss emot fortfarande, fortfarande får man ju slåss mot dem, om och så där.

Mathilda blev besviken över att hon som utbildad bibliotekarie inte fick göra så många roliga saker som hon hade föreställt sig. Hon blev också förvånad över rutinerade bibliotekariers sätt att bemöta låntagare:

Jag blev väldigt förvånad när jag i början gick bredvid och fick jobba med någon som var väldigt rutinerad, att de är ofta så himla säkra på att, nej det här har vi inte. Men jag har alltid trott att man ska hålla på i all oändlighet. Hittar man inte så får man ju fortsätta liksom. (skratt) Men det var så, nej det har vi inte.

Som ny inom ett yrke kan det vara bra att ha personer man kan se upp till och eftersträva att efterlikna. Mathildas förebild är ”väldigt driftig liksom, har satt igång en massa nya grejor”. Helenas förebild är ”glad, trevlig mot låntagarna och kan få personalen i den riktning hon vill”. Hon kan lyssna och ta vara på goda idéer. Yvonne ena förebild är ”jävligt cool och har gett himla bra tankar”, den andra är en intensiv person som är bra på att bygga nätverk.

Elvira jobbade extra på bibliotek under utbildningen och det var där hon upptäckte hur roligt det var att arbeta på bibliotek. Efter utbildningen reste hon i några månader vilket gör att hon tror att hon missade många chanser till arbete. Hon trodde att det skulle vara lättare att få jobb och hon jobbar nu som timvikarie men vill arbeta mer och hon tycker att det utbildas för många bibliotekarier. Det finns en person som Elvira har som förebild och som är:

... bibliotekarie på jobbet som jag tycker hemskt mycket om. Hon vet inte om det men jag ser henne lite som en mentor och hon är vår fackrepresentant också och hon är väldigt bra på att ge råd och är väldigt lugn och sansad.

Elvira säger också att hon har mött en bibliotekarie som gjort riktigt dåligt intryck på henne. Den bibliotekarien kallar hon ”ond”. Hon tycker överlag att de yngre bibliotekarierna är mer drivna och att de äldre bibliotekarierna har en lite hårdare attityd mot yngre låntagare, speciellt ungdomsgång.

Deras drömmar och framtidsplaner både under utbildningen och nu när de arbetar varierar. En av de största drömmarna och visionärerna är Mathilda som ville resa ut i världen och bygga upp bibliotek i länder som inte har så utbyggd biblioteksverksamhet:

Jag skulle vilja åka ut och frälsa världen med ... (skratt) Nej, men jag har väl någon slags vision om att jag skulle ... Jag har rest ganska mycket och det är det som är viktigt, eller det är det som jag tycker är kul sådär, och hade väl tänkt mig när jag utbildade mig till bibliotekarie att jag skulle vilja använda det till just det här mänskliga rättighetsperspektivet. Åka ut och, till länder som inte har så utbyggd biblioteksverksamhet och jobba med det.

Hon har fortfarande den här drömmen, men säger att hon vill skaffa sig lite mer yrkeserfarenhet innan hon kan förverkliga den. Helena har mer jordnära drömmar och vill gärna arbeta med vuxenstuderande. Yvonne vill helst arbeta med olika utvecklingsprojekt som handlar om att förnya biblioteksverksamheten. Hon är intresserad av ny teknik och nya medier:

Det är ofta så att om man skriker högst eller liksom sätter ner foten liksom tydligt och säger att ”jag har en idé, jag tycker den är jätteviktig för det här och det här” då får man oftast göra den eller så lyssnar folk. Men om man inte tar för sig då kommer man, alltså då kommer man inte att komma någonstans som bibliotekarie liksom, för då kommer man att få rensa hyllor, så är det.

Robert känner sig väldigt öppen för allting och menar att ”alla de här sakerna som jag har rabblat upp tidigare som man skulle kunna jobba utifrån, det här vida, vida kompetensen vi har, känns intressant”. Elvira vill gärna arbeta med ungdomar eller med olika projekt:

Ungdomar tror jag är det roligaste helt enkelt. Och just det här att jobba i projekt verkar himla roligt också om det är någonting som man utvecklar, sådana kortlivade saker så att man kan experimentera lite fritt. Är det något som inte funkar så lämnar man det bakom sig, gör man en utvärdering och går vidare till nästa sak. Det tror jag jättemycket på.

Drömmarna visar på den yrkesmänniska informanterna skulle vilja vara och deras drömmar är också en del av deras identitet. Drömmarna kan fungera som en sporre att gå vidare i den riktning man önskar och de kan också utgöra en förberedelse för den framtid som ska komma. Om man lever med en dröm om att något ska inträffa är man troligtvis också mer öppen för att ta emot den när det väl inträffar.

### 4.3 Yrkesidentiteten

När det gäller bibliotekariens yrkesidentitet likställer många av informanterna denna med kompetens. Stig har ingen stark yrkesidentitet som bibliotekarie: ”om vi säger vad vi kan så säger de, att här har vi en systemvetare som kan det du säger mycket bättre”. Som referensbibliotekarie ska man vara ”trevlig och hjälpsam” och han tycker att den sociala kompetensen är den viktigaste delen i en referensbibliotekaries identitet. Den enda kompetens som han kan se att bibliotekarier har och som ingen annan har är att katalogisera, men han anser inte sig själv ha den kompetensen och tillägger att det ”inte heller är någon kompetens som alla bibliotek behöver”. Han tror att allt annat kan vem som helst göra och att olika ämneskunskaper många gånger är viktigare än bibliotekariekompetens.

Robert tycker att det är viktigt att marknadsföra yrket eftersom han tycker det finns många felaktiga föreställningar om vad det innebär att vara bibliotekarie. Han menar att

detta är viktigt för att höja yrkets status och för att få upp lönen, men också för att visa vad man kan och för att öka möjligheterna att få jobb inom andra branscher. Robert menar att en bibliotekaries kompetens består av två delar: samla in, organisera och föra ut information samt att föra ut kunskaper om biblioteket som organisation, att marknadsföra biblioteket. Att samla in, organisera och föra ut information är användbara kunskaper inom många andra arbetsområden exempelvis om man ”jobbar på Google eller jobbar med research på en dagstidning”. Att föra ut kunskaper om biblioteket behöver inte bara vara användbart på ett bibliotek utan ”man kan ju jobba i en kulturförvaltning” eller ”jobba på ett företag, ett förlag som säljer böcker till ett bibliotek, det kan vara bra att ha en insikt om hur biblioteket fungerar”. En referensbibliotekaries kompetens, tycker han, består i att tillgodose användarens behov. Det handlar mycket om att gallra ut irrelevant information. Han menar att det klassiska problemet är ”att känna av vad folk behöver” och att bibliotekarien ofta ger för mycket information:

... det är ju svårt, det är ju det som är det svåra, att känna av vad folk ... behöver ha eller vill ha. Och också vad förväntas ... jag kan tycka att det är ... vad förväntas av en, vad kan man förvänta sig av biblioteket? Hur mycket jobb ska bibliotekarien göra? Hur mycket ska man själv göra och vad som ... det tycker jag är lustigt i referensarbetet vi ger ju precis hur mycket service som helst.

Robert tycker att det finns en unik kompetens när det gäller referensarbete, att samla in, organisera och föra ut information. Det gör man i och för sig på många andra ställen än bibliotek, men han menar att behovet ständigt ökar. Men på den breddade arbetsmarknaden finns nästan inga bibliotekarier och inte heller tror han att man kommer att anställa några bibliotekarier heller. Det kan bero på kopplingen mellan bibliotekarie, bokhylla och bok. Han tror att den del av yrkesidentiteten ligger i detta, samtidigt som så många bibliotekarier gillar biblioteken och därför inte söker sig till andra ställen.

När Mathilda till exempel ska beskriva vad en bibliotekaries identitet består av säger hon:

Jag har faktiskt inget bra svar på yrkeskompetensen. N, som ni också har intervjuat, vi pratade lite kort om det innan han skulle intervjuas. Och tusan (skratt), vi tänkte att de kommer säkert att fråga om vad en bibliotekarie kan liksom och då hade N kommit fram till att det är mycket så här om katalogisering, indexering. Och jag men bara, oh, ja det är klart, det är något som bara vi gör liksom. Men det jag kan trycka på är väl hur man kan förstå hur man strukturerar information, att det liksom att man fick lära sig att bygga upp en databas och lära sig förstå att när man söker i den ... förståelsen finns bakom liksom.

Hon menar att bibliotekarier som yrkesgrupp är särskilt ängsliga över, och upptagna av, den egna yrkesidentiteten. Hon har själv haft svårt att se sig som bibliotekarie och hon tror att det hänger samman med fördomar om hur en bibliotekarie är ”tråkig och osexig”. I början av studietiden hade hon väldigt svårt att berätta för människor att hon studerade till bibliotekarie eftersom hon inte ville att de skulle få en felaktig bild av henne. Men efter ett tag förstod hon att det var ”mer i mitt huvud jag utgick från att folk skulle reagera på ett visst sätt”. Idag kan hon med stolthet berätta att hon är bibliotekarie. Mathilda tror att om man inte vill bli förknippad med föreställningar om den tråkiga gammaldags bibliotekarien måste man visa upp sin kompetens och visa på att man har en akademisk magisterexamen. Detta är också viktigt för att kunna hävda sig i konkurrensen med andra yrkesgrupper, som till exempel lärare, som delvis har liknade



arbetsuppgifter som bibliotekarier. Man måste bevisa sitt existensberättigande som yrkesgrupp.

Helena betonar bibliotekariens vilja att hjälpa användaren och viljan att utveckla verksamheten på ett sätt som gynnar användarna, både nu och i framtiden. Prestigelöshet är viktigt i mötet med användaren, att inte låtsas att man vet svaret på en fråga utan istället säga som det är, att man inte vet. Om man låtsas att man vet svaret kan man lätt uppfattas som snorkig. Det är viktigt att ta användaren på allvar i alla lägen. Helena verkar också sätta likhetstecken mellan identitet och kompetens. Det går inte att "sätta en stämpel på att så här är en bibliotekarie. Det beror ju helt på vilket område man jobbar inom":

... just hitta en gemensam yrkesidentitet för bibliotekarier ... Jag tror inte att det finns. Och sedan det här gamla snacket om knut i nacken. De bibliotekarierna har faktiskt bara funnits en sådan liten tid. För innan dess var det ju män. För jag vet inte varför den här [...] Jag tycker man ska släppa det där med den gamla traditionella bibliotekarien och gå vidare och våga gå utanför den här identitetsbiten. Den kanske är viktig i och för sig, men man får ju skaffa sin egen identitet efter hand. Det är lite svårt.

Yvonne upplever sig inte ha någon stark bibliotekarieidentitet. Hon identifierar sig mer med det ämne hon tidigare studerat. Hon tror att det kan bero på att hon har arbetat inom detta ämnesområde mycket längre tid än som bibliotekarie. Att definiera i vad en bibliotekaries identitet består av tycker hon är svårt:

Man vet ju inte vad den består i. Jag hoppas att den ska bestå av strategiskt tänkande och ifrågasättande av biblioteket överhuvudtaget. Men det gör den ju knappast för det är mycket liksom rutinarbete.

Liksom Mathilda menar hon att ett pedagogiskt förhållningssätt är viktigt. Hon tror att detta kommer bli allt viktigare i framtiden, liksom intresset för ny teknik och nya medier.

Elvira har en ganska stark yrkesidentitet. När hon var utomlands och presenterade sig som bibliotekarie upplevde hon att hon inte fick den uppmärksamhet som yrket förtjänade. Hon valde därför att säga att hon hade en magisterexamen i biblioteks- och informationsvetenskap i ett försök att höja sin status. Men hon kände fortfarande att det fanns en misstro och slutligen valde hon inte att svara på frågan om vad hon jobbade med överhuvudtaget. Hon stötte även på påståendet "men du ser ju inte ut som en bibliotekarie". I Sverige däremot uppfattar hon det som att människor är positiva till bibliotek och bibliotekarier. Hon är ödmjuk i sin framtoning, hon är bibliotekarie men hon är där för låntagarnas skull. För henne handlar bibliotekarieyrket om att man:

... ska vara den här informationsförmedlaren, som att man bland all den information som finns, Internet och bland alla böcker som finns, ska vara den som kan spåra rätt på rätt saker till rätt person och hitta det just den låntagaren behöver. Det är rätt utopiskt.

Men Elvira tycker också att det handlar om att ha en social kompetens och att man tar sig tid till att lyssna. Hon tycker att många bibliotekarier är "lite för lite serviceinriktade jämfört med vad jag tror att man måste vara". Självt ser hon biblioteket som låntagarnas

lika mycket som sitt eget och hon sitter där för deras skull. ”Många bibliotekarier har mer attityden att låntagarna får vänta tills vi är färdiga liksom.”

## 5. Analys

I detta kapitel analyserar och tolkar vi informanternas berättelser och anknyter till teori och tidigare forskning. Det är viktigt att komma ihåg, när vi nu kommer in på analysen, att de berättelser som konstituerar vår världsbild och våra identiteter aldrig är exakta beskrivningar av verkligheten, utan en pågående konstruktion och ett samspel mellan berättare, lyssnare och kontext. Analysen baseras på de fullständiga intervjuerna och inte bara på det empiriska material som presenterades i resultatredovisningen i kapitel 4.

Berättelserna som våra informanter har låtit oss ta del av är vad Barbara Czarniawska (2004, s. 5) kallar för individuella narrativ. Handlingar och händelser ges en mening när människor skapar sina egna narrativ. Men man skapar inte sina narrativ oberoende av andra och vissa narrativ man tar del av skapas utan ens egen medverkan. De narrativ vi till exempel tar del av på en utbildning är till stor del skapade av någon annan, men vi tillgodogör oss dem och infogar dem i vårt eget narrativ. Vad vi tar till oss och väljer att göra till vårt eget kan ha att göra med bland annat vår egen personlighet, värderingar och tidigare erfarenheter.

### 5.1 Yrkesval

Elliott G. Mishler (1999, s. 21) identifierar i sin analys av hantverkares identiteter, något han kallar för anspråk på identitet. Anspråk på identitet kan finnas när en informant till exempel säger att hon eller han alltid varit intresserad av något eller att något redan som liten väckte hans eller hennes intresse. Vi bad våra informanter att berätta om sin barndom och när i livet de kom på tanken att utbilda sig till bibliotekarie. Hos de fyra kvinnliga informanterna har böcker alltid funnits med som en naturlig del i deras liv ända sedan barndomen. Uttryck som ”Jag läste så pass mycket” (Mathilda), ”Jag har alltid läst mycket” (Elvira), ”Jag har umgåtts med personer som gillar att läsa [...] så det var väl ganska välbäddat för att jag skulle vara intresserad av läsning” (Yvonne) och ”Vi hade jättemycket böcker hemma, väggarna fulla” (Helena) kan tolkas som anspråk på identitet. Hos de två manliga informanterna finns inte denna tidiga koppling till böcker och läsning.

Intressant är, att det inte var intresset för böcker och läsning som fick informanterna att utbilda sig till bibliotekarier. Robert, Yvonne och Elvira var mer intresserade av att få arbeta med information, med biblioteket som institution eller med olika projekt. Stig var inte särskilt intresserad av böcker och läsning utan han ville mest få ett yrke. Helena uttrycker inte heller något brinnande intresse för böcker, snarare en vilja att utveckla biblioteket. Mathilda är den enda som nämner intresset för litteratur och kultur som ett av skälen till att vilja bli bibliotekarie. Bibliotekaryrket är för våra informanter inget

drömyrke som de velat utbilda sig till ända sedan de var små. Det finns inget ”bibliotekariekall”. Det har snarare bara blivit så att de halkat in på den yrkesbanan av ett eller annat skäl, ibland av en slump. För Stig var det en trevlig och hjälpsam biblioteksassistent som inspirerade honom till att fundera på bibliotekaryrket, för Mathilda var det kompisarna som puffade på henne. Helena hamnade på bibliotek av en tillfällighet när hon fick en praktikplats och Elvira blev inspirerad av en kvinna som fått anställning som informationsarkitekt på ett stort företag. För Robert och Yvonne var det ett mer medvetet beslut att söka sig till utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap.

Fyra av informanterna framhåller slumpens betydelse för sitt yrkesval. Att valet att utbilda sig till bibliotekarie ses som en slump är inget som är unikt för våra informanter. Samma mönster träder fram i rapporten *Bibliotekarien, biblioteken och professionen: en rapport från fyra nordiska länder* (2000). Denna undersökning visar att för många bibliotekarier var yrkesvalet en kombination av slump och en positiv bild av biblioteket som institution. En del av bibliotekarierna bestämde sig tidigt för att utbilda sig till bibliotekarier men för många kom beslutet inte förrän efter gymnasiet eller under universitetsstudierna. I valet av utbildningen finns däremot ofta en direkt eller indirekt påverkan av släktingar eller andra bibliotekarier (Almerud 2000, s. 7, 40).

Att informanterna framställer yrkesvalet som en slump skulle kunna tolkas som att de vill avsäga sig ansvaret och på grund av bristande yrkesstolthet inte riktigt vill kännas vid sitt yrkesval. Om man känner stor yrkesstolthet vill man troligen också i större utsträckning visa på yrkesvalet som ett medvetet val. Det finns dock inget hos våra informanter som tyder på att de inte skulle känna yrkesstolthet. När de väl hört talas om utbildningen var det bara Mathilda som tvekade ända in i det sista, men hon uttrycker en tydlig stolthet över sitt yrke idag. Även om slumpen styrde valet för de andra informanterna, sökte de sig slutligen medvetet till utbildningen även om de från början hade en tanke om att jobba som något annat än bibliotekarie. Stig och Helena sökte utbildningen med tanken att bli bibliotekarier. Robert, Yvonne och Elvira betonar informationsaspekten och utbildningens bredd och de var inställda på att arbeta inom andra områden, till exempel inom det privata näringslivet.

## 5.2 En yrkesidentitet tar form

Peter Berger (1974, se Miegel & Johansson 2002, s. 146) menar att den moderna människans identitet bland annat kännetecknas av ovanligt stor öppenhet. Detta innebär att när hon inträder i vuxenlivet är hon ”ofärdig”, det vill säga hennes identitet är inte färdigformad utan hon har stora möjligheter att förändra den senare i livet. Denna öppenhet kunde vi iaktta hos flera av informanterna. De har sökt sig fram genom att prova på olika arbeten och genom att läsa olika kurser vid universitetet.

Utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap är en socialiseringsprocess som fortsätter i den inledande yrkeskarriären och leder fram till en initiering i yrket. En initiering innebär en övergång från en lägre position till en högre och den markeras ofta med någon form av ritual. I vårt material har vi funnit två olika initieringsriter, inträdet till utbildningen genom antagningsprov och intervju samt inträdet i arbetslivet. Flera av

informanterna berättar att de förberedde sig väl och tänkte genom vad de skulle ge för svar på provet och intervjun för att bli antagna. Helena och Yvonne hade talat med andra som gått utbildningen och på så sätt var de lite extra förberedda på vilka svar som förväntades av dem. Känslan av att vara utvald fanns hos många av informanterna. Just känslan av att vara utvald, menar en av journalisterna i Eva Ekstrands studie (1998, s. 69), är viktigt för yrkesidentiteten. Man känner sig speciell, väl lämpad och positivt inställd till att gå in i socialiseringsprocessen.

Den identitet som formades under utbildningen på BIVIL har för de flesta av informanterna gett dem en trygghet. De definierar inte yrkesidentiteten på samma sätt, men hos de flesta av dem finns en tanke om att den grundläggande komponenten i yrkesidentiteten är kompetens och servicekänsla. Trots att de ibland hamnar i situationer som utbildningen inte har gett dem rätt verktyg att hantera, lyckas de ändå klara utmaningarna. Om detta beror på att utbildningen gjort dem flexibla eller om de själva har en flexibel personlighet går inte att avgöra. Det kan vara så att ett kriterium för att bli antagen till utbildningen är att man ska vara just flexibel och kunna hantera en mängd olika situationer. Det är framför allt servicekänslan som ”tar över” oavsett om de ställs inför en svår referensfråga eller om det pedagogiska förhållningssättet gentemot en användare inte fungerar.

Michael Connelly och Jean Clandinin (1999, s. 131) framför kritik mot lärarutbildningen för att den utbildning som ges är utformad som om kunskapsfältet och yrkesidentiteten vore fixerade. När de nyutbildade lärarna kommer ut i arbetslivet stämmer inte ”verkligheten” med vad de fick lära sig på utbildningen och då uppstår osäkerhet. Informanterna i vår undersökning tycks väl förberedda för att hantera en liknande situation, både genom den kunskap de har om bibliotekets förutsättningar i samhället, men också genom en medvetenhet om att de som nyutbildade kommer att stöta på bibliotekarier med examen i tidigare bibliotekarieutbildningar och att förutsättningarna på biblioteket kan se annorlunda ut. Det kan också tolkas som, att om de ställs inför situationer som står i strid med vad de lärt sig under utbildningen, använder de sig av sitt flexibla förhållningssätt och tanken på att de är på biblioteket för användarens skull. När de ställs inför situationer där kravet från användarna gör att ansvaret blir för stort, får servicetänkandet ibland stryka på foten. Utbildningen har också gett dem en föreställning om att man inte får säga nej. Trots det tycker en del av dem att vissa saker ska man inte ge råd om eller hjälpa till med just därför att ansvaret blir för stort. Men informanterna upplever att det är svårt att dra gränser. En informant uttrycker också förvåning över att en del rutinerade bibliotekarier säger nej och inte går vidare med att söka information som användaren frågar efter, ett beteende som informanterna har svårt att förlika sig med.

### 5.3 Yrkesidentitetens beståndsdelar

Informanternas yrkesidentiteter har några gemensamma drag även om varje informants identitet samtidigt är helt unik. De formar inte sina identiteter i ett socialt vakuum utan i interaktion med kollegor och andra människor som de påverkas av till exempel förebilder och bibliotekarier de ogillar och inte vill efterlikna. Yrkesroll, kompetens och en känsla av tillhörighet till yrkesgruppen bibliotekarier formar, som vi ser det, den totala

bibliotekarieidentiteten. Om någon av dessa komponenter saknas är det fråga om man verkligen kan tala om en yrkesidentitet som bibliotekarie.

### 5.3.1 Institutions- och funktionsorienterade

Varje informant har sin speciella unika identitet, men det går ändå att urskilja två olika övergripande yrkesidentiteter som har att göra med om de identifierar sig med rollen som bibliotekarie, nära knuten till biblioteket som institution, eller om de ser sig själva som innehavare av en funktion som är oberoende av biblioteket som institution. Den första gruppen dit Stig och Helena kan räknas skulle kunna benämnas institutionsorienterade eftersom bibliotekarier av tradition förknippas med bibliotek som institution samt med bokhyllor och böcker. Den andra gruppen dit Yvonne, Elvira och Mathilda tillhör skulle man kunna kalla funktionsorienterade. De har en mer öppen attityd till sin egen yrkesroll och är inte främmande för att arbeta med information i andra miljöer än bibliotek. Den funktionsorienterade identifierar sig inte så starkt med sin yrkesroll som bibliotekarie. Yvannes ord ”Jag är inte bibliotekarie, jag jobbar som bibliotekarie” skulle kunna vara denna grups motto. Robert kan inordnas under båda kategorierna. Han betonar biblioteket som institution väldigt mycket, samtidigt som han, liksom de funktionsorienterade, är öppen för att arbeta i andra miljöer. Som socialkonstruktivist kan det vara vanskligt att kategorisera informanterna eftersom vi inte tror att deras yrkesidentiteter har någon inneboende kärna utan att den formas i en social kontext. När vi talar om institutions- och funktionsorienterade syftar vi på det sätt de i intervjusituationen väljer att framställa sig själva på inför oss.

### 5.3.2 Praktiker och teoretiker

Informanterna har delade meningar om utbildningen på BIVIL är en renodlad bibliotekarieutbildning eller om det framför allt är en utbildning som förbereder studenterna för att arbeta med information i många olika sammanhang, inte nödvändigtvis inom biblioteket som institution.

De två övergripande identiteterna som framkom ovan, institutions- och funktionsorienterade, betyder inte att de som inordnas under framför allt den första kategorin har samma förhållningssätt till utbildningen som de praktikorienterade studenterna i Moring och Hedmans antologibidrag (2006 s. 114-115). De två olika förhållningssätt till utbildningen som studenterna i deras studie har, benämner Moring och Hedman praktikorienterat och teoriorienterat. De praktikorienterade studenterna tycker att utbildningen bör innehålla mer praktiska och biblioteksrelaterade moment för att studenterna ska klara mötet med yrkeslivet. De teoriorienterade studenterna är mer oroliga för hur de ska kunna vinna gehör för de kunskaper de tillägnat sig under utbildningen. Ingen av informanterna i vår undersökning kan egentligen inordnas i dessa två kategorier. De informanter som vi benämner institutionsorienterade och som känner sig knutna till biblioteket som institution uttrycker ingen önskan om att utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap i Lund skulle innehålla mer praktiska och biblioteksrelaterade moment. De tycker att utbildningen är relevant, att den har gett dem ett helhetsperspektiv och ett visst sätt att tänka. Stig är ett undantag eftersom han inte riktigt kan sätta fingret på vad han lärt sig, men han uttrycker ändå ingen önskan om att utbildningen borde ha varit utformad på ett annat sätt.

Att informanterna är nöjda med den teoretiska utbildning de fått kan ha att göra med att de under i stort sett hela sin utbildningstid arbetat på bibliotek. Det kan vara så att det sett annorlunda ut om de inte gjort det utan kommit ut i arbetslivet utan denna erfarenhet. De som kategoriseras som funktionsorienterade tycker också att utbildningen är relevant och har gett ett helhetsperspektiv. Elvira menar att den gett en tillräckligt bra grund för att hon ska känna att hon har självförtroende nog att klara sitt arbete. I de funktionsorienterades fall är betoningen av biblioteket inte så stark utan för dem handlar det mer om en vilja att arbeta med information i olika miljöer, inte nödvändigtvis på bibliotek. De verkar inte heller hysa någon större oro för att de ska kunna vinna gehör för sin utbildning ute på arbetsplatsen, så som de teoriorienterade studenterna gör i Moring och Hedmans studie (2006, s. 115).

Moring och Hedman (2006, s. 109) finner skillnader mellan studenternas syn på utbildningen och de skillnaderna beror till stor del på vilken av de tre undersökta biblioteks- och informationsvetenskapliga utbildningsinstitutionerna de tillhör och vilken utbildningsprofil och vilka antagningskrav som de olika utbildningarna har. Dessutom spelade studenternas egna erfarenheter av praktiskt biblioteksarbete en roll. Informanterna i vår undersökning är i stort sett positiva till utbildningen. Antagningskraven till biblioteks- och informationsvetenskap i Lund och den profil som utbildningen har kan vara orsaken till detta. Informanterna har valt att inte söka till någon annan biblioteks- och informationsvetenskaplig utbildning i Sverige, utan medvetet valt BIVIL utifrån den profil utbildningen har. Antagningsförfarandet medför också att de som antas är motiverade att gå utbildningen, de är medvetna om utbildningens inriktning och att det är något speciellt med att vara en BIVIL-are. En annan anledning till att informanterna är positiva kan vara att alla har lyckats få arbete samt att de flesta anser att de fått ett helhetsperspektiv och därför känner sig så pass säkra på att de klarar sitt arbete även om den praktiska delen saknades i utbildningen. Som BIVIL-are har man ett gemensamt förhållningssätt och en bra grund att stå på. Det praktiska lär man sig på arbetsplatsen.

Moring och Hedmans studie (2006, s. 117) visar att utvecklingen av professionsidentiteten inte bara sker i utbildningen utan också genom deltagande i praktiken. Under utbildningen utvecklade våra informanter en identitet som BIVIL-are och den identiteten påverkades av de kontakter de hade med arbetslivet under sin utbildning.

### 5.3.3 Kompetens

När vi ställde frågan om vad en bibliotekaries yrkesidentitet består av började de flesta informanter genast tala om kompetens och vad som är utmärkande för just bibliotekaries kompetens. Kompetens och servicevilja är något de flesta tycker är viktigast. Men tilltron till den egna kompetensens betydelse, i form av kunskaper erhållna från utbildningen, skiljer sig åt. Stig är visserligen bibliotekarie och identifierar sig med bibliotekarier som grupp, men tycker ändå att den kompetens han erhållit genom utbildningen inte haft så stor betydelse, utan de kunskaper han skaffat sig utanför utbildningen och yrket ofta kan vara viktigare. Han tycker att ämneskunskaper många gånger är viktigare än bibliotekariekompetens. Det bibliotekarier kan finnas det andra yrkesgrupper som kan mycket bättre. Den enda kompetens som är specifik för just

bibliotekarier är kunskaper i katalogisering och det efterfrågas inte särskilt mycket idag, säger han. Att samla in, organisera och föra ut information, en kompetens som många av de andra informanterna anser vara den grundläggande kompetensen för bibliotekarier, menar Stig att det är många andra yrkesgrupper som också arbetar med. Robert är delvis inne på samma spår men han menar att behovet av informationsspecialister ständigt ökar och att man som bibliotekarie måste visa framfötterna och tala om vad man kan. Den starka kopplingen mellan bibliotekarie och bibliotek är en del av yrkesidentiteten och denna koppling tror han försvårar en breddad arbetsmarknad för bibliotekarier. Det kan vara svårt att övertyga en arbetsgivare inom till exempel det privata näringslivet att bibliotekarier har precis den kompetens de efterfrågar. De flesta informanterna är dock eniga om att den grundläggande bibliotekariekompetensen består i att samla in, organisera, värdera och föra ut information.

Det är inte bara våra informanter som kopplar ihop kompetens och yrkesidentitet utan det är något som även framkommer i andra studier också, till exempel i Jesper Ducanders (1999), Kappelin Rääfs och Lundgrens (2004) magisteruppsatser och i fackförbundet DIKs ([www.dik.se](http://www.dik.se)) definition av bibliotekariers kompetens. Kompetensen är en del av den gemensamma kunskapsbas vi har som bibliotekarier och att ha en gemensam kunskapsbas är en av grunderna till att ett yrke ska kunna betraktas som en profession. Den starka betoningen på kompetens tror vi är en naturlig följd av att just samla in, organisera och föra ut information är det som bibliotekarier alltid har sysslat med och det som vi är experter på. Idag när det råder en allt mer tilltagande konkurrens inom detta kompetensområde, är det viktigt att visa vad en bibliotekarie kan och bryta kopplingen mellan bibliotekarie, bibliotek och bok. Yvonne menar att intresset för teknik och andra informationskanaler än böcker är viktigt och kommer att bli ännu viktigare för yrkesidentiteten i framtiden.

Att kunna värdera information, som är en del av bibliotekariers kompetens, är något som blir viktigare och viktigare i dagens informationsflöde. Många kan söka och finna information, men eftersom informationsflödet är stort är det också viktigt att kunna värdera informationens tillförlitlighet vilket inte alla kan. Därför blir värdering av information en viktig del av kompetensen och därmed en viktig del av yrkesidentiteten. Det kräver att man som bibliotekarie kan visa hur viktig bibliotekariekompetensen är, för om man inte kan marknadsföra sin egen kompetens som något speciellt riskerar bibliotekariernas yrkesidentitet att urholkas.

#### 5.3.4 Yrkesroll

Yrkesrollen är starkt knuten till vad informanterna arbetar med just nu. Jesper Ducander (1999, s. 12, s 108 ff.) finner i sin studie ett antal olika yrkesroller. Med utgångspunkt i Anders Ørums (1993) beskrivning av de roller som bibliotekarier haft under olika perioder, kategoriserar Ducander de olika yrkesrollerna, till exempel som kultur- eller informationsförmedlare. Ducander sätter likhetstecken mellan yrkesidentitet och yrkesroll vilket vi inte gör, men det finns ändå många likheter med de yrkesroller Ducander visar på och de roller våra informanter har.

Yvonne och Helena har en yrkesroll som pedagoger. Yvonne arbetar med användarundervisning och Helena med vuxenstuderande. Elvira och Stig arbetar i



informationsdisken och deras yrkesroll är i första hand som informationsförmedlare men de har även en stark social roll. Deras vilja att ge användarna den tid och uppmärksamhet de behöver är stor, även om användarna ”bara” vill prata bort en stund eller ha hjälp med att lösa korsord. Mathilda arbetar med uppsökande verksamhet och kan kategoriseras i vad Ducander kallar socialarbetarrollen (1999, s. 108 ff.). Roberts yrkesroll är svårare att kategorisera eftersom han för tillfället mest arbetar med utredningsarbete, men han skulle kunna sägas ha en kommunikationsförmedlarroll.

Monica Lindgren, Johann Packendorff och Nils Wåhlin (2001, s. 9 ff.) menar att de förändringar som skett på arbetsmarknaden de senaste åren har inneburit att yrket inte längre är något stabilt att identifiera sig med. För en bibliotekarie är det grundläggande arbetsuppgifterna fortfarande desamma men verktygen och yrkesrollen har förändrats. Att de grundläggande arbetsuppgifterna är desamma tror vi medför att bibliotekarieryket fortfarande är något stabilt att identifiera sig med, trots de förändringar som skett inom yrket i form av teknisk utveckling och en förändrad yrkesroll. Lindgren, Packendorff och Wåhlin (2001, s. 9 ff.) anser att de förändringar som skett på arbetsmarknaden inte bara är institutionella och framtvingade av en global konkurrens, utan i lika hög grad en konsekvens av människors förändrade värderingar om hur livet och arbetet ska vara. Det är bara Yvonne som protesterar mot att hon skulle vara bibliotekarie, och säger i stället att hon arbetar som bibliotekarie. Våra andra informanter invänder inte mot ”jag är bibliotekarie”. Mathilda, som var den som var mest tveksam att påbörja utbildningen, säger idag att hon är stolt över att vara bibliotekarie.

Även om vi tror att yrket är något stabilt att identifiera sig med är inte yrkesrollen det. Yrkesrollen är inte statisk utan kommer att förändras beroende på de arbetsuppgifter bibliotekarier har. Om man själv valt att åta sig nya arbetsuppgifter innebär den förändrade yrkesrollen inga problem, men om man blivit ålagd nya arbetsuppgifter som innebär en förändrad yrkesroll kan det ge upphov till en osäkerhet som kan påverka den egna yrkesidentiteten.

### 5.3.5 Stark eller svag yrkesidentitet?

Hur stark informanternas yrkesidentitet som bibliotekarier är beror på hur man definierar yrkesidentitet. Eftersom vi menar att yrkesroll och kompetens är en del av yrkesidentiteten kan Stigs yrkesidentitet sägas vara svag eftersom han inte har någon större tilltro till den egna yrkesgruppens unika kompetens. Det bibliotekarier kan är det så många andra yrkesgrupper som kan mycket bättre och det Stig anser är bibliotekariers unika kompetens, det vill säga katalogisering, är något som få bibliotekarier arbetar med idag. Däremot är han stark i sin yrkesroll eftersom han verkligen känner att han är bibliotekarie. Vi menar dock att yrkesrollen inte är detsamma som yrkesidentiteten. Yrkesrollen, vare sig man ser sig som till exempel informationsförmedlare eller pedagog, är den funktion man har och räcker inte för att man ska ha en yrkesidentitet utan det krävs en viss kompetens för att klara sin yrkesroll. Om man har en stark tilltro till sin egen och gruppens unika kompetens har man också en stark yrkesidentitet. Om man inte har en stark tilltro till sin egen och gruppens unika kompetens har man en svagare yrkesidentitet. Även viljan att tillhöra en viss yrkesgrupp har stor betydelse för hur stark yrkesidentitet man har. Det är tveksamt om man kan tala om en bibliotekarieidentitet om

inte viljan finns att tillhöra yrkesgruppen bibliotekarier, oavsett hur stor kompetens man besitter eller vilken yrkesroll man har.

Yvonne har fortfarande en identitet som är starkt förknippad med ämnet hon läst tidigare. Hon säger att hon inte har så stark identitet som bibliotekarie och hon förknippar bibliotekarieidentiteten med ett strategiskt tänkande och en pedagogisk roll. Yvonne har ingen stark yrkesidentitet men liksom Stig har hon en stark yrkesroll som pedagog och det kan bero på att hon arbetar en del med användarundervisning. Även Helena betonar den pedagogiska rollen och menar att det inte går att finna någon gemensam yrkesidentitet för bibliotekarier. Helenas främsta roll är som pedagog. Hon bryr sig inte mycket om identiteten utan anser att man ska gå ifrån allt tal om identitet. Identiteten kan i och för sig vara viktig, men hon menar att efter hand utvecklar man en egen identitet. Att vara bibliotekarie skiljer sig mycket åt beroende på vilken typ av bibliotek man arbetar på och därför kan man inte sätta en stämpel på hur en bibliotekarie ska vara. Trots det tycker hon att det finns något gemensamt hos alla bibliotekarier och det är kompetensen, att samla in, organisera, värdera och föra ut information. Yrkesrollen för henne är viktigare än identiteten, men de saker hon betonar, yrkesroll, kompetens och tillhörigheten till gruppen visar ändå på en yrkesidentitet.

Elvira menar att hon först och främst har en roll som informationsförmedlare. Den viktigaste uppgiften för henne som bibliotekarie är att ta fram den information användaren frågar efter och att förmedla den. Men hon betonar också att hon har en social roll. Många människor har behov av att prata bort en stund och det blir trevligare både för användaren och för henne om hon pratar en stund. Anledningen till att hon betonar dessa två roller kan bero på att hon just nu bara arbetar i informationsdisken och inte har någon inre tjänst. Hade hon haft andra arbetsuppgifter hade hon säkert betonat andra roller. Elviras tilltro till den egna kompetensen är ganska stark. Hon tycker att hon fått med sig tillräckligt med kunskaper från utbildningen för att hennes självförtroende ska vara gott.

Robert är funktionsorienterad, i alla fall så som han framställer sig själv för oss i intervjusituationen. Han är öppen för och intresserad av att arbeta med många olika saker. Han har inte riktigt lämnat den identitet som BIVIL-are som formades under utbildningen och detta kan bero på att många av hans kollegor också är före detta BIVIL-are och kurskamrater. Just nu arbetar Robert som utredare och kompetensutvecklare och kan sägas ha en kommunikativ roll. Han identifierar sig starkt med rollen som utredare och utvecklare och det märks under intervjun att han brinner för sitt arbete. Han är stark i sin yrkesroll och har en tilltro till den egna kompetensen och kan därför sägas ha en stark yrkesidentitet eftersom han också känner tillhörighet till yrkesgruppen.

Mathilda är den som haft svårast att forma sin yrkesidentitet. Hon var länge väldigt ambivalent till sitt yrkesval men idag står hon fast rotad i sitt yrke, samtidigt som hon inte låter yrkesidentiteten bli den dominerande identiteten i sitt liv. De roller som dominerar för Mathilda är det Ducander (1999) kallar för socialarbetarrollen och rollen som kulturförmedlare som vill inspirera till läsning. Mathilda säger att det finns två olika typer av bibliotekarier: den stolta kulturälskaren och den moderna bibliotekarien. Vi får intrycket av att Mathilda har gått från att ha varit en funktionsorienterad, enligt vår

kategorisering, det vill säga en bibliotekarie med en stor öppenhet för att arbeta med många olika saker inom både privat och offentlig sektor till att mer kunna kategoriseras som institutionsorienterad, kulturälskaren som känner sig knuten till biblioteket som institution. Om hennes yrkesidentitet som bibliotekarie i början var lite vacklande har den nu vuxit sig allt starkare och Mathilda känner idag stolthet över sitt yrke.

Alla informanter har en stark yrkesroll och en stark känsla av grupptillhörighet, förutom Yvonne som inte känner någon stark grupptillhörighet. Tilltron till den egna bibliotekariekompetensen varierar vilket gör att informanternas yrkesidentiteter är olika starka. Stig är den som har svagast tilltro till bibliotekariekompetensen och Yvonne är den som har svagast grupptillhörighetskänsla. De övriga, Mathilda, Helena, Robert och Elvira har starka yrkesroller, ganska bra eller mycket bra tilltro till den egna bibliotekariekompetensen och en känsla av grupptillhörighet.

## 5.4 Konstruktion av identitet

Så som vi definierar yrkesidentitet består den av yrkesroll, kompetens och grupptillhörighet. Yrkesidentiteten är något man själv som bibliotekarie formar, men det är också en process som kollegor och människor som inte tillhör gruppen bibliotekarier deltar i. En kollektiv identitet förutsätter, enligt Richard Jenkins (2004, s.88), en intern identifikation och en extern kategorisering. Den interna definitionen är vad bibliotekarier själva lägger i sin yrkesidentitet och den externa kategoriseringen är de egenskaper som utomstående tillskriver yrkesgruppen. Bibliotekariers svårighet med att definiera och framhålla sin kunskapsbas påverkar den externa kategoriseringen. Människor vet inte vad bibliotekarier gör och vilken kompetens de har. En del av informanterna säger att när de berättar för andra att de är bibliotekarier, får de ofta positiva reaktioner i form av ”vad kul” eller att folk säger att ”det är mitt drömyrke”. Men de får också frågor om utbildningen och en del uttrycker förvåning över att utbildningstiden är så lång ”för att låna ut böcker”. Andra tror att om man är bibliotekarie kan man precis allt om litteratur.

Samtidigt menar Thomas (1991, s. 146) att schablonbilden av bibliotekarien som en snipig tant fortfarande lever kvar. Annika Åkerberg (1999, s. 11 ff.) menar att individuella meningsfulla rollmodeller och styrande stereotyper är intressanta att beröra när man studerar identiteter. Detta eftersom sådana roller och stereotyper kan förväntas vara betydelsefulla på det mentala planet, där narrativer skapas, struktureras och igenkänns. Eva Ekstrand (1998, s. 79-80) visar på hur journalisterna vänt ryggen åt schablonbilden av journalisten. Inte heller våra informanter vill bli förknippade med schablonbilden av bibliotekarien som en gammaldags sträng dam med knut i nacken. Robert tar dessutom upp det faktum att han är man i ett kvinnodominerat yrke och att han har haft problem med att bli tagen på allvar. Det är intressant att det finns en föreställning om bibliotekarien som kvinna för, som Helena säger, kvinnliga bibliotekarier har inte funnits särskilt länge. Tidigare var alla bibliotekarier män och idag söker sig dessutom många män till utbildningen. Men på något sätt tycks bilden av bibliotekarien som kvinna ha etsat sig fast i det allmänna medvetandet. Schablonbilden av bibliotekarien är något som finns med i informanternas konstruktion av sina yrkesidentiteter även om inte alla uttryckligen nämner den.

Ulla Hytti (2003, s. 275-276) visar att entreprenörer förhandlar fram sina identiteter för att presentera sig själva som bra entreprenörer vars liv är meningsfulla. Entreprenörerna konstruerar sina identiteter gentemot andra entreprenörer, främst de entreprenörer som har "dåliga egenskaper" och som de inte vill efterlikna. Entreprenörerna tillhör kategorin entreprenörer men frigör sig samtidigt från denna kategori genom att ge sig själva en mer individuellt konstruerad identitet. Bibliotekarierna i vår uppsats kan sägas göra detsamma. Genom att plocka fram exempel på bibliotekarier som utgör dåliga förebilder konstruerar de en yrkesidentitet som går tvärs emot vad de uppfattar som icke önskvärda egenskaper hos en bibliotekarie. De dåliga bibliotekarierna har ofta ett otrevligt bemötande, är ovilliga att hjälpa till eller är okunniga. Informanterna beskriver dem som "äldre", "jobbade här för flera år sedan", "gör sig roliga på användarens bekostnad" eller som en informant säger "ond".

Journalisterna i Eva Ekstrands studie (1998, s. 79-80) har inga förebilder som de identifierar sig med. De har på sin höjd inspiratörer i sitt arbete, men ingen person som de strävar att efterlikna. Våra informanter har förebilder eller inspiratörer men till skillnad mot journalisterna strävar de efter att efterlikna sina förebilder. Förebilderna är till exempel trevliga, serviceinriktade och de lyssnar på användaren. För att förstärka konstruktionen av den egna identiteten strävar informanterna efter att uppnå dessa egenskaper för att införliva dem i den egna yrkesidentiteten.

## 6. Konklusioner

I det här kapitlet återknyter vi till uppsatsens syfte och frågeställningar för att se om vi lyckats uppnå och besvara dem på ett tillfredsställande sätt. Vi kommer också att ta upp urvalets och våra teoretiska utgångspunkters betydelse för resultatet, metodens för- och nackdelar och uppsatsens trovärdighet.

### 6.1 Besvaras frågeställningarna?

Vi återvänder här till syfte och frågeställningar för att diskutera om vi lyckas uppnå uppsatsens syfte genom att besvara frågeställningarna. Syftet med denna uppsats är att få en djupare förståelse för hur bibliotekariers yrkesidentiteter formas genom berättelser om utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap och senare i yrket som bibliotekarie. Vi tar vår utgångspunkt i referensarbetet eftersom det är en central del av bibliotekariens arbetsuppgifter. Det gör vi genom att undersöka hur berättelser om utbildningen i biblioteks- och informationsvetenskap i Lund bidrar till att forma yrkesidentiteter hos studenterna och hur dessa identiteter sedan fortsätter att formas och omformas genom inträdet i arbetslivet.

- Hur kan man med hjälp av narrativ metod studera bibliotekariers yrkesidentiteter?

Detta är en teoretisk metodologisk fråga som syftar på om metoden är lämplig att använda för att studera bibliotekariers yrkesidentitet och i så fall på vilket sätt man kan gå till väga. Med tanke på våra teoretiska utgångspunkter är den narrativa metoden mycket lämplig att använda för att studera bibliotekariernas yrkesidentiteter. Utifrån vår socialkonstruktivistiska utgångspunkt betraktar vi den sociala verkligheten som konstruerad och som narrativa forskare menar vi att den sociala verkligheten konstrueras genom berättande. Att studera berättelser innebär därför att studera den sociala verkligheten.

Våra informanternas berättelser om sig själva, sin utbildning och sitt yrke ger uttryck för yrkesidentiteter. När de berättar sina livsberättelser konstruerar de samtidigt en berättelse i samspel med oss. När man studerar berättelser kan man se hur dessa identiteter formas, omformas och upprätthålls för att skapa mening. Berättelserna konstrueras i samspel med oss som intervjuare, men de konstrueras samtidigt gentemot andra personer som till exempel en förebild som informanten har eller en person vars egenskap de ogillar. Annika Åkerberg (1999, s. 8) menar att människor dras till situationer där de kan presentera sig själva i en positiv bemärkelse/kontext. När kontexten förändras måste identiteten omförhandlas. Hur informanterna presenterar sig själva är beroende av kontexten, det vill säga tid, rum och de olika förutsättningar som råder vid tillfället för

berättelsens tillkomst. Om man tar hänsyn till kontexten när man studerar berättelser och har i åtanke att i en annan kontext hade berättelserna förmodligen sett annorlunda ut, kan man se hur informanterna konstruerar sina identiteter och skapar mening i sina liv utifrån de givna förutsättningarna.

Genom att låta informanterna berätta om sin bakgrund, sin utbildning och sitt yrke kan man se hur de väver ihop berättelserna i ett försök att skapa mening av sina erfarenheter. De hade ingen barndomsdröm om att bli bibliotekarie utan beslutet kom sent. De valde slutligen utbildningen av olika anledningar men ingen av dem uttrycker någon ånger över beslutet. Utbildningstiden ses överlag som något positivt. Övergången från utbildning till yrkesliv har inte varit något större problem för dem. De arbetade alla under utbildningstiden och flera av dem arbetar fortfarande kvar på samma arbetsplats. Precis som i Ulla Hyttis studie (2003) om entreprenörerna är informanterna i vår undersökning aktiva med att ge mening åt sina erfarenheter och deras identitet är inte fixerad utan konstrueras aktivt.

- Hur beskriver bibliotekarierna sin yrkesverksamhet och hur kan dessa berättelser analyseras som uttryck för olika yrkesidentiteter?

Bibliotekariernas berättelser ger uttryck för olika yrkesidentiteter. Vi har funnit två huvudsakliga berättelser om yrkesidentiteter som uttrycker hur informanterna väljer att presentera sig själva för oss i intervjusituationen. Vi vill poängtera att det handlar om hur de väljer att presentera sig själva för oss, ett sätt att framställa och berätta om sig själva, och inte någon inneboende essentialistisk bibliotekarieidentitet. Institutions- och funktionsorienterade har vi kallat dessa två huvudidentiteter. De institutionsorienterades yrkesidentitet är starkt knuten till biblioteket som institution, medan de funktionsorienterade är mer öppna för att arbeta med information både inom det privata näringslivet och inom andra offentliga verksamheter än bibliotek.

Vi definierade yrkesidentitet som bestående yrkesroll, kompetens och en känsla av tillhörighet till en yrkesgrupp. Även om informanterna övergripande kan inordnas under antingen institutions- eller funktionsorienterade har de olika yrkesroller. Dessa yrkesroller beror på vad de för närvarande har för arbetsuppgifter men också vilken syn de har på sin egen funktion som bibliotekarie. Yrkesrollen är inte beroende av om de inordnas under institutions- eller funktionsorienterade. Yrkesrollen som till exempel pedagog eller informationsförmedlare finns representerad inom både de institutions- och funktionsorienterade.

Den andra beståndsdel i yrkesidentiteten, kompetensen, är något som informanterna är ganska överens om vad den består av. De menar att den består av att samla in, organisera, värdera och föra ut information. Däremot varierar tilltron till bibliotekariekompetensen som något unikt. Att värdera den egna kompetensen som något unikt är viktigt för en stark yrkesidentitet. Detta kan vara problematiskt för ett yrke som har karaktären av generalistyrke som bibliotekarieryrket har. Informanterna upplever att de har kunskaper inom många olika områden men att kunskaperna är ganska grundna. Vi tror att det kan vara svårt att känna tilltro till den egna kompetensen när den upplevs som generell. Det går alltid att hitta andra yrkesgrupper som är bättre än man själv på till exempel databaser eller webbutveckling.

Den tredje komponenten i yrkesidentiteten, känslan av tillhörighet till en yrkesgrupp, är något som alla informanterna känner, även om de uttrycker den på lite olika sätt. Fem av informanterna säger att de är bibliotekarier och den sjätte poängterar att hon inte är bibliotekarie utan att hon arbetar som bibliotekarie. Att säga att man är bibliotekarie antyder att man upplever en stark samhörighet med yrkesgruppen bibliotekarier och gärna vill identifiera sig med den, men säger man däremot att man arbetar som bibliotekarie antyder det att man vill hålla en viss distans mellan sig själv och sitt arbete.

Resultatet av vår undersökning visar hur komplext det är att studera yrkesidentitet. Även om det finns två övergripande kategorier, institutions- och funktionsorienterade, skiljer de sig åt inbördes. Informanterna delar det övergripande i denna kategorisering, det vill säga att de är knutna till biblioteket som institution eller att de har en svagare anknytning till biblioteken som institution, men när man däremot går över till yrkesidentitetens olika beståndsdelar varierar informanternas yrkesroller, deras tilltro till den egna kompetensen och deras känsla av grupptillhörighet.

- Fråga 3. Vad händer när yrkesroller kommer i konflikt med varandra i olika situationer som kan uppkomma i yrkeslivet?

Gemensamt för informanterna är den starka betoningen av service och som har sin grund i utbildningen. Informanterna säger att de är på biblioteket för användarnas skull. Yrkesrollen kan utmanas i olika situationer i den dagliga praktiken och olika yrkesroller kan hamna i konflikt med varandra. Den pedagogiska rollen kan till exempel komma i konflikt med servicerollen. Bibliotekarier som har ett pedagogiskt förhållningssätt kan ställas inför situationer där användaren inte vill bli undervisad eller söka information själv utan bara vill ha service. Det kan också vara så att arbetsplatsen ha en policy som säger att användaren ska söka information själv och låna sina böcker i automaten. Om man då råkar vara en bibliotekarie med stark servicekänsla finns det risk att man upplever situationen som problematisk. En konflikt uppstår mellan de krav arbetsgivaren har på ett pedagogiskt förhållningssätt, de förväntningar användaren har på bibliotekarien och den roll som bibliotekarien själv anser sig ha. Återigen beror det på vilken typ av bibliotek man arbetar på. Kraven på att användaren ska sköta sig själv är kanske större på ett stort folkbibliotek än på ett lite filialbibliotek.

Informanterna tycks ha ett flexibelt förhållningssätt och detta medför flexibla yrkesroller som inte bara styrs av var de arbetar och vad de arbetar med utan också kan variera utifrån vad situationen kräver. Det flexibla förhållningssättet kan vara något som de har gemensamt som en grundläggande egenskap som krävs för att bli utvald till utbildningen. Detta förhållningssätt har förstärkts under utbildningen eftersom det betonas att användaren ska stå i centrum och att deras behov ska tillgodoses vad gäller service och information. Detta innebär till synes en konfliktfrihet, till skillnad mot lärarna i Michael Connelly och Jean Clandinins studie (1999) och därmed inget identitetsproblem. Men det är detta som är det svåra med roll och identitet och som gör det hela komplext. För egentligen kanske det inte är yrkesidentiteten som omformas i sådana här situationer. Yrkesidentiteten består fortfarande av kompetens, grupptillhörighet och roll och det bara rollen som förändras. Det är också därför det är svårt att definiera en enhetlig bibliotekarieidentitet. Många, däribland Jesper Ducander (1999), sätter likhetstecken

mellan yrkesidentitet och yrkesroll. Då blir det problem med att definiera en enhetlig bibliotekarieidentitet eftersom yrkesrollen kan variera mycket beroende på var man arbetar och vilka arbetsuppgifter man har. Om man i stället väljer att låta yrkesrollen vara en del av yrkesidentiteten kan man ha en enhetlig bibliotekarieidentitet, där yrkesrollen är det som förändras, medan kompetensen och känslan av grupptillhörighet kan vara konstanta. Men då måste man vara överens om vad yrkesgruppens unika kompetens består av och hur känslan en grupptillhörighet ska definieras.

## 6.2 Urvalets betydelse för resultatet

Det faktum att vi har valt att studera före detta BIVIL-studenter som arbetar, eller har arbetat på folkbibliotek, har förmodligen betydelse för resultatet. Som tidigare konstaterats är BIVIL speciellt med tanke på antagningsförfarandet och den starka serviceinriktning som genomsyrar utbildningen. Förutsättningarna att konstruera en viss yrkesidentitet tror vi är annorlunda för studenter som läst på BIVIL än på andra orter i landet. Om vi hade valt informanter från andra utbildningsorter hade deras identitetskonstruktioner förmodligen sett annorlunda ut. Det skulle vara intressant att göra en jämförande studie med informanter från flera utbildningsorter för att se om det finns skillnader respektive likheter i de före detta studenternas konstruktioner av olika bibliotekarieidentiteter.

En annan sak som kan ha betydelse för resultatet är att vi valt att koncentrera oss på folkbibliotekarier. Fem av våra informanter arbetar för närvarande på folkbibliotek, den sjätte har tidigare gjort det. Det är troligt att vi fått ett annorlunda resultat om vi till exempel i stället hade inriktat oss på att studera högskolebibliotekarier eller skolbibliotekarier. Den pedagogiska rollen hade säkert poängterats ännu mer då. Det kan vara så som en av våra informanter säger att det inte finns en enhetlig bibliotekarieidentitet eftersom arbetsuppgifterna kan skifta så mycket beroende på var man arbetar. Kompetenserna men framförallt rollerna kan skifta. Detta är också något som vår undersökning visar på.

Sammantaget visar vårt empiriska material på en stor konfliktfrihet och man kan undra vad detta beror på. Med något enstaka undantag uttrycker sig informanterna positivt om utbildningen och tycker att övergången från studier till arbetsliv har gått lätt. Flera av dem har fortsatt att arbeta på samma arbetsplats som de arbetade på under studietiden. Bara en av informanterna klagade på att det var svårt att få jobb. Är det så att de som svarat på vår förfrågan om att vara med i undersökningen är de som är särskilt positiva? De som inte har svarat har kanske inte arbete eller så arbetar de med något som inte alls motsvarar deras kompetens. Man kan tänka sig att det också kan vara känsligt att uttrycka negativa åsikter om till exempel utbildningen inför oss och att informanterna därför istället väljer att lyfta fram det positiva. Även om vi varit måna om att poängtera att vi värnar konfidentialiteten framför allt annat, känner informanterna trots allt inte oss och kan inte veta om vi för vidare något de sagt eller lämnar ut uppgifter som gör att de kan identifieras.



## 6.3 Teorins för- och nackdelar

Vår uppfattning är att när man gör en undersökning är det nödvändigt att välja teoretiska utgångspunkter och därmed också välja bort många andra sätt att se på sitt studieobjekt. Vi tror inte det finns något som heter neutral forskning utan det är nödvändigt att ta ställning och att klargöra sina teoretiska utgångspunkter för att läsaren ska kunna bedöma resultatet i utifrån dessa. Eftersom vi har valt ett socialkonstruktionistiskt perspektiv har vi tagit ställning för detta perspektiv och tycker det är ett "rätt" sätt att betrakta den sociala verkligheten. Vi kan ändå se vissa svårigheter med denna teoretiska ståndpunkt.

Som vi ser det kan det finnas två svårigheter med det socialkonstruktionistiska perspektivet. Det första problemet handlar om forskningsprocessens många steg (jfr Riessmann 1993, s. 10). Informantens ursprungliga upplevelse av ett fenomen tolkas i flera steg både av honom eller henne själv, av forskaren och av läsaren av den slutliga texten och slutprodukten kan bli helt olik den ursprungliga upplevelsen informanten hade. Ett annat problem som hänger samman med detta är att det resultat man får är specifikt för just det enskilda fallet. Den sociala kontexten där informant och forskare möts, samtalen som utspelar sig mellan dem båda och de tolkningar de båda gör är unika för just denna intervjusituation. Om någon annan hade gjort samma intervjuer hade de troligen fått ett annorlunda resultat beroende på att de personliga och kontextuella förutsättningarna hade sett annorlunda ut, något som bland annat Jerome Bruner (1987), Ulla Hytti (2003) och Elliot G. Mishler (1999) påpekar.

En risk man löper som socialkonstruktionist är att hamna i relativism. Om det inte finns en enda sanning utan många olika varianter av sanning skulle man kunna hävda att vad som helst kan vara sant. Vi vill komma runt detta problem genom att istället för sanning tala om trovärdighet. En tolkning av ett fenomen kan till exempel vara mer trovärdig än en annan och därför ha ett större värde för förståelsen av fenomenet i fråga. Ett annat problem är risken att hamna i idealism. Om man som forskare hävdar att världen endast består av konstruktioner och bortser från att människors erfarenheter och beteenden faktiskt äger rum i en materiell värld hamnar man lätt i idealism. Detta är en extrem position som vi inte ansluter oss till. Vi förnekar inte den fysiska världens existens och att den påverkar på mänskliga handlingar.

En av fördelarna med det konstruktionistiska perspektivet är att det är dynamiskt. Som forskare söker man inte efter att spegla en statisk verklighet skapad en gång för alla, utan man är själv medskapare i den sociala verkligheten som ständigt skapas och omskapas. En annan fördel är att man inte behöver leta efter en verklighet som "finns bakom" till exempel ett uttalande i en intervju. Man kan så att säga arbeta med det material man får och behöver inte söka efter något mer.

När det gäller den narrativa teorin är begreppsförvirringen förmodligen den största nackdelen. Det är svårt att till exempel hitta någon entydig definition av vad ett narrativ är och hur man kan skilja ut det från övriga uttrycksformer. Å andra sidan kan man också, om man så vill, betrakta detta som en fördel. Det ger oss som forskare fria händer att definiera vad vi anser vara ett narrativ.

## 6.4 Metodens för- och nackdelar

Narrativ metod kan se mycket olika ut och innehålla skiftande analysverktyg. Det handlar inte om en enda metod utan om många olika metoder och tekniker för att analysera ett empiriskt material eller en text. Denna variationsrikedom är både den narrativa metodens svaghet och dess styrka. När vi först kom i kontakt med metoden uppfattade vi den som svåröverskådlig och rörig, men samtidigt väldigt spännande och utmanande. Att metoden sedan var obekräftad inom vårt eget ämnesområde gjorde inte saken mindre intressant. Det tog lång tid att sätta sig in i vad narrativ metod egentligen handlar och att utarbeta en analysmetod som passade för vårt material. Så som vi ser det är metodens största svaghet att den saknar en gemensam begreppsapparat. Detta gör det svårt för den som är intresserad av metoden att orientera sig. Olika forskare kan ibland använda olika begrepp när de egentligen syftar på samma sak. Vi har också haft svårt att hitta konkreta beskrivningar av hur narrativa forskare verkligen gått till väga när de analyserat sitt material. I litteraturen talas det mycket om metoden men väldigt lite hur man rent praktiskt kan tillämpa den.

Metodens variationsrikedom och flexibilitet öppnar för forskarens nyfikenhet och kreativitet. Detta är dess största styrka tycker vi. Som forskare har man i princip fria händer att använda sig av de delar av metoden som man tycker är användbara, att kombinera olika analysverktyg och att skapa egna innovativa sätt att analysera sitt material på. Det är roligt att använda narrativ metod eftersom den ger utrymme för lekfullhet och gör det möjligt att kombinera ett vetenskapligt arbetssätt med ett mer litterärt sätt att skriva. Vi tror att detta kan leda till nya upptäckter och en djupare förståelse för till exempel yrkesidentitet än vad en ”vanlig” intervjuundersökning kunde ha gjort.

## 6.5 Trovärdighet

Vi väljer att hellre tala om trovärdighet när det gäller vår analys än om validitet och reliabilitet. Att tala om validitet och reliabilitet, menar vi, förutsätter att forskningsresultaten kan jämföras mot en existerande verklighet. Vi menar att korrespondensriteriet saknar värde eftersom våra tolkningar inte gör anspråk på att spegla verkligheten. Men det innebär inte att vilka tolkningar som helst är rimliga. Det finns flera möjliga tolkningar och vi har försökt välja den i vårt tycke mest rimliga tolkningen. För att öka trovärdigheten och transparensen i vår analys har vi tagit med många citat. Läsaren ska själv kunna skapa sig en uppfattning om det empiriska materialet och själv kunna göra egna tolkningar.

Vi har en förförståelse för den kontext vi studerar. Vi delar en gemensam referensram med informanterna, vi har gått samma utbildning och stått inför liknande problem och svårigheter som de och detta gör att vi lättare kan förstå dem än vad någon skulle kunna göra som aldrig vare sig hört talas om BIVIL eller hade en aning om vad en bibliotekarie arbetar med. Att vara förtrogen med det man ska studera ökar resultatets trovärdighet. Det finns förstås också en risk med att saker är så bekanta för en att de tas för givna och därmed inte ifrågasätts.

Den analysmodell vi använt oss av innebär att vi i analysen ständigt har växlat mellan att se på del och helhet och försökt ta hänsyn till att analysen ska vara koherent, det vill säga delarna ska inte motsäga helheten. Det finns en konflikt mellan å ena sidan kravet på koherens och viljan hos oss att presentera empiriska data som inte riktigt passar in i helheten eller rent av står i motsats till den. Vi har inte funnit någon tillfredställande lösning på detta dilemma utan vi har försökt gå balansgång mellan koherens och empirisk förankring.

Ett annat problem som har med trovärdighet att göra är konflikten mellan konfidentialitet och empirisk detaljrikedom. Ett av målen med vår uppsats är att läsaren ska få en ökad förståelse för hur informanterna konstruerar sina identiteter genom berättande och för att uppnå detta vill vi presentera så mycket information om dem som möjligt samtidigt som vi inte vill riskera konfidentialiteten. Även i detta fall har det handlat om att gå balansgång.

## 6.6 Slutdiskussion

Flera av informanterna uttryckte åsikter om att bibliotekarier är mycket mer upptagna av att fundera över den egna yrkesidentiteten än vad andra yrkesgrupper är. Om detta stämmer vet vi inte men det kan vara intressant att fundera över vad som kan ligga bakom sådana uttalanden. Är bibliotekarier i allmänhet osäkra på den egna yrkesrollen och den egna kompetensen? Känner man sig hotade av närliggande yrkesgrupper som börjar nagga på reviret eller känner man sig undervärderad och har ett behov att bevisa för omvärlden att man har stor kompetens?

Det är intressant att informanterna tycks sätta likhetstecken mellan yrkesidentitet och kompetens. Vad detta beror på kan man bara spekulera i. Vi tror det kan ha att göra med att när man i den allmänna debatten talar om yrkesidentitet, talar man oftast om kompetens. Att stärka till exempel bibliotekariers yrkesidentitet blir en fråga om att visa på den kompetens de besitter, att marknadsföra sig och att visa på sitt existensberättigande. Yrkesidentitet och kompetens tas ofta för samma sak och det är lätt att bli påverkad av debatten. Om man söker på fackförbundet DIKs webbplats får man en lång rad träffar när man söker på ordet ”kompetens” men bara en enda träff på ordet ”yrkesidentitet”. Söker man på Svensk Biblioteksförnings webbplats blir resultatet ungefär detsamma, 31 träffar på kompetens men inte en enda träff på yrkesidentitet. Även om det inte går att dra några säkra slutsatser av en sådan ovetenskaplig undersökning visar det ändå på att kompetens är något som diskuteras i betydligt högre grad än yrkesidentitet. Även om våra informanter förutom kompetens, talar om yrkesrollen och känslan av tillhörighet, eller bristen på tillhörighet, till yrkesgruppen bibliotekarier är det ändå kompetens som de poängterar mest.

Att det talas mycket om bibliotekariers kompetens, både i den allmänna debatten och bland våra informanter, kan ha att göra med att bibliotekarieryrket är ett generalistyrke. Som bibliotekarie kan man ofta lite om mycket. Man har en bred kunskapsbas som sträcker sig över ett stort område men man upplever sig sakna fördjupad kompetens inom något specifikt ämnesområde. Flera av våra informanter upplever sin egen kompetens på detta sätt. Det skulle eventuellt kunna bero på att de är nya i yrket och inte

har hunnit skaffa sig fördjupade kunskaper inom något område. Det skulle också kunna vara så att bibliotekarier som yrkesgrupp är ganska blygsamma av sig. Bibliotekarieyrket har länge varit ett kvinnodominerat yrke och vi har fått uppfattningen att kvinnor i allmänhet har svårare för att hävda sig och framhålla sin kompetens än vad män har. Vår uppfattning är att kvinnor tenderar att undervärdera sig själva medan män har lättare för att framhäva sig själva, oavsett hur mycket eller hur lite kompetens kvinnorna eller männen har inom yrkesområdet.

Vad kommer att hända med våra informanternas yrkesidentiteter i framtiden? Kommer de att stärkas i takt med att informanterna blir mer ”varma i kläderna” och får större erfarenhet av yrket? Kommer tilltron till den egna kompetensen att öka, rollen att framträda tydligare och känslan av tillhörighet till den egna yrkesgruppen att stärkas? Hur det blir beror inte enbart på dem själva utan också hur utvecklingen kommer att se ut i den kontext de verkar. Det finns många frågor som ännu är obesvarade. Det skulle vara mycket spännande att göra en uppföljande studie om så där tio år för att se vad som hänt med informanterna och deras yrkesidentiteter.

Forskningen om bibliotekariers yrkesidentitet är ännu så länge inte särskilt omfattande och användandet av narrativ metod inom biblioteks- och informationsvetenskapen lyser med sin frånvaro. Vi hoppas att vår uppsats kan utgöra ett bidrag till att råda bot på denna brist. Det finns mycket forskning kvar att göra när det gäller bibliotekariers yrkesidentitet. Det vore till exempel intressant att göra en jämförande studie med yrkesverksamma bibliotekarier med examen från de olika utbildningsorterna i landet för att se om, och i så fall på vilket sätt, deras konstruktioner av den egna yrkesidentiteten skiljer sig åt. Det skulle också vara intressant att studera hur bibliotekarier på andra typer av bibliotek än folkbibliotek konstruerar sina identiteter. Forskningen om bibliotekariers yrkesidentitet har inte bara ett teoretiskt värde i och med att den ökar vår förståelse för fenomenet yrkesidentitet utan den har också ett pragmatiskt värde. Att studera konstruktionen av yrkesidentiteter och att öka förståelsen för dess beståndsdelar kan vara en hjälp i att stärka bibliotekariers yrkesidentitet, öka medvetenheten om den egna kompetensen och bli ett bidrag i kampen för en professionalisering av yrket.

## 7. Referenser

### 7.1 Intervjuer

Intervju med Stig	2007-03-13
Intervju med Robert	2007-03-14
Intervju med Mathilda	2007-03-22
Intervju med Helena	2007-03-28
Intervju med Yvonne	2007-03-30
Intervju med Elvira	2007-03-31

### 7.2 Litteratur

Almerud, Peter (2000). *Biblioteken, bibliotekarien och professionen: en rapport från fyra nordiska länder*. Nacka: DIK-förbundet.

Berger, Peter, Berger, Brigitte & Kellner, Hansfried (1974). *The homeless mind: modernization and consciousness*. New York: Vintage Books. Citerad i Miegel, Fredrik & Johansson, Thomas (2002). *Kultursociologi*. (2 uppl.). Lund: Studentlitteratur.

Biblioteks- och informationsvetenskap i Lund. (Elektronisk). Tillgänglig: <[www.kult.lu.se/index.php?page=15](http://www.kult.lu.se/index.php?page=15)> [2007-05-20].

Broady, Donald (1984). Agent till subjektet: liten ordlista för att underlätta läsningen av Pierre Bourdieus ”vad det vill säga att tala”. I Broady, Donald & Lundgren Ulf P. (1984). *Skeptron: texter om läroplansteori och kulturproduktion*. Stockholm: Symposium.

Broady, Donald (1989). *Kapital, habitus, fält: några nyckelbegrepp i Pierre Bourdieus sociologi*. Stockholm. (UHÄ, FOU Arbetsrapport 1989:2).

Bruner, Jerome (1987). Life as narrative. *Social Research*. vol. 54: 1, ss. 11-32.

Burr, Vivien (2003). *Social constructionism*. (2 ed.) London: Routledge.

Chatman, Seymour (1978). *Story and discourse: narrative structure in fiction and film*. Ithica och London: Cornell university press. Citerad i Robertsson, Alexa (2005). *Narrativ analys*. I Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.) (2005). *Textens mening*

*och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2 omarbetade uppl.). Lund: Studentlitteratur. ss. 219-262.

Connelly, Michael F. & Clandinin, Jean D. (red.) (1999). *Shaping a professional identity: stories of educational practice*. New York: Teachers college press.

Czarniawska, Barbara (2004). *Narratives in social science research*. London: SAGE Publications.

Dawod, Nino & Gottberg, Maria (2005). *Akademiker bland bokhyllorna: biblioteks- och informationsvetares upplevelser av övergången från studier till yrkesliv*. Borås. Magisteruppsats. nr. 2005-126.

Ducander, Jesper (1999). *Quo vadis bibliotekarie: bibliotekarierollen utifrån en analys av de fyra utbildningarna i biblioteks- och informationsvetenskap i Sverige*. Borås: Valfrid. (Småtryck från Valfrid, nr 20).

Ekstrand, Eva (1998). "Någon sa att jag borde skriva": om yrkesidentitet i nio kvinnliga journalisters berättelser. Umeå: Inst. för medier och kommunikation. (Rapportserien 1998:1).

Enmark, Romulo (1991). Yrkesidentiteten och det splittrade biblioteksväsendet. I Järv, Harry (red.). *Bibliotekaryrket: tradition och förändring*. Stockholm: Carlsson. ss. 148-169.

Fackförbundet DIK. (Elektronisk). Tillgänglig: < [www.dik.se](http://www.dik.se) > [2007-04-24].

Hedman, Jenny (2005). *On librarians' occupational identities: ICT and the shaping of information seeking expertise*. (Elektronisk). World Library and Information Congress: Oslo. Tillgänglig: < <http://www.ifla.org/IV/ifla71/papers/053e-Hedman.pdf> > [2007-04-27].

Hjørland, Birger (2003). Arguments for epistemology in information science. *Journal of the American Society for Information Science and Technology*, vol. 54: 8, ss. 806-806.

Hydén, Lars-Christer (1997). De otaliga berättelserna. I Hydén, Lars-Christer & Hydén, Margareta (red.). *Att studera berättelser: samhällsvetenskapliga och medicinska perspektiv*. Stockholm: Liber. ss. 9-29.

Hytti, Ulla (2003). *Stories of entrepreneurs: narrative construction of identities*. Diss. Turku: Turku School of Economics and Business Administration. (Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja. Sarja A, 2003:1).

Irisdotter, Sara (2006). *Mellan tradition, demokrati och marknad: en analys av lärares identitetskonstruktion i samtal kring etiska frågor i läraryrket*. Diss. Stockholm: HLS Förlag.

Jenkins, Richard (2004). *Social identity*. (2 ed.). London: Routledge.

Johansson, Anna (2005). *Narrativ teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Johansson, Linnea (2006). *Utbildning och yrkesliv: En kvalitativ studie av biblioteks- och informationsvetenskapsutbildningens relation till folkbibliotekaryrket*. Uppsala. Magisteruppsats. nr. 293.

Kappelin Rääf, Anna & Lundgren, Martina (2004). *Folkbibliotekariens yrkesidentitet: vad den består av och hur den formas*. Lund. Magisteruppsats. BIVILs skriftserie 2004:12.

Kvale, Steinar (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Labov, William & Waletzky, Joseph (1967). Narrative analysis: oral versions of personal experience. I Helm June (1967) (red.). *Essays on the verbal and visual arts*. Seattle WA: University of Washington Press. ss. 12-44.

Lieblich, Amia, Tuval-Mashiach, Rivka & Zilber, Tamar (1998). *Narrative research: reading, analysis, and interpretation*. Thousand Oaks, Calif: Sage.

Lindgren, Monika, Packendorff, Johann & Wåhlin, Nils (2001). *Resa genom arbetslivet: om människors organisationsbyten och identitetsskapande*. Lund: Academia Adacta.

Malm, Lina (2006). *Yrkesroll i förändring: forskningsbibliotekariers attityder till sitt arbete*. Uppsala. Magisteruppsats. nr. 121.

Mishler, Elliot G. (1999). *Storylines: craftartists narratives of identity*. London: Harvard University Press.

Moring, Camilla & Hedman, Jenny (2006). Att blive bibliotekar: om læring og udvikling af professionsidentitet. i uddannelse og praksis. I Screiber, Trine & Elbeshausen, Hans (red). *Bibliotekarerne: en profession i et felt af viden, kommunikation og teknologi*. Fredriksberg: Förlaget Samfundslitteratur. ss. 97-118.

Nationalencyklopedin. (Elektronisk). Tillgänglig: < [www.ne.se](http://www.ne.se) > [2007-02-26].

Nylén, Ulrika (2005). *Att presentera kvalitativa data: framställningsstrategier för empiriredovisning*. Malmö: Liber Ekonomi.

Repstad, Pål (1993). *Närhet och distans: kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Riessman, Catherine Kohler (1993). *Narrative analysis*. London: Sage Publications.

Robertsson, Alexa (2005). Narrativ analys. I Bergström, Göran & Boréus, Kristina (red.). *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (2 omarbetade uppl.). Lund: Studentlitteratur. ss. 219-262.

- Stier, Jonas (2003). *Identitet: människans gåtfulla porträtt*. Lund: Studentlitteratur.
- Sundin, Olof (2004). Användarundervisning inför informationssökning i yrkeslivet: en kunskapsöversikt. (Elektronisk). *HUMAN IT*. vol. 7.2, ss. 265-321. Tillgänglig: <<http://www.hb.se/bhs/ith/2-7/os.pdf>> [2007-06-05].
- Sundin, Olof (2003). *Informationsstrategier och yrkesidentiteter: en studie av sjuksköterskors relation till fackinformation vid arbetsplatsen*. Diss. Högskolan i Borås & Göteborgs universitet. Borås: Valfrid.
- Sundin, Olof & Johannisson, Jenny (2005). Pragmatism, neo-pragmatism and sociocultural theory: communicative participation as a perspective in LIS. *Journal of Documentation*. vol. 61: 1, ss. 23-54.
- Talja, Sanna, Tuominen, Kimmo & Savolainen, Reijo (2005). "Isms" in information sciences: constructivism, collectivism and constructionism. *Journal of Documentation*. vol. 61: 1, ss. 79-102.
- Thomas, Barbro (1991). Status efter lön och kön. I Järv, Harry (red.). *Bibliotekarieyrket: tradition och förändring*. Stockholm: Carlsson. ss. 135-147.
- Thunborg, Camilla (1999). *Lärande av yrkesidentitet: en studie av läkare, sjuksköterskor och undersköterskor*. Diss. Linköpings universitet. Filosofiska fakulteten: Linköping.
- Vetenskapsrådet (2002). *Forskningsetiska principer i humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. (Elektronisk). Tillgänglig <[http://www.cm.se/webbshop\\_vr/pdf/etikreglerhs.pdf](http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf)> [2007-04-25].
- Wenneberg, Søren Barlebo (2000). *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv*. Malmö: Liber.
- Wilson, Patrick (1983). *Second-hand knowledge: an inquiry into cognitive authority*. Westport Connecticut: Greenwood Press.
- Wolcott, Harry F. (1990). *Writing up qualitative research*. California: Sage Publications. (Qualitative research methods series, vol 20).
- Wikström, Björn (2005). *Den skapande läsaren: hermeneutik och tolkningskompetens*. Lund: Studentlitteratur.
- Åkerberg, Annika (1999). *Changing identities in changing societies: a narrative for empirical research*. Helsingfors: Svenska handelshögskolan. (Meddelanden från svenska handelshögskolan: 408).
- Ørum, Anders (1993). Bibliotekarieidentiteter, förmedlingsarbete och arbetsorganisation. *Biblioteksbladet* . vol. 8, ss. 228-231.



# Bilagor

## Bilaga 1. Intervjuguide

### Bakgrund

- Vad har du, förutom biblioteks- och informationsvetenskap, för studiebakgrund?
- Vad har du arbetat med tidigare?
- Varför sökte du dig till bibliotekaryrket?
- Vad var det som gjorde att du valde att bli bibliotekarie?
- När bestämde du dig för det?
- Vad arbetar du med nu?
- Finns det något inom bibliotekaryrket som du speciellt skulle vilja arbeta med?

### Utbildning

- Varför sökte du just till utbildningen i Lund?
- När du gick utbildningen hur föreställde du dig att din framtida roll som bibliotekarie skulle se ut?
- Berätta om hur det var när du gjorde din library visit study
- Nu när du har lite yrkeserfarenhet, vad tänker du då om den utbildning i referensarbete du fick?

### Yrket

- Vad tycker du att en bibliotekaries yrkesidentitet består av?
- Den bild du hade av bibliotekarien under utbildningen, hur stämmer den överens med den bild du har nu?
- Hur tycker du att övergången från utbildning till yrkeslivet har fungerat?
- Tycker du att utbildningen har varit relevant för det arbetet du nu har?
- Har du någon/några förebild/er?
- Finns det någon bibliotekarie som gjort särskilt stort intryck på dig?

## Bilaga 2. Brev till informanterna

Hej!

Vi är två studenter som läser sista terminen på biblioteks- och informationsvetenskap i Lund. Vi håller just nu på med att skriva vår magisteruppsats som ska handla om nyblivna bibliotekariers yrkesidentitet och den roll som utbildningen och deras nuvarande arbete har haft i skapandet av yrkesidentiteten. I vår studie hade vi bland annat tänkt använda oss av Library Visit Studies, och har efter kontakt med Elsbeth Holmberg fått klartecken att använda oss av dem under förutsättning att vi får författarnas tillstånd. Därför undrar vi om vi får lov att använda oss av din Library Visit Study? Om detta går bra behöver du inte skicka den till oss utan vi får den då via Elsbeth, men för att hon ska lämna ut den kräver hon ett skriftligt medgivande från dig. Vi skulle därför vara mycket tacksamma om du ville svara till någon av nedanstående mailadresser senast fredagen den 9 mars.

Vi skulle också gärna vilja intervjua några före detta Bivilare som gjort en Library Visit Study och som nu arbetar som bibliotekarie på ett folkbibliotek. Intervjuerna kommer att handla om yrkesidentitet, utbildningen i referensarbetet på BIVIL och ditt nuvarande arbete. Om du tycker det låter intressant och skulle vilja ställa upp för en intervju så ange det i mailet så kontaktar vi dig för närmare information. Lämna gärna ditt telefonnummer.

Ditt deltagande i studien, vare sig när det gäller Library Visit Study eller intervju, är naturligtvis helt frivilligt och vi garanterar anonymitet. Vi skulle bli väldigt glada över din medverkan!

Med vänliga hälsningar

Annika Toft och Annette Sjöberg

[annika.toft@telia.com](mailto:annika.toft@telia.com)

[sjoberg.annette@telia.com](mailto:sjoberg.annette@telia.com)